

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών
Σπουδών: «Επιστήμες της αγωγής: Ειδική Αγωγή, Εκπαίδευση και Αποκατάσταση»

Διπλωματική Εργασία

**“ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΣΕ
ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ: ΜΙΑ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ”**

ΚΟΥΤΣΜΑΝΗ ΜΑΡΙΑ (Α.Ε.Μ. 21026)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ & ΚΟΥΣΤΡΙΑΒΑ ΕΛΕΝΗ

2022 - 2023

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	5
Ανασκόπηση των δικαιωμάτων προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία.....	5
Μουσείο.....	8
Μουσειακή Εκπαίδευση	9
Μορφές προσβασιμότητας.....	12
Α. Χωρική Προσβασιμότητα.....	12
Α.1. Προσβασιμότητα στον προσανατολισμό	18
Β. Προσβασιμότητα στην πληροφόρηση.....	22
Β.2. Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες και καλές πρακτικές.....	30
Β.3. Ψηφιακή Προσβασιμότητα	33
Περιθωριοποίηση των ατόμων με αναπηρία- η αναγκαιότητα για προσβασιμότητα στα μουσεία	37
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	43
Μεθοδολογία	43
Συμμετέχοντες	43
Πίνακας 1: Μουσεία μελέτης σε Λονδίνο και Θεσσαλονίκη.....	44
Πίνακας 2: Μουσεία της Θεσσαλονίκης.....	45
Πίνακας 3: Μουσεία του Λονδίνου	48
1) Τα εργαλεία	52
Πίνακας 4: Οι 22 κατηγορίες προσβασιμότητας και τα κριτήρια προσβασιμότητας ως δείγμα πηγής των δεδομένων.....	52
Πίνακας 5: Πηγές στα ελληνικά και τα αγγλικά που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του καταλόγου ελέγχου προσβασιμότητας για μουσεία.	58
Συνέντευξη	60
Διαδικασία της έρευνας	61
Αποτελέσματα	62
Γράφημα 1. Γράφημα με ράβδους που παρουσιάζει τη σύγκριση των μουσείων στο Λονδίνο και στη Θεσσαλονίκη όσον αφορά την προσβασιμότητά τους συνολικά, καθώς και τη χωρική και πληροφοριακή προσβασιμότητά τους.	62
Πίνακας 6: Μέσες Τιμές και Τυπικές Αποκλίσεις των μουσείων στο Λονδίνο και στη Θεσσαλονίκη για τις 22 κατηγορίες προσβασιμότητας.	63
Γράφημα 2. Βαθμοί προσβασιμότητας (μέσες τιμές) για κάθε μουσείο στο Λονδίνο και ο μέσος όρος.	65

Γράφημα 3. Βαθμοί προσβασιμότητας (μέσες τιμές) για κάθε μουσείο στη Θεσσαλονίκη και ο μέσος όρος.....	67
Πίνακας 7: Απαντήσεις της πρώτης ερώτησης της συνέντευξης.....	68
Πίνακας 8: Απαντήσεις της δεύτερης ερώτησης της συνέντευξης.	68
Πίνακας 9: Απαντήσεις της τρίτης ερώτησης της συνέντευξης.....	69
Συζήτηση	70
Δυσκολίες και εμπόδια	77
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	78
Παράρτημα	95
<i>Λίστα Ελέγχου - Προδιαγραφές και κριτήρια προσβασιμότητας, σχετικά με την προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση.</i>	<i>95</i>
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	123

Περίληψη

Η πρόσβαση στην πολιτιστική κληρονομιά των μουσείων αποτελεί άσκοπο δικαίωμα όλων των ατόμων (Zakaria, 2020). Σκοπός της έρευνας ήταν η εξέταση της χωρικής προσβασιμότητας, καθώς και της προσβασιμότητας στην πληροφόρηση σε ορισμένα μουσεία και τοποθεσίες ιστορικού ενδιαφέροντος σε δύο πόλεις, το Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο) και τη Θεσσαλονίκη (Ελλάδα). Επιπλέον, η έρευνα στόχευε στη σύγκριση μεταξύ των δύο πόλεων. Δεκαπέντε μουσεία στο Λονδίνο και δεκαπέντε στη Θεσσαλονίκη επισκέφθηκαν και αξιολογήθηκαν. Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν α) μια επεκταμένη λίστα έλεγχου Likert 3 σημείων για κριτήρια προσβασιμότητας και πρότυπα που αφορούν όλα τα άτομα με σωματικές και νοητικές αναπηρίες και β) μια ημιδομημένη συνέντευξη με τη συμμετοχή των υπαλλήλων των μουσείων/τοποθεσιών ιστορικού ενδιαφέροντος. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα μουσεία του Λονδίνου είναι ελαφρώς πιο προσβάσιμα από τα μουσεία στη Θεσσαλονίκη. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο πόλεων μοιάζουν να

βασίζονται στη χωρική προσβασιμότητα, ενώ στην προσβασιμότητα στην πληροφόρηση εντοπίζονται αρκετές ελλείψεις και στις δύο πόλεις. Τα μουσεία στην πλειοψηφία τους δίνουν έμφαση στην εξασφάλιση προσβασιμότητας σε ότι αφορά τα άτομα με κινητική αναπηρία. Ενώ, τα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες φαίνεται να αντιμετωπίζουν μερικό αποκλεισμό από την προσβασιμότητα στους μουσειακούς χώρους. Ακόμα, ενώ τα κτίρια του πρόσφατου παρελθόντος είναι πιο προσβάσιμα, τα κτίρια που είναι σπουδαίας πολιτισμικής και ιστορικής κληρονομιάς δυσκολεύονται να προσαρμοστούν, δεδομένου ότι ο νόμος περί διατήρησης της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να αντιτίθεται στις επεμβάσεις διαρκούς προσβασιμότητας.

Abstract

Accessibility to the cultural heritage of museums is an inalienable right of all individuals (Zakaria, 2020). The aim of the research was to examine the spatial accessibility as well as the information accessibility in certain museums and places of historical interest in two cities, London (Great Britain) and Thessaloniki (Greece). In addition, the research targeted the comparison between the two cities. Fifteen museums in London and fifteen in Thessaloniki were visited and assessed. The tools used were a) an extended 3-point Likert checklist of accessibility criteria and standards referring to all individuals with physical and intellectual disabilities, and b) a semi-structured interview with the participation of the employees of the museums/places of historical interest. The results showed that the London museums are slightly more accessible than the museum in Thessaloniki. The differentiation of the two cities' museums lies on spatial accessibility, while the information accessibility requires a plan of action in both cases. All participant museums should focus more in individuals with impairments other than physical/mobility, since their

main accessibility features appear to serve the mobility and navigation needs. Moreover, while the buildings of the recent past are more accessible, buildings that are listed or are themselves of historical interest are difficult to adjust, since the law concerning the preservation of historical and cultural heritage may contradict structural accessibility interventions. The results are of great interest for all stakeholders in cultural accessibility and social inclusion.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Ανασκόπηση των δικαιωμάτων προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία

Ιστορικά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην παγκόσμια πολιτική δεν υπήρξε καμία συντονισμένη ενέργεια, που να αποσκοπεί στην εξασφάλιση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε χώρους κοινωνικοπολιτικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος (Allday, 2009). Τα πρώτα βήματα έλαβαν μέρος μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, φτάνοντας στον 21^ο αιώνα, όποτε και η προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία, θεσμοθετήθηκε ως θεμελιώδες δικαίωμα (Encil, 2012). Η προσβασιμότητα άρχισε να αποτελεί καθήκον και ευθύνη για κάθε ανεπτυγμένο κράτος (Burgstahler, 2009).

Έτσι, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και μετά έλαβαν μέρος διάφορες δράσεις, που είχαν στόχο την εξασφάλιση προσβασιμότητας σε πολιτισμικούς χώρους (Hein, 2005). Αρχικά, το 1995, ξεκίνησε στο Ηνωμένο Βασίλειο, η δράση κατά των διακρίσεων των ατόμων με αναπηρία (UK Disability Discrimination Act), ενσωματώνοντας στα μουσεία το δικαίωμα των ατόμων για πρόσβαση στον πολιτισμό και την ιστορία (Walters, 2009). Πλέον, η αρμοδιότητα για την κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού, θα ήταν χρέος του κρατικού μηχανισμού (Walters, 2009). Πρωτίτερα, ακριβώς το ίδιο συνέβη και για τις Ηνωμένες Πολιτείες,

όπου το 1990, η ίδια δράση πήρε μέρος με την ονομασία Δράση για τα Άτομα με Αναπηρία στην Αμερική (ADA - Americans with Disabilities Act) (Salmen, 1998). Η νομοθεσία προέβλεπε για όλους ότι, τα άτομα με αναπηρία, θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στα μουσεία, τις γκαλερί και τους εκθεσιακούς χώρους (National Museums of Scotland, 2002 & Starr, 2016).

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι, οι Ηνωμένες Πολιτείες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην απαρχή του κινήματος της προσβασιμότητας. Ωστόσο, παρατηρήθηκε, να δίνεται περισσότερη έμφαση στην φυσική προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία και όχι τόσο την πνευματική (Hein, 2005). Έτσι, ο σχεδιασμός των μουσείων περιλάμβανε παροχές, όπως ένα αναπηρικό αμαξίδιο και εγκατάσταση ραμπών ενώ, παρέλειπε για παράδειγμα, την πλήρη προσβασιμότητα στην πληροφόρηση (Goss, Reich, Stoessel, & Iacovelli, 2012). Η ενίσχυση της προσβασιμότητας έγινε για πρώτη φορά στην Βοστώνη, όπου άρχισε να θέτεται υπό συζήτηση η προσβασιμότητα που αφορά στην πληροφόρηση (Goss, et all., 2012).

Αργότερα, την ίδια πολιτική θέλησε να ακολουθήσει και η Ευρωπαϊκή Ένωση λαμβάνοντας ιδιαίτερη φροντίδα για τα άτομα με αναπηρία και αναπτύσσοντας την Ευρωπαϊκή Στρατηγική γύρω από την αναπηρία το 2010 με 2020 (Ferri & Giannoumis, 2014). Η Στρατηγική αυτή εξασφάλιζε το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να συμπεριλαμβάνονται στην κοινωνικό – οικονομική ζωή, χωρίς καμία εξαίρεση (Fisher, 2009). Η κύρια απασχόληση αυτού του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος είναι, να εξασφαλίσει τις κατάλληλες συνθήκες συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία σε οχτώ πολύ σημαντικούς τομείς δράσης: την προσβασιμότητα, συμμετοχή στα κοινά, ισότητα, εκπαίδευση – παιδεία, κοινωνική προστασία, υγεία, εξωτερική δράση – επαγγελματική απασχόληση (Gábos & Korasz, 2019). Έτσι, το 2011, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κάνει Ψήφισμα με το οποίο καλεί τα Κράτη μέλη να

βελτιώσουν την ένταξη και την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας, πολιτιστικές εγκαταστάσεις και χώρους (Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου, 2011). Στόχο έχει τον πλήρη σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα των ανθρώπων με αναπηρία και την τήρηση των αρχών του «Καθολικού Σχεδιασμού» και του «Σχεδιασμού για Όλους» (Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015).

Έτσι, πλέον ο σχεδιασμός των μουσείων περιλαμβάνει πάρα πολλούς τομείς όπως, τον σχεδιασμό των εκθέσεων, την οικονομική διαχείριση, την εξυπηρέτηση και παροχή υπηρεσιών, τον προγραμματισμό εκδηλώσεων ή/και ειδικών ξεναγήσεων, την εύρεση κατάλληλου προσωπικού και την κατάλληλη εκπαίδευση αυτού και, τέλος τον τεχνολογικό εξοπλισμό και την χρήση της σύγχρονης πληροφόρησης (Hansen, & Reich, 2015).

Στην Ευρώπη, οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία αποδίδονται ως μια αλυσίδα αναγκών την λεγόμενη «αλυσίδα προσβασιμότητας» (Vozikis, 2009). Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν και διαφορετικού είδους ανάγκες στην αλυσίδα αυτή, που όμως όλες είναι το ίδιο σημαντικές. Έτσι, στο παράδειγμα ενός κτιρίου, για να είναι προσβάσιμο αυτό, θα πρέπει να τηρεί όλα εκείνα τα κριτήρια χωρικής προσβασιμότητας, όπως για παράδειγμα ευρύχωρα πεζοδρόμια, σκάλες, ανελκυστήρες, ράμπες, προσβάσιμες τουαλέτες κα., αλλά και τα κριτήρια προσβασιμότητας στην πληροφόρηση, όπως υπότιτλους σε βίντεο, μεγεθυμένη γραφή με χρωματικές αντιθέσεις κα. Με τον όρο αυτό γίνεται αντιληπτό ότι, αν ένας μόνο από τους κρίκους της αλυσίδας σπάσει, τότε αυτή χάνει τη λειτουργικότητά της (Vozikis, 2009).

Στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για ένα κτίριο, μπορεί να είναι η έλλειψη προσβασιμότητας σε αυτό είτε κινητικά είτε πνευματικά. Έτσι λοιπόν, ένα άτομο με κινητική αναπηρία μπορεί να περιηγηθεί αυτόνομα στον χώρο, αν φυσικά τηρούνται τα κριτήρια προσβασιμότητας του χώρου. Από την άλλη αν δεν τηρούνται οι προδιαγραφές για τα κριτήρια προσβασιμότητας στην πληροφόρηση, τότε ένα άτομο με οπτική αναπηρία θα δυσκολευτεί πάρα πολύ και δεν θα μπορέσει να κινηθεί ανεξάρτητα στον ίδιο χώρο (Vozikis, 2009).

Στην παραπάνω αναφορά είναι εμφανές, ότι η τήρηση της αλυσίδας της προσβασιμότητας είναι πολύ σημαντική διότι, δίνει στα άτομα τη δυνατότητα να κινηθούν αυτόνομα έξω από το σπίτι τους αλλά και να αυτό – εξυπηρετηθούν από τις διάφορες υπηρεσίες με αξιοπρέπεια και με ασφάλεια (Vozikis, 2009). Αντιθέτως, η έλλειψη της προσβασιμότητας μπορεί να φέρει πολύ αρνητικά αποτελέσματα, με πρώτο και κύριο την αποθάρρυνσή των ατόμων με αναπηρία για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή και άρα τον αποκλεισμό και την άμεση περιθωριοποίησή τους (Warner, 2013).

Η παρούσα εργασία διερευνά το ζήτημα της προσβασιμότητας σε διάφορους πολιτισμικούς χώρους, από τα μουσεία και τις εκθέσεις μέχρι και τους εξωτερικούς αρχαιολογικούς χώρους.

Μουσείο

Η έννοια του Μουσείου προήλθε από την αρχαιότητα, με μια διττή μορφή, αυτήν της συλλογής πολύτιμων αντικειμένων, οι λεγόμενοι «θησαυροί» και της διαφύλαξης αυτών σε ένα ασφαλές μέρος (Janes, 2010). Η λέξη «μουσείο» προέρχεται από τον 5^ο αιώνα π.Χ., από τη λέξη «μοῦσα» και σημαίνει «χώρος αφιερωμένος στις Μούσες και στις Τέχνες που αυτές αντιπροσωπεύουν» (Brown & Mairesse, 2018).

Ο πρώτος χώρος πολιτισμικής κληρονομιάς που άνοιξε στην Ευρώπη για το διεθνές κοινό και που ονομάστηκε μουσείο, ήταν στην Ρώμη το 1734 (Filoná, Rolloná, & Čerešňoná, 2022). Έκτοτε, η ιδέα εξαπλώθηκε και ήταν αρκετοί εκείνοι οι οποίοι συγκέντρωναν έργα τέχνης υψίστης πολιτισμικής και ιστορικής σημασίας. Ωστόσο, οι άνθρωποι αυτοί ήταν κυρίως διάφοροι μονάρχες, που κρατούσαν ερμητικά κλειστά τέτοιες συλλογές και που ελάχιστοι είχαν το προνόμιο να επισκεφτούν (Filoná et al., 2022).

Μουσειακή Εκπαίδευση

Όπως προαναφέρθηκε πολλές από τις συλλογές που βρίσκονται στα μουσεία ήταν κατά βάση ιδιωτικές (Filoná et al., 2022). Η έκθεσή τους δημόσια, ξεκίνησε να δημιουργεί ένα κίνημα μετάδοσης γνώσης στο κοινό που παλιότερα ήταν αδύνατον. Έτσι, τον 18^ο αιώνα η δημιουργία δημόσιων μουσείων έδωσε για πρώτη φορά την ευκαιρία σε πολλούς ανθρώπους να έρθουν σε επαφή με εκθέματα υψηλής πολιτισμικής κληρονομιάς και μάλιστα, το ερέθισμα αυτό απέκτησε και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, που μέχρι πρότινος προοριζόταν μόνο για την ελίτ της κοινωνίας (Hein, 2004).

Ιστορικά η συμβολή των Ηνωμένων Πολιτειών έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον προσδιορισμό και την ενθάρρυνση του εκπαιδευτικού ρόλου των μουσείων (Sawyer, 2015). Τα μουσεία εξιστορούν μεγάλο κομμάτι της ιστορίας, της ταυτότητας της ανθρώπινης ζωής και της προόδου αυτής. Ένας άνθρωπος που επισκέπτεται τα μουσεία στις διάφορες χώρες μπορεί να μάθει από την αρχαία μέχρι και την σύγχρονη ιστορία του πολιτισμού του αλλά και πολλών άλλων (Goodnow, Goodnow, & Akman, 2008). Ακόμα, μπορεί να μελετήσει εις βάθος τις ιδιότητες των παραδόσεων και των γεγονότων της ιστορίας του, χρησιμοποιώντας τα τεκμήρια που βρίσκονται στις εκθέσεις, δίνοντας έμφαση στον εκπαιδευτικό σκοπό (Weil, & Wittlin, 2013).

Τέλος, αγκαλιάζουν και το παρελθόν της τέχνης και της επιστήμης αξιοποιώντας την δυνατότητα μετάδοσης γνώσης σε μικρούς και μεγάλους (Hein, 2004).

Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας των μουσείων λοιπόν, κάνει την εμφάνιση του πρώτη φορά για το παιδικό κοινό στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1899. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που εξαπλώθηκε και εξελίχθηκε σε συνεργασία με τα σχολεία (Hein, 2004). Παρόλα αυτά, στην αρχή η προσπάθεια ενός συγκροτημένου μουσείου ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα. Η κοινωνία δεν ήταν έτοιμη να το υποστηρίξει καθώς έλειπε ένα καλά οργανωμένο θεωρητικό πλαίσιο, που ήταν απαραίτητο για την διαρρύθμιση ενός μουσείου. Η επίσημη εκπαίδευση μέσω ενός πολιτισμικού χώρου, όπως το μουσείο απαιτεί μια συγκεκριμένη σειρά διαδικασιών που θα πρέπει να συγκροτούν ο χώρος και το προσωπικό αυτού (Zaharias, Michael, & Chrysanthou, 2013).

Η επίσημη και συγκροτημένη προώθηση του εκπαιδευτικού χαρακτήρα των μουσείων ήρθε κυρίως στις αρχές του 20^ο αιώνα. Σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (International Council Museum, ICOM, 2005), ένα μουσείο αποτελεί ένα μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, ανοιχτό στο κοινό που ως θεσμός της πολιτείας, κατέχει, συντηρεί, εμπλουτίζει εκθέτει και επικοινωνεί υλικές και πνευματικές αποδείξεις των ανθρώπων, της ιστορίας και του περιβάλλοντός τους (Boylan, 2006). Η ύπαρξη τέτοιων χώρων αποτελεί πηγή εκπαίδευσης καθώς ο σκοπός τους είναι η εμβάθυνση στη μελέτη και την έρευνα (Boylan, 2006).

Συμπληρωματικά, σύμφωνα με τον Goode, 2016, τα μουσεία είναι χώροι που προωθούν την μουσειακή αγωγή καλλιεργώντας την αισθητική ανάπτυξη από τη νηπιακή ηλικία και επιτελούν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής των ανθρώπων εκπαιδευτικό έργο. Τα μουσεία θα πρέπει να είναι ανοιχτά ιδρύματα, που θα

φιλοξενούν και θα προωθούν ελεύθερα στο κοινό τη γνώση διαφόρων επιστημών (Brown, 2019).

Αυτό που αναφέρουν οι Goode (2016) και Brown (2019), είναι ότι τα μουσεία δεν προτείνονται αυτόνομα ως φορείς εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον Goode, 2016, για τις μικρές ηλικίες το υλικό των μουσείων συνοδεύεται πολύ καλύτερα από τα χρονοδιαγράμματα, τα κείμενα και το καλά προετοιμασμένο υλικό που παρέχεται, ενώ για τους ενήλικες ο Brown, 2019, προτείνει, ένα καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, που να μπορεί να κατευθύνει τον αναγνώστη και να του δώσει εύστοχες διευκρινίσεις. Με άλλα λόγια τα μουσεία δεν είναι από μόνα τους φορείς εκπαίδευσης αλλά χρειάζεται απαραίτητα η χορήγηση ενός εκπαιδευτικού πλάνου, που να ταιριάζει στο καθένα ξεχωριστά ανάλογα με τη θεματική τους (Goode, 2016 & Brown, 2019).

Το κίνημα του 21^{ου} αιώνα έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο για την προώθηση του εκπαιδευτικού ρόλου των μουσείων και για τον τρόπο με τον οποίο άλλαξε συνολικά η προσέγγιση γύρω από την εκπαίδευση (Boys, 2016). Με βάση τις εξελίξεις αυτές ο άνθρωπος από πολύ μικρή ηλικία μαθαίνει καλύτερα μέσω της εμπειρίας και της επαφής με πραγματικά αντικείμενα του περιβάλλοντός του. Έτσι, και μετέπειτα στην πιο ώριμη ηλικία του, μαθαίνει για το παρελθόν και τις επιστήμες ερχόμενος σε άμεση επαφή με αυτά (Henderson & Atencio, 2007).

Συμπερασματικά ο παιδαγωγικός ρόλος των μουσείων είναι αδιαμφισβήτητος στην διαμόρφωση της σύγχρονης κοινωνίας (Woolf, Armstrong, Jamieson, & Golding, 2009). Αυτό φέρνει ως άμεσο αποτέλεσμα, ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται δεν θα πρέπει να είναι μια ομοιογενή ομάδα ανθρώπων αλλά πολύ παραπάνω σε όλους ανεξαιρέτως, συμπεριλαμβάνοντας και τα άτομα με διαφορετικές ανάγκες και

προτιμήσεις, που αυτές εξαρτώνται από διάφορους τομείς όπως την ηλικία, την αναπηρία, την καταγωγή, τα ενδιαφέροντα κ.α.(Argyropoulos, Nikolaraizi, Kanari, & Chamonikolaou, 2017). Έτσι λοιπόν, θα πρέπει να υπάρχουν ίσες ευκαιρίες στην διαδικασία επισκεψιμότητας τέτοιων χώρων ξεκινώντας από την πλήρη προσβασιμότητα του εκάστοτε περιβάλλοντος.

Η παραπάνω γνώση είναι πολύ σημαντική να ληφθεί υπόψη στην διαχείριση και την οργάνωση πολλών πολιτισμικών χώρων είτε εξωτερικών είτε εσωτερικών και να τηρηθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση προσβασιμότητας, που αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα ίσης αντιμετώπισης. Έτσι παρακάτω γίνεται λόγος για τις μορφές προσβασιμότητας και τα κριτήρια αυτών.

Μορφές προσβασιμότητας

Σύμφωνα λοιπόν με τους Sandell, Dodd, & Garland-Thomson, 2010, «Η πρόσβαση ως έννοια περιλαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις, όπως είναι η φυσική, η αισθητηριακή, η διανοητική, οι στάσεις και οι συμπεριφορές που συναντά κανείς στο χώρο ενός μουσείου δηλαδή, οι υπηρεσίες ενώ ακόμα και η οικονομική, η πολιτισμική, η πρόσβαση στην πληροφορία, η πρόσβαση στη λήψη αποφάσεων κ.λπ.». Με λίγα λόγια σύμφωνα με τους Sandell, Dodd, & Garland-Thomson, 2010, η πρόσβαση παρουσιάζει μια πολυδιάστατη φύση, όπως άλλωστε ισχύει το ίδιο και για την αναπηρία (Sandell, Dodd, & Jones, 2010).

A. Χωρική Προσβασιμότητα

Αρχικά μιλώντας για χωρική προσβασιμότητα στα μουσεία, δίνεται έμφαση στην κινητική προσβασιμότητα των επισκεπτών του (Hjelm, 2023). Σύμφωνα και με τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό 4067/2012, βασικό κριτήριο για την προσβασιμότητα είναι η ασφαλής και άνετη χωρίς εμπόδια και αυτόνομη χρήση (Λαναρά, 2017). Για

να μπορεί λοιπόν να υπάρχει κινητική προσβασιμότητα χρειάζεται να τηρούνται συγκεκριμένα κριτήρια, που αφορούν τον σχεδιασμό εξωτερικά και εσωτερικά του περιβάλλοντος (Church, & Marston, 2003).

Ειδικότερα, με βάση την Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015, αναφορά σε Σχεδιάζοντας για Όλους, 1996, τα περιβάλλοντα αυτά για να είναι προσβάσιμα θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες προδιαγραφές προσβασιμότητας, που έχουν να κάνουν με τον χώρο και την πληροφόρηση (Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015). Έτσι, αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα όπως ότι οι είσοδοι και οι έξοδοι των μουσείων θα πρέπει να αναγνωρίζονται εύκολα και να υπάρχει σε κάθε μία ικανοποιητικό εύρος χώρου πριν και μετά την προσπέλασή τους (Διβανέ, 2004). Ακόμα, καλό είναι να αποφεύγεται η χρήση γυαλιού στις πόρτες εισόδου και εξόδου, κάτι που θα περιορίσει κατά πολύ τους μεγάλους τραυματισμούς σε περίπτωση ατυχημάτων (Mesquita & Carneiro, 2016). Επιπλέον, το γραφείο υποδοχής που εξυπηρετεί τους επισκέπτες δίνοντας πληροφορίες για τον χώρο, καλό είναι να βρίσκεται πολύ κοντά στην είσοδο και σε προσβάσιμο σημείο, σε ύψος 0,80 μέτρα (Διβανέ, 2004). Κάτι ακόμα, που θεωρείται πολύ σημαντικό είναι γενικά να παρέχεται επίπεδο χολ στους διαδρόμους και στα δωμάτια, όπου να μην υπάρχουν σκαλιά ή και περαιτέρω εμπόδια τα οποία να εμποδίζουν την εύκολη κυκλοφορία αναπηρικών αμαξιδίων ή και των ατόμων με προβλήματα όρασης (Richards, Pritchard, & Morgan, 2010).

Παράλληλα, κάτι που συχνά διευκολύνει την μετακίνηση των επισκεπτών είναι οι ανελκυστήρες που όμως οφείλεται και εκεί να τηρούνται συγκεκριμένοι κανόνες. Έτσι, πρέπει να υπάρχουν ανελκυστήρες που να οδηγούν σε όλους τους χώρους καθώς και ράμπες και σκάλες που να τηρούνται οι προδιαγραφές προσβασιμότητας στο καθένα. Όσον αφορά τον ανελκυστήρα, το κατάλληλο μέγεθος εκτιμάται μεταξύ

900mm το λιγότερο σε εύρος και 1250mm σε βάθος. Η πόρτα του θα πρέπει να ανοίγει σε εύρος 800mm ενώ η μάζα του να φτάνει μέχρι 400kg. Για την πρόσβαση του ατόμου που έχει κάποια κινητική αναπηρία, χρειάζεται ο χώρος του ανελκυστήρα, να έχει περιθώριο χωρητικότητας 1500mm μήκος και 1500mm σε εύρος, μπροστά από κάθε πόρτα και σε κάθε όροφο. Κατά την διαδικασία μετακίνησης με τον ανελκυστήρα, θα πρέπει να μπορεί το άτομο να πατήσει το σωστό κουμπί εκκίνησης του, αλλά να μπορεί και να επιβεβαιώσει την άφιξη ή την απομάκρυνσή του από και σε έναν όροφο. Η κάθε ένδειξη του ανελκυστήρα χρειάζεται να παρέχεται λεκτικά και απτικά. Το άνοιγμα και το κλείσιμο της πόρτας του θα πρέπει να διαθέτει ικανοποιητικό χρονικό περιθώριο, ώστε να έχει τον χρόνο του το άτομο να εισέλθει ή να εξέλθει από τον ανελκυστήρα με ασφάλεια και άνεση. Ενδεικτικά, ο χρόνος εκτιμάται στα 5 δευτερόλεπτα για να κλείσουν οι πόρτες, από την στιγμή που είναι διάπλατα ανοιχτές. Ενώ, ακόμα ορίζεται μέχρι και το μέτρο της απόστασης που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στην είσοδο του ανελκυστήρα και τον απέναντι τοίχο, περίπου 1,5 μέτρο και αυτό γιατί το άτομο με το αναπηρικό αμαξίδιο θα χρειάζεται χώρο για να μπορέσει να εισέλθει και να εξέλθει άνετα από αυτόν (Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015, αναφορά σε Σχεδιάζοντας για Όλους, 1996).

Σε ότι αναφορά τώρα την ράμπα αναπήρων, θα πρέπει να προβλέπεται να υπάρχει η κατάλληλη κλίση, ώστε να περνάει κάποιος ομαλά και από αυτήν (Santos & Carvalho, 2012). Η ράμπα αναπήρων αποτελεί ένα κεκλιμένο επίπεδο, που ενώνει δύο οριζόντιες επιφάνειες σε διαφορετικό ύψος. Η κλίση αυτής θα πρέπει να είναι μεταξύ 1:20 με 1:12 και να διαθέτει ένα εμφανές σημείο εκκίνησης και άφιξης. Οι ράμπες που προορίζονται για το κοινό σε δημόσιους χώρους, θα πρέπει να έχουν καθαρό εύρος 1200mm. Κάθε ράμπα θα πρέπει, εκεί που τελειώνει η έκτασή της να έχει περιθώριο 1200mm από κάθε πόρτα ή τοίχο. Με το πέρασμα μέσω της ράμπας

από το ένα οριζόντιο επίπεδο στο άλλο, θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον χρήστη να μπορεί να στραφεί σε οποιαδήποτε κατεύθυνση επιθυμεί (Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015, αναφορά σε Σχεδιάζοντας για Όλους, 1996).

Ακόμα, οι πόρτες και τα φώτα θα πρέπει, να ανοίγουν αυτόματα και να υπάρχει άπλετος φωτισμός στον χώρο (Hall, & Imrie, 1999). Υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με τον φωτισμό και το ρεύμα, όπως το πάτημα διακόπτων, κουδουνιού κλπ.. όλα αυτά θα πρέπει, να βρίσκονται προσβάσιμα για τα άτομα με αναπηρία, στο κατάλληλο σημείο και ύψος, δηλαδή το λιγότερο 450mm ψηλά από το πάτωμα και μέχρι 1200mm το μέγιστο από αυτό (Richards et al., 2010).

Εξίσου, πολύ σημαντικό είναι και η πλήρης προσβασιμότητα στους χώρους υγιεινής, συμπεριλαμβάνοντας κάθε χώρο που έχει τουαλέτα, νιπτήρες, ουρητήρες κλπ. Η διαμόρφωση ενός τέτοιου δημόσιου χώρου πρέπει να εξασφαλίζει ότι η χρήση τουαλέτας μπορεί να γίνεται από όλους τους επισκέπτες και αυτούς με αναπηρικό αμαξίδιο (Hall, & Imrie, 1999). Έτσι, στις προδιαγραφές ενός μουσείου θα πρέπει να υπάρχει διαθέσιμη τουαλέτα στην κύρια είσοδό του, το χολ. Ακόμα, θα πρέπει να υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση, για να φτάσει κάποιος στον επιθυμητό χώρο, χωρίς να παρεμποδίζεται η διαδρομή. Πιο συγκεκριμένα οι προδιαγραφές του μπάνιου διαφέρουν ανάλογα με, το αν ανοίγει η πόρτα στο πλάι από το μπάνιο ή αν ανοίγει μπροστά από την τουαλέτα, για την εύκολη είσοδο και έξοδο σε αυτήν (Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015, αναφορά σε Σχεδιάζοντας για Όλους, 1996).

Όλες οι παραπάνω προδιαγραφές μαζί με άλλες έγιναν με σκοπό την επίτευξη προσβασιμότητας στον χώρο των κτιρίων και τη βελτίωση της ποιότητα ζωής των ατόμων. Αργότερα, άρχισαν να γίνονται και αξιολογήσεις, που επιδίωκαν να

καταγράψουν το επίπεδο προσαρμογής των πολιτισμικών κέντρων στις νέες συνθήκες.

Το 1984 διεξήχθη στην Ελλάδα μια έρευνα από την Εταιρία Προστασίας Σπαστικών - ΕΠΣ, με στόχο την εξέταση της χωρικής προσβασιμότητας σε κτίρια της Αθήνας, όπως υπουργεία, νοσοκομεία, μουσεία, θέατρα, πανεπιστήμια κ.ά. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η προσβασιμότητα ήταν πολύ περιορισμένη για άτομα με κινητικές αναπηρίες. Αυτά τα δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν αργότερα για τη βελτίωση της προσβασιμότητας κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Μετά τους αγώνες, η έρευνα επαναλήφθηκε και τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική βελτίωση, με πολλούς δημόσιους χώρους να γίνονται προσβάσιμοι για άτομα με κινητικές αναπηρίες, ειδικά μουσεία, όπου το 75% τους έγιναν φιλικά προς αυτά τα άτομα (Vozikis, 2009).

Μία ακόμα έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, έχει να κάνει με την κινητική προσβασιμότητα κάποιων αρχαιολογικών χώρων. Έτσι, σε αυτή την πόλη υπάρχουν πολλά αρχαία και ιστορικά μνημεία, τα οποία τυχαίνει να βρίσκονται κρυμμένα κάτω από το έδαφος και χαμηλά σε σπηλιές και υπόγεια. Πολλά από αυτά προέρχονται από τη Ρωμαϊκή εποχή, όπως για παράδειγμα είναι οι υπόγειες φυλακές των τότε χριστιανών της Βυζαντινής εποχής. Δυστυχώς, η προσβασιμότητα στα προαναφερόμενα μνημεία δεν είναι εύκολη, λόγω της μεγάλης υψομετρικής διαφοράς. Ακριβέστερα, αυτή υπολογίζεται περίπου στα πέντε μέτρα διαφορά ύψους από τους δρόμους, τα πεζοδρόμια και τα κτίρια της πόλης (Naniopoulos & Tsalis, 2015). Αυτή η μεγάλη διαφορά του ύψους αποτελεί ένα εμπόδιο για την κινητική προσβασιμότητα όλων των ατόμων, αλλά ένα παραπάνω αυτών που έχουν κάποια αναπηρία (Naniopoulos & Tsalis, 2015).

Η παραπάνω έρευνα των Naniouroulos, & Tsalis, 2015, πραγματεύεται το μεγάλο ερευνητικό έργο που πήρε μέρος στη Θεσσαλονίκη για την άρση των εμποδίων, που είχαν να κάνουν με την γεωμορφολογική ανομοιομορφία του εδάφους. Επιπλέον, για την πιο ομαλή μετάβαση των επισκεπτών στόχος ήταν να γίνει και μια διοργάνωση του χώρου, με σηματοδότηση που θα καθοδηγεί το άτομο να μπορεί να μεταφέρεται από το ένα έκθεμα στο άλλο, εύκολα και αυτόνομα (Coffinbargar, 2018).

Η Ερευνητική Ομάδα Συστημάτων Μεταφοράς του Α.Π.Θ. λοιπόν, με την έγκριση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Μουσείων, πρόβλεψαν στα πλαίσια ερευνητικού προγράμματος που ονομάστηκε «ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗΣ» και στα αγγλικά «PROSPELASIS», να πραγματοποιηθούν παρεμβάσεις βελτίωσης της φυσικής προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία (Naniouroulos & Tsalis, 2015). Τα έργα ξεκίνησαν στο μνημείο της Ροτόντας κατασκευάστηκε μια πεζογέφυρα που σύνδεσε το πεζοδρόμιο με τη λεγόμενη «Αυτοκρατορική» είσοδο, για καλύτερη πρόσβαση στον αρχαιολογικό χώρο. Ακόμα, εντός του μνημείου τοποθετήθηκε κλιμακοστάσιο αλλά και ένα εσωτερικό αναβατόριο, βοηθώντας ακόμα πιο πολύ την μετακίνηση των ατόμων με αναπηρία (Naniouroulos, et al., 2015).

«Το κτίριο είναι απλώς το κέλυφος το οποίο προσφέρει στέγη στα εκθέματα, αλλά δεν απαιτείται μόνο το κτίριο να είναι προσβάσιμο: είναι πολύ σημαντικό οι εκθέσεις να σχεδιάζονται, έτσι ώστε και αυτές να είναι το ίδιο προσβάσιμες, από όσο το δυνατόν περισσότερες κατηγορίες εμποδιζόμενων ατόμων» (Church, & Marston, 2003). Τα μουσεία για αρκετές δεκαετίες συνήθιζαν να είναι περισσότερο προσβάσιμα για τις ανάγκες των ατόμων με κινητική αναπηρία, παρά των αισθητηριακών, νοητικών και ψυχικών αναπηριών (Sandell, Dodd, & Jones, 2010).

Εξίσου, πολύ σημαντικό για την προσβασιμότητα στον χώρο για τους επισκέπτες ενός μουσείου, είναι να μπορούν να μετακινούνται αυτόνομα σε αυτό και να προσανατολίζονται στους χώρους του, ακολουθώντας με μια λογική σειρά την προβολή των εκθεμάτων (Paladugu, Wang, & Li, 2010).

A.1. Προσβασιμότητα στον προσανατολισμό

Αναφορικά λοιπόν, με τον προσανατολισμό των ατόμων με οπτική αναπηρία στον χώρο ενός κοινού κτιρίου, χρειάζεται να υπάρχει διαφορετική μέριμνα (Amemiya, & Sugiyama, 2010). Ο προσανατολισμός και η κινητικότητα είναι δύο πολύ βασικοί παράγοντες για να μπορεί ένα άτομο να κινείται αυτόνομα σε ένα άγνωστο περιβάλλον (Gollidge, 1992). Μάλιστα φαίνεται, ότι τα άτομα με αναπηρία νιώθουν ανασφάλεια να μετακινηθούν μόνοι τους σε κτίρια και χώρους που δεν γνωρίζουν, καθώς δεν είναι δεδομένο, πως θα υπάρχει προσβασιμότητα (Mesquita, & Carneiro, 2016). Αντιθέτως έχουν ανάγκη, να μπορούν να γνωρίζουν την τοποθέτηση των εκθεμάτων στο μουσείο και να ξέρουν, που θα απευθυνθούν για οτιδήποτε χρειαστούν Sylaiou, & Fidas, 2022).

Έτσι για παράδειγμα, για τα άτομα με αναπηρία δημιουργήθηκε ο απτικός χάρτης, που στόχο έχει να αναπαραστήσει το σχέδιο ενός κτιρίου και να δώσει πληροφορίες στο άτομο με οπτική αναπηρία, με σκοπό να ανιχνεύσει τον χώρο στον οποίο επιθυμεί να κατευθυνθεί (Auricchio, Greco, Alaimo, Giacometti, Marconi, & Mauri, 2017). Ένας τέτοιος χάρτης παρέχει επιπρόσθετη πληροφόρηση για τον χρήστη, η οποία αφορά πληροφορίες για τις δραστηριότητες και τις υπηρεσίες του κάθε χώρου (Wang, Li, Hedgpeth, & Haven, 2009). Για να μπορεί ένας απτικός χάρτης να παρέχει όλα όσα είναι απαραίτητα για τα άτομα με οπτική αναπηρία, θα πρέπει να πληροί ορισμένα βασικά κριτήρια (Ungar, Blades, & Spencer, 1993). Αρχικά θα πρέπει να κατασκευάζεται από ανθεκτικό στην αφή υλικό, να είναι η αφή των

σχημάτων του εύκολα αναγνωρίσιμη και το πάχος των γραμμών του επαρκές (Urbas, Pivar, & Elesini, 2016). Επιπλέον, χρειάζεται να ξεχωρίζει έντονα το απτικό κομμάτι γραφής, τα σχήματα να αναπαρίστανται ολοκληρωμένα και τα επιπρόσθετα κομμάτια του να ξεχωρίζουν και να τοποθετούνται κατά τέτοιον τρόπο που να μην υπάρχει περίπτωση να τραυματίσουν τον χρήστη κατά τη διαδικασία της αφής (Auricchio et all., 2017). Ακόμα, πολύ σημαντική επισήμανση είναι η χρήση κατάλληλων χρωμάτων και χρωματικών αντιθέσεων πάνω στον χάρτη, που να ξεχωρίζουν ακόμα περισσότερο τις λεπτομέρειες αυτού (Auricchio et all., 2017).

Πολλοί από τους χώρους πολιτισμικής σημασίας είναι μεγάλης έκτασης και όπως δηλώνουν τα άτομα με οπτική αναπηρία, τους προκαλείται μεγάλη ανησυχία για τον τρόπο με τον οποίο θα κινηθούν μέσα εκεί (Asakawa, et all., 2018). Στόχος λοιπόν είναι τέτοιοι χώροι να είναι προσβάσιμοι στην κινητικότητα τους για όλους τους επισκέπτες. Για να πετύχει αυτό, απαιτείται να μεριμνήσει κάποιος, να δημιουργήσει μία εύκολη οδό, εμπλουτισμένη με σήματα και βοηθήματα προσβασιμότητας, ώστε να διευκολύνει τους επισκέπτες στην ανεξάρτητη και εύκολη ξενάγησή τους (Alisha & Kusuma, 2021). Τα σήματα αυτά χρειάζεται, να παρέχονται σε οπτική μορφή και πολλές φορές και σε ακουστική για τα άτομα με οπτική αναπηρία. Έτσι, θα πρέπει να μπορούν, να αποδίδονται με ακρίβεια οι συντεταγμένες του σχεδιασμού ενός κτιρίου, η περιγραφή και απόδοση της κάθε λεπτομέρειας των εκθεμάτων, αλλά και να υπάρχουν προειδοποιήσεις για την αποφυγή εμποδίων στον χώρο και φυσικά την αλληλεπίδραση με τον χρήστη και τον προσανατολισμό του, ανάλογα με το τι του ζητάει (Loomis, Klatzky, & Golledge, 2001).

Έτσι, για παράδειγμα στην έρευνά των Small, Darcy & Packer, 2012, εκείνο που εφαρμόστηκε για την επίσκεψη ατόμων με αναπηρίες σε τουριστικούς προορισμούς, ήταν η χρήση ηχητικών μηνύματων, με εγκατεστημένα συγκεκριμένα συστήματα

περιήγησης στον χώρο (Janes, 2010). Ένα τέτοιο σύστημα απαιτεί τον συνδυασμό πολλών γνωστικών διεργασιών. Τα μηνύματα αυτά πέρα από το ότι προσανατολίζουν τα άτομα με αναπηρία στον επισκέψιμο χώρο, δίνουν και πληροφορίες για την τοποθέτηση και την ιδιότητα των διάφορων αντικειμένων της κάθε έκθεσης (Small, Darcy & Packer, 2012).

Πολλές ακόμα είναι οι πρακτικές εκείνες που μπορούν να ενισχύσουν την προσβασιμότητα σε ότι αναφορά στον προσανατολισμό μέσα σε ένα μουσείο. Σύμφωνα με τους Mesquita, & Carneiro, 2016, αυτό που παίζει κύριο ρόλο για την αναγνώριση των σημείων αναφοράς του μουσείου και την αυτόνομη μετακίνηση είναι και η χρήση κατάλληλου φωτισμού, των χρωμάτων και ο συνδυασμός αυτών. Έτσι, είναι αναγκαίο να χρησιμοποιούνται διαφορετικά χρώματα των εισόδων και εξόδων σε σχέση με το χρώμα του τοίχου, για να μπορεί εύκολα ο επισκέπτης να το ξεχωρίζει. Ακόμα, η επισήμανση που έχει να κάνει με τις διάφορες υπηρεσίες του μουσείου όπως, το γραφείο υποδοχής, τους χώρους υγιεινής κλπ., καλό θα είναι, να είναι εύκολα αναγνωρίσιμες με διαφορετικά χρώματα (Mesquita, & Carneiro, 2016).

Τέλος, κάτι ακόμα που μπορεί να βοηθήσει στον εύκολο προσανατολισμό των ατόμων με αναπηρία είναι, η μηχανή περιήγησης εξωτερικών χώρων (GPS) η οποία φαίνεται, να έχει βοηθήσει πολύ την μετακίνηση και τον προσανατολισμό, χωρίς να ισχύει το ίδιο και για τους εσωτερικούς χώρους (Janes, 2010). Οι Loomis, Klatzky, & Golledge, 2001, αναφέρουν ότι πολλές φορές τέτοιου είδους εργαλεία βοηθούν άτομα με οπτική και ακουστική αναπηρία στον προσανατολισμό τους, αφού παρέχονται οι οδηγίες μετακίνησης στον χώρο οπτικοακουστικά. Αυτό φέρει ως αποτέλεσμα να μπορεί ο επισκέπτης, να κυκλοφορήσει με αυτοπεποίθηση, αφού υπάρχει συνεχώς η ανάλογη καθοδήγηση προς όλες τις κατευθύνσεις μετακίνησής του (Loomis, Klatzky, & Golledge, 2001).

Όσον αφορά λοιπόν, την πρόσβαση στην πληροφόρηση για τα άτομα με προβλήματα ακοής, το 2010 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στην Βοστώνη άνοιξε μια ειδική έκθεση «The Museum of Fine Arts», η οποία συμπεριέλαβε ηλεκτρονικά συστήματα τύπου κινητά τηλέφωνα, με εγκατεστημένους οδηγούς μετακίνησης και προσανατολισμού στον χώρο αλλά και ακουστικές περιγραφές των εκθεμάτων. Ταυτόχρονα ωστόσο, δίνεται η δυνατότητα χρήσης της Αμερικανικής Νοηματικής Γλώσσας, κάτι που μπορεί να είναι πολύ βοηθητικό για τα άτομα με προβλήματα στην ακοή. Η έρευνα αυτή είχε μεγάλη διάρκεια και δέχτηκε πολλές φορές ανατροφοδότηση των ίδιων των ατόμων με προβλήματα στην ακοή και με αποτέλεσμα την βελτίωση των υπηρεσιών της. Πράγματι, με τον καιρό έγιναν σημαντικές τροποποιήσεις, όπως η επιλογή απλού και περιεκτικού λόγου στις ηχητικές περιγραφές, πολύ χρήσιμο για άτομα με προβλήματα ακοής και εκπαίδευση των μη εξοικειωμένων ατόμων στη χρήση των συσκευών (Goodwin, 2013).

Η προσβασιμότητα σε χώρους όπως τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι για τα άτομα με προβλήματα ακοής, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για την κοινωνική, πολιτισμική και ατομική τους ανάπτυξη (Kalisher, 1998). Έτσι, τονίζεται για άλλη μια φορά η αναγκαιότητα για προσβασιμότητα και ο εκπαιδευτικός της ρόλος στα μουσεία. Για να πετύχει αυτή για άτομα με προβλήματα στην ακοή θα πρέπει, να παρέχονται συγκεκριμένες υπηρεσίες. Αρχικά, εκείνο το οποίο έχει προτεραιότητα είναι η χρήση της νοηματικής γλώσσας και η διεκπεραίωση ξεναγήσεων σε αυτήν (Kalisher, 1998). Τονίζεται ότι προτιμάται η ξενάγηση στην νοηματική γλώσσα, να γίνεται το ίδιο χρονικό διάστημα με την ξενάγηση του τυπικού πληθυσμού, ώστε να εξασφαλίζεται περισσότερο η ισότητα (Kalisher, 1998). Επίσης, είναι απαραίτητο να υπάρχει η χρήση υποτίτλων σε όλα τα βίντεο, για τα λόγια αλλά και την περιγραφή των ήχων και της μουσικής (Tapu, Mocanu, & Zaharia, 2019). Ενώ ακόμα, είναι πολύ

σημαντικό να υπάρχουν και επιπρόσθετες υπηρεσίες όπως φωτεινές σημάνσεις, που αναβοσβήνουν και αντικαθιστούν τις ηχητικές, απλά και περιεκτικά κείμενα στην περιγραφή των εκθεμάτων για επιτάχυνση της ανάγνωσης αλλά και περιγραφικές εικόνες τοποθετημένες σε λογική σειρά και καλή απόδοση του περιεχομένου (Hutchinson, & Eardley, 2020).

Έτσι, για να υπάρξει πλήρης προσβασιμότητα σε ένα μουσείο δεν φτάνει μόνο η χωρική αλλά εξίσου πολύ σημαντική είναι και η πρόσβαση στην πληροφόρηση, η οποία βοηθάει στην κατανόηση του εκθεσιακού χώρου (Alisha & Kusuma, 2021, αναφορά σε Levi, 2005).

B. Προσβασιμότητα στην πληροφόρηση

Άτομα με κινητική, αισθητηριακή ή/και νοητική αναπηρία δεν μπορούν το ίδιο με τον υπόλοιπο πληθυσμό να απολαύσουν τα μουσεία, καθώς δεν έχουν την ίδια πρόσβαση στην πληροφόρηση (Asakawa, Guerreiro, Ahmetovic, Kitani, & Asakawa, 2018). Ακόμα και σήμερα αυτοί οι οποίοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες, σε ότι αφορά την πνευματική πληροφόρηση των μουσείων, όπως τα ιστορικά στοιχεία, τις περιγραφές των εκθεμάτων κλπ., είναι τα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες, όπως αυτά με προβλήματα ακοής και όρασης (Vaz, Freitas & Coelho, 2020).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός, ότι πολλά άτομα με οπτική αναπηρία αντικρίζουν στα μουσεία την απαγορευτική ένδειξη «Παρακαλώ, μην αγγίζεται τα εκθέματα», χωρίς όμως να προσφέρεται παράλληλα κάποια εναλλακτική μέθοδος αποτύπωσης και επεξεργασίας αυτών (Argyropoulos, Nikolaraizi, Chamonikolaou, & Kanari, 2016). Γνωρίζοντας αυτήν την οδηγία πολλά από τα

άτομα με αναπηρία δεν μπορούν να πλησιάσουν ένα μουσείο, γιατί δεν θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία αυτού (Argyropoulos, et all., 2017).

Με βάση όλες τις παραπάνω ανάγκες, που διαρκώς προέκυπταν δημιουργήθηκε μια αναγκαία διαπραγμάτευση ανάμεσα σε όσους υποστήριζαν, ότι τα μουσεία πρέπει να παρέχουν εκθέματα για να τα αγγίζει το κοινό, αλλά και σε εκείνους που εξέφραζαν τους φόβους τους, για το ότι κάτι τέτοιο θα αποδεικνυόταν επιζήμιο για την διατήρηση της ποιότητας των εκθεμάτων (Candlin, 2004).

Ωστόσο, σύμφωνα και με τη θεώρηση Waajid, Garner & Owen, 2013, η αφή αποτελεί το καταλληλότερο μέσο κατανόησης των εκθεμάτων για τα άτομα εκείνα που έχουν προβλήματα όρασης. Φαίνεται λοιπόν, ότι η αφή τους επιτρέπει να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν πολύ καλύτερα τα αντικείμενα ενός εκθεσιακού χώρου (Mennemeier, Garner, & Heilman, 1993). Η αφή είναι μια αίσθηση που προσλαμβάνει ποικιλία ερεθισμάτων. Ο συνδυασμός αυτός επιτυγχάνεται με την κίνηση των δακτύλων, του χεριού και της παλάμης σε σχέση με την κίνηση όλου του σώματος συνολικά και ανεξάρτητα (Brook, 2016). Μέσω της επαφής αυτής μπορεί κάποιος να λαμβάνει πληροφορίες για την σκληρότητα, το μέγεθος, το σχήμα, την υφή, την θερμοκρασία και τον παλμό ή την δόνηση, αν υπάρχει (Heller, 2000).

Επιπλέον, η αφή είναι μια αίσθηση που απαιτεί εξάσκηση για να αναπτυχθεί και πολλές έρευνες μιλούν για την εξοικείωση και τον χρόνο που χρειάζεται (Millar, 2000). Οι άνθρωποι με οπτική αναπηρία που έγιναν γνώστες της μπράιγ, εκπαιδεύτηκαν και απέκτησαν πολύ συγκεκριμένη αίσθηση της αφής (Santiwes, 2015). Στο άρθρο του ο Millar, 2000, εξηγεί πως μέσω της συγκεκριμένης αυτής ικανότητας της αφής, οι άνθρωποι μπόρεσαν και αναγνώριζαν συγκεκριμένα αντικείμενα και σχήματα, αλλά αυτό το πέτυχαν κατόπιν αρκετής εξάσκησης και όχι

δια μαγείας, σαν δηλαδή ένα φυσικό αποτέλεσμα της αίσθησης αυτής. Απόρροια όλης αυτής της προσπάθειας είναι να αναπτύσσεται η αφή και διαδοχικά το άτομο να μπορεί να τη χρησιμοποιεί προς όφελός του (Millar, 2000).

Έτσι, είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί η δυνατότητα που δίνει η αίσθηση της αφής για τα άτομα με οπτική αναπηρία, να αναπτύξουν σταδιακά εικόνες στο μυαλό τους, που είναι σχετικές με αυτά που αγγίζουν (Giles, & van der Linden, 2014). Στο σημείο αυτό είναι λάθος, να βασιστεί η μετάδοση της γνώσης μόνο σε περιγραφές άλλων ανθρώπων και αφηγήσεις, διότι αυτές εμπεριέχουν την δική τους οπτική γωνία (Asakawa, et all., 2018). Κάθε άνθρωπος είναι πολύ διαφορετικός και ταυτόχρονα και ο τρόπος αντίληψης και πρόσληψης της γνώσης. Όπως αναφέρεται και στην έρευνα των Asakawa, et all., 2018, από έναν συμμετέχοντα με τύφλωση, κάποιοι άνθρωποι είναι πολύ πιο περιγραφικοί και εκφραστικοί και σου δίνουν πολλές λεπτομέρειες για κάτι ενώ, άλλοι είναι πιο εγκρατείς στις περιγραφές τους, με αποτέλεσμα να είναι ελλιπές το αποτέλεσμα της περιγραφής αυτής (Asakawa, et all., 2018).

Η στέρηση της αφής μπορεί να περιορίσει τις δυνατότητες του ατόμου και να το δυσανεστήσει, καθώς ίσως χρειαστεί η διπλάσια προσπάθεια να αντιληφθεί την προσφερόμενη γνώση (Classen, 2007). Για τον λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητο, να δημιουργούν οι άνθρωποι με οπτική αναπηρία τις δικές τους μορφές για τα αντικείμενα του περιβάλλοντός τους και να αποδίδουν τα χαρακτηριστικά τους μέσω της δικής τους προσωπικής εμπειρίας (Millar,2000). Άλλωστε, αυτό είναι κάτι που και τα ίδια τα άτομα με οπτική αναπηρία επιθυμούν και επιδιώκουν να δουν σε κάθε επισκέψιμο χώρο (Asakawa, et all., 2018).

Αξίζει να παρατεθεί μία σχετική έρευνα των Vaz, Fernandes, & Veiga, 2016, οι οποίοι πραγματοποίησαν μία εμπειρική μελέτη σε εκθέματα γεωλογικού

περιεχομένου, δίνοντας στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να αγγίζουν τα εκθέματα (Tangible user interfaces). Το αποτέλεσμα εδώ ήταν, ότι και οι δύο ομάδες των συμμετεχόντων, είτε αυτών με οπτική αναπηρία, είτε αυτών χωρίς, ένιωσαν πολύ θετικά την εμπειρία της αφής των αντικειμένων. Ενώ, πολύ παραπάνω για τα άτομα με οπτική αναπηρία, που τους δόθηκε για πρώτη φορά η ευκαιρία αυτή, βρέθηκαν πολύ πιο ενσωματωμένοι και ενεργοί στην επίσκεψή τους σε ένα μουσείο (Vaz, et al., 2016).

Συγκρίνοντας τις δύο σημαντικές αυτές αισθήσεις της όρασης και της αφής γίνεται αντιληπτό ότι, ενώ η όραση μπορεί να προπορεύεται της αφής, υπάρχουν και κοινοί άξονες μεταξύ των δύο αυτών (Heusler, & Sutter, 2020). Μέσω της αφής μπορείς να κάνεις σύγκριση δύο αντικειμένων, αγγιζοντάς τα διαδοχικά το ένα από το άλλο ή και ταυτόχρονα και τα δύο μαζί (Candlin, 2004). Κάποια πράγματα τα αντιλαμβανόμαστε καλύτερα με την αφή παρά με την όραση (Candlin, 2004). Η αφή μπορεί να υπολογίσει ευκολότερα το βάρος, την σκληρότητα και την θερμοκρασία καλύτερα από ότι η όραση, που στην ουσία δεν μπορεί να προβλέψει τίποτα το ακριβές σχετικά με τις παραπάνω παραμέτρους (Candlin, 2004).

Σύμφωνα με τους Handa, Dairoku, & Toriyama, 2010, καταλαβαίνει και θυμάται κανείς πολύ περισσότερο κάτι, που μπορεί να το αγγίξει και να το εξερευνήσει με την αφή. Οι Handa, et al., 2010, είναι και αυτοί από τους υποστηρικτές της αξία της αφής και επισημαίνουν, ότι είναι καλό να εξασκηθεί ο επισκέπτης στην ενεργητική αφή, κάτι που φυσικά γίνεται μόνο μέσω της εμπειρίας. Επομένως, τα μουσεία μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο, προσφέροντας τα εκθέματά τους στους επισκέπτες με ή και χωρίς αναπηρία (Handa et al, 2010).

Με βάση την παραπάνω γνώση, δημιουργήθηκαν σταδιακά και οι προδιαγραφές που θα έπρεπε να τηρούνται από τα μουσεία για να υπάρχει προσβασιμότητα στην πληροφόρηση των εκθεμάτων (Langa, Monaco, 2013). Έτσι, πολλές εκθέσεις παρουσιάζουν ποικιλία αντικειμένων σε απτή μορφή διαθέσιμα για τους επισκέπτες συνοδευόμενα από λεζάντες γραμμένες σε γραφή μπράιγ αλλά και μεγεθυμένη εκτύπωση (Handa, et al., 2010). Επιπρόσθετα, μια πολύ συνήθης τακτική στα σύγχρονα μουσεία και τους εκθεσιακούς χώρους είναι η ακουστική περιήγηση (audio – guide), που προσφέρεται μέσω ηλεκτρονικών συσκευών, είτε του μουσείου είτε την προσωπική του κάθε χρήση, με τη χρήση ακουστικών ή και την απευθείας ξενάγηση από κάποιο υπαρκτό προσώπου του μουσείου, σαν ξεναγός (Bergman, 1981 & Davis, 2013).

Με βάση τα παραπάνω είναι εμφανές ότι, η ξενάγηση ενός χώρου όπως είναι ένα μουσείο μπορεί να γίνει με πολύ πιο διαδραστικό τρόπο για όλους και πόσο μάλλον για τα άτομα με οπτική αναπηρία, εάν οι επισκέπτες μπορούν να αγγίζουν τα εκθέματα (Hetherington, 2000). Έτσι, σταδιακά δόθηκε η δυνατότητα δημιουργίας 3D εκτυπωτή (3D printer) με το οποίο κατασκευάζονται αντίγραφα ρεπλίκες των εκθεμάτων και τοποθετούνται δίπλα από τα γνήσια αντικείμενα, ώστε να μπορεί ο επισκέπτης να τα εξερευνήσει μέσω της αφής (Wilson, Stott, Warnett, Attridge, Smith, Williams, & WMG, 2018). Παράλληλα, κατά τον ίδιο τρόπο μπορούν να δημιουργηθούν και αντίγραφα πινάκων, ζωγραφιών και σχεδίων, που η αφή τους να είναι ανάγλυφη και έτσι να είναι και αυτά προσβάσιμα στο κοινό (Wilson, et al., 2018). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μουσείο της Μαδρίτης, Prado, στο οποίο έγινε η προσφορά 3D αντίγραφων, έξι διαφορετικών πολύ διάσημων πινάκων, στο κοινό. Η κίνηση αυτή άφησε ευχαριστημένους πολλούς επισκέπτες του

μουσείου με προβλήματα όρασης και όχι μόνο (Anagnostakis, Antoniou, Kardamitsi, Sachinidis, Koutsabasis, Stavrakis, & Zissis, 2016).

Οι προσπάθειες για να υπάρχουν μουσεία προσβάσιμα στο κοινό όλο και μεγαλώνουν. Ένα ακόμα πολύ εντυπωσιακό παράδειγμα είναι την περίοδο 1984, όποτε και δημιουργήθηκε από το σωματείο τυφλών «Ο Φάρος για Τυφλούς» στην Αθήνα, το λεγόμενο Απτικό Μουσείο (Argygoroulos & Kanari, 2015). Το μουσείο αυτό περιέχει γλυπτά διαθέσιμα για τους επισκέπτες του, να τα εξερευνήσουν μέσω της αφής. Είναι πολύ σπουδαίο το γεγονός, ότι χιλιάδες άνθρωποι πηγαίνουν σε αυτόν τον χώρο, για να αισθανθούν μέσω της αφής, όλες εκείνες τις λεπτομέρειες των αρχαίων γλυπτών, που σε άλλα μουσεία μόνο τα μάτια μπορούν να θαυμάσουν (Reiner, 2017). Αν και η πράξη αυτή έγινε κυρίως για τα άτομα με οπτική αναπηρία, στην πραγματικότητα είναι πολλοί περισσότεροι εκείνοι που χωρίς κάποια αναπηρία το επισκέπτονται. Το 1988, το μουσείο αυτό διακρίθηκε και αναδείχθηκε ανάμεσα σε 70 μουσεία, ως το Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς (Anagnostakis, et. all., 2016).

Ακόμα μία έρευνα που επιβεβαιώνει τη σημαντικότητα της απτικής επαφής με τα εκθέματα ενός μουσείου είναι αυτή των Vaz, et all., 2016, όπου κατά δήλωσή τους, εκείνο που έχει προτεραιότητα είναι η αλληλεπίδραση με τα αντικείμενα και η ενθάρρυνση επεξεργασία αυτών. Για να πετύχει κάτι τέτοιο, κάποια εκθέματα γεωλογικού περιεχομένου, όπως απολιθώματα, ξύλινα είδη και πετρώματα, προερχόμενα από μια επώνυμη συλλογή, τέθηκαν στην διάθεση του κοινού, για να τα περιεργαστεί αγγίζοντάς τα και δημιουργώντας τις δικές του εικόνες στο μυαλό του. Ωστόσο, για την παροχή μεγαλύτερης κλίμακας πληροφόρησης, μαζί με το άγγιγμα των αντικειμένων, δόθηκε η δυνατότητα περιγραφής και απόδοσης πληροφοριών μέσω της γραφής και του ήχου. Παρόμοια αποτελέσματα έφερε και η έρευνα των Asakawa, et all., 2018, στην οποία τα άτομα με αναπηρία ζητούν τα εκθέματα ενός

μουσείου να είναι προσβάσιμα, για να μπορούν να τα αγγίζουν. Ακόμα, δηλώνουν ότι οι απτικές περιγραφές δεν αρκούν καθώς, τους παίρνει πολύ χρόνο να διαβάσουν το κείμενο μέσω της μπραϊλ (Brock, & Jouffrais, 2015).

Εκείνο που επισημάνθηκε από τα άτομα με προβλήματα όρασης είναι, ότι στις περιγραφές των εκθεμάτων συνήθως παραλείπονται λεπτομέρειες των χαρακτηριστικών που έχουν να κάνουν με το χρώμα και την υφή ενώ, δίνεται περισσότερη έμφαση στη αξία κατασκευής και τον λόγο ύπαρξης του εκθέματος. Ωστόσο, η έρευνα επιβεβαιώνει, ότι είναι πολύ σημαντικό κυρίως για τα άτομα με προβλήματα όρασης, να γίνεται ακριβής αναφορά του μεγέθους, του χρώματος, της υφής και των χαρακτηριστικών των εκθεμάτων ένα προς ένα (Vaz, et al., 2016).

Παράλληλα, στην παροχή απτικών αντικειμένων που θα μπορούν να αγγίζουν τα άτομα με αναπηρία, υπάρχει και η δυνατότητα χρήσης του τεχνολογικού εξοπλισμού (Lazzari, Francois, McLaughlin, Jaskowiak, Wong, Akbarian, ... & Zhu, 2003). Οι απτικές ηλεκτρονικές συσκευές, μια ανερχόμενη μορφή υποστηρικτικής τεχνολογίας, που στόχο έχει να κατευθύνει και να υποβοηθά την απτική επεξεργασία των αντικειμένων. Στην έρευνα των McLaughlin, Sukhatme, Shahabi, Hespanha, Ortega, & Medioni, 2000, παρουσιάζονται δύο τέτοιου είδους συσκευές η Phantom και η CyberGrasp. Η πρώτη ασκεί μια πολύ απαλή δύναμη στα δάκτυλα του χρήστη και του δίνει τη δυνατότητα να αισθάνεται εικονικά κάποια αντικείμενα, ενώ παράλληλα με αυτό αποκτούν την ψευδαίσθηση ότι έρχονται σε επαφή με ένα αληθινό έκθεμα. Η δεύτερη ασκεί δύναμη κάθετα σε όλα τα δάχτυλα του χεριού και χρησιμοποιείται περισσότερο για το πιάσιμο των εκθεμάτων (McLaughlin, et al., 2000).

Ακόμα μία έρευνα αυτή των Αργυρόπουλος και Κανάρη, 2015, αναφέρεται στα ίδια τα άτομα με οπτική αναπηρία, που τους ζητήθηκε να αξιολογήσουν την

προσβασιμότητα των μουσείων στην Ελλάδα, επιτρέποντάς τους να έχουν άμεση επαφή με τα εκθέματα. Στην έρευνα συμμετείχαν άτομα με τύφλωση και άτομα με προβλήματα όρασης και η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη μορφή συνέντευξης ένας προς ένα (Αργυρόπουλος και Κανάρη, 2015).

Στα αποτελέσματα της έρευνας οι περισσότεροι από τους επισκέπτες, αν όχι όλοι, επισήμαναν πόσο σημαντικό ήταν για αυτούς που μπόρεσαν να αγγίξουν μερικά από τα εκθέματα. Η ψηλάφηση των αντικειμένων βοήθησε κατά πως αναφέρουν, να καταλάβουν τι έχουν μπροστά τους και να σχηματίσουν καλύτερα στο μυαλό τους την εικόνα του αντικειμένου (Earnscliffe, 2019). Επιπλέον, είχαν τη δυνατότητα να κρατήσουν αυτή την εικόνα και να τη θυμούνται σαν μια μοναδική εμπειρία, όπως ανέφεραν. Ανάμεσα στις προτάσεις που έκαναν τα άτομα αυτά, ήταν το αίτημα για περισσότερες εκθέσεις, προσβάσιμες στο κοινό, να αγγίζει τα εκθέματα και τέλος, εκπαίδευση του προσωπικού για να μπορεί να υποστηρίξει σωστά το έργο αυτό (Αργυρόπουλος και Κανάρη, 2015). Ακόμα, φαίνεται και σε άλλες έρευνες όπως Di Franco, Camporesi, Galeazzi, & Kallmann, 2015 και Low, & Lamb, 2000, να αποδεικνύεται ότι τα άτομα με οπτική αναπηρία ζητούν να έχουν ουσιαστική επαφή με τα εκθέματα, καθώς επιθυμούν να μπορούν να συλλάβουν όλες εκείνες τις λεπτομέρειες, που μπορεί να δει ένας βλέπωντας. Συγκεκριμένα στην έρευνα των Low, & Lamb, 2000 και Meliones, & Sampson, 2018, οι συμμετέχοντες δηλώνουν, ότι μέσα από την αφή μπορούν να διαβάσουν όλες εκείνες τις πληροφορίες, που έχουν να κάνουν με την αφή, το βάρος και την ποιότητα των υλικών κατασκευής των εκθεμάτων, πληροφορίες που κάνουν την επίσκεψή τους ακόμα πιο ενδιαφέρουσα.

Σχετικά με την προσβασιμότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία στα μουσεία πολύ μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το 1977, μια προσπάθεια που ξεκίνησε από το μουσείο Μοντέρνας Τέχνης (Tate Modern) στο Λονδίνο, να παρουσιάσει μια σειρά

εκθεμάτων, τα οποία ήταν γλυπτά διαθέσιμα προς το κοινό. Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα να αγγίξουν τα γλυπτά και να επεξεργαστούν, το σχήμα, την υφή και τις χαρακτηριστικές λεπτομέρειες του κάθε έργου (Lisney, Bowen, Hearn, & Zedda, 2013). Η επιτυχία της έκθεσης ήταν τόσο μεγάλη σε σημείο, όπου δόθηκε πολύ θετική ανατροφοδότηση από άτομα με οπτική αναπηρία και που κάποιοι από αυτούς εμπνεύστηκαν να δημιουργήσουν και οι ίδιοι τα δικά τους γλυπτά (Lisney, et all., 2013). Αυτή η πρακτική οδήγησε στην δημιουργία και άλλων παρόμοιων εκθέσεων, όπως εκείνη του Βρετανικού Μουσείου, το 1980, με το τίτλο «Παρακαλώ, αγγίξτε ελεύθερα» (Lisney, et all., 2013).

B.2. Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες και καλές πρακτικές

Με την εδραίωση του κοινωνικού μοντέλου αναπηρίας έγινε επιτυχής η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για ισότητα στην προσβασιμότητα των ατόμων αυτών (Dukra, & Kamenopoulou, 2018). Έτσι, τα μουσεία έγιναν χώροι επισκέψιμοι από διαφορετικά άτομα με διαφορετικές ανάγκες. Η αναπηρία δεν παρουσιάζει ομοιογένεια αλλά διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο (Black, 2012). Αυτό έφερε ως αποτέλεσμα για τα μουσεία, να δημιουργήσουν πολλές και διάφορες υπηρεσίες για την κάλυψη όλων των αναγκών. Πήραν λοιπόν μέρος διάφορες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για παιδιά και ενήλικες όπως, η αναδιαμόρφωση του απτικού και γνωστικού περιεχομένου των χώρων, με σκοπό την συμπερίληψη όλων των επισκεπτών. (Argyropoulos, et all., 2017). Πέρα όμως από τις υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με τα εκθέματα αυτά καθαυτά, μία ακόμα πολύ σημαντική αλλαγή ήταν η κατάλληλη εκπαίδευση των εργαζομένων (Argyropoulos, et all., 2017).

Πιο συγκεκριμένα, στις υπηρεσίες που παρέχει ένα μουσείο είναι πολύ σημαντική η συμβολή των εργαζομένων αυτού (Mesquita, & Carneiro, 2016). Στην έρευνα των Naniopoulos, & Tsalis, 2015 αναφέρεται, ότι είναι πολύ σημαντικό η ομάδα του

προσωπικού, να συμμετέχει ενεργά στην λειτουργία των μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, και ακόμα ότι είναι καλό να ενημερώνεται σωστά για την πολιτική προσβασιμότητας και τον τρόπο προσέγγισης των επισκεπτών. Για να πετύχει αυτό είναι απαραίτητο να παρέχεται κάποιο είδος επαγγελματικής εκπαίδευσης στους εργαζομένους, ώστε να καταρτίζονται και αυτοί κατάλληλα, για να μπορούν με αυτοπεποίθηση και σιγουριά να εκτελούν το έργο τους (Ralabate, 2011). Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα και τη βελτίωση της προσβασιμότητας, αφού αυτή θα παρέχεται από όλους με σταθερότητα και συνέπεια (Naniopoulos, & Tsalis, 2015).

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους προβλέπεται το προσωπικό του μουσείου να μπορέσει να βοηθήσει αποτελεσματικά στην βελτίωση προσβασιμότητας. Μία από αυτές είναι ο ρόλος ενός εργαζομένου ως συνοδός – οδηγός για τους επισκέπτες του μουσείου και με την κατάλληλη γνώση να υποστηρίξει ένα άτομο που θα έχει μία συγκεκριμένη ανάγκη, είτε είναι άτομο με αναπηρία, είτε χωρίς (Argyropoulos & Kanari, 2015). Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μουσείο της Ελλάδας από τους Argyropoulos & Kanari, 2015 δείχνει, ότι υπήρξε βοήθεια από κατάλληλα εκπαιδευμένα άτομα που συνόδευαν τα άτομα με οπτική αναπηρία και τους καθοδηγούσαν στο άγγιγμα των εκθεμάτων. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, δίνοντάς τους την δυνατότητα να αγγίζουν, μπόρεσαν και σχημάτισαν τις δικές τους εικόνες, για το πως ήταν τα αντικείμενα, που είχαν μπροστά τους (Argyropoulos & Kanari, 2015). Η συγκεκριμένη πρακτική άφησε πολύ ικανοποιημένους τους επισκέπτες με οπτική αναπηρία (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Παρόμοια η έρευνα των Small, Darcy & Packer, 2012, που θίγει την συμβολή των εργαζομένων στην επίσκεψη των ατόμων με αναπηρία στα μουσεία δείχνει, ότι είναι πολύ σημαντική η ευαισθητοποίηση των εργαζομένων απέναντι στα άτομα με

αναπηρία, όταν εκείνοι έχουν γνώσεις για την κατάλληλη υποστήριξή τους στους χώρους των μουσείων (Small, Darcy & Packer, 2012). Έτσι λοιπόν, πολλοί δηλώνουν πολύ ευχαριστημένοι όταν οι εργαζόμενοι γνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συνοδεύσουν και να ξεναγήσουν ένα άτομο με αναπηρία στον χώρο, αλλά και τον απαιτούμενο σεβασμό που δείχνουν αφήνοντάς άτομα με οπτική αναπηρία να χρησιμοποιούν τον σκύλο οδηγό ή του παρέχουν κάποια επιπλέον βοήθεια κλπ. (Santos & Carvalho, 2012). Ενώ ακόμα μια πολύ χρήσιμη υπηρεσία σε ένα μουσείο μπορεί να είναι η επικοινωνία με προσβάσιμα ψηφιακά μέσα, όπως αυτή της ηλεκτρονικής διεύθυνσης (e-mail), μέσω της οποίας μπορεί κάποιο άτομο με αναπηρία να ενημερωθεί και να προβάλει κάποιο αίτημα, που μπορεί να κάνει ακόμα πιο άνετη την επίσκεψή του στον χώρο (Mesquita, & Carneiro, 2016).

Στην ίδια έρευνα (Mesquita, & Carneiro, 2016) αναφέρεται ότι το αποτέλεσμα της έλλειψης προσβασιμότητας αποθαρρύνει το άτομο με αναπηρία, να επισκεφτεί ένα τέτοιο χώρο και έτσι, μειώνεται η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού, οι οποίοι έχουν διττό ρόλο, τον εκπαιδευτικό αλλά και την κοινωνικοποίησή τους (Mesquita, & Carneiro, 2016).

Σχετικά με τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων, που αναφέρθηκε και παραπάνω υπάρχουν και κάποιες καλές πρακτικές που μπορούν να ενισχύσουν το έργο αυτό (Ralabate, 2011). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός μουσείου που φρόντισε να εξελίξει ραγδαία τις υπηρεσίες του για όλους τους επισκέπτες είναι το «Παιχνίδι για Όλους» στο Σικάγο των Ηνωμένων Πολιτειών (Golden, & Walsh, 2013). Το μουσείο αυτό, ανέπτυξε πολλών ειδών δραστηριοτήτων, με στόχο την αλληλεπίδραση των παιδιών και την ολοκληρωτική τους ένταξη στο πρόγραμμα. Φυσικά, πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που προωθεί τη μάθηση μέσα από το παιχνίδι. Το ζητούμενο στην έρευνα των Golden, & Walsh, 2013, ήταν η ένταξη των παιδιών με

αναπηρία και η ισότιμη συμμετοχή τους. Ωστόσο, χαρακτηριστικό σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ότι οι εργαζόμενοι του μουσείου, συνήθως δεν γνωρίζουν τις απαραίτητες πρακτικές που χρειάζεται να υλοποιήσουν για να υπάρξει πλήρους προσβασιμότητα (Golden, & Walsh, 2013).

Έτσι στο παράδειγμα αυτό του μουσείου του Σικάγου αυτοί οι οποίοι θεωρήθηκαν κατάλληλοι για την παροχή συμβουλών και την άντληση πληροφοριών υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία, ήταν οι ειδικοί παιδαγωγοί και φυσικά οι γονείς και οι συγγενείς των ατόμων αυτών, μαζί με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία. Μέσα λοιπόν από μια συνεχή διαδικασία ανατροφοδότησης μεταξύ όλων αυτών, αξιολόγησης και βελτίωσης των υπηρεσιών, το μουσείο «Παιχνίδι για Όλους», αναπτύχθηκε ραγδαία και πρόσφερε συμπερίληψη και προσβασιμότητα σε όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως αναπηρίας (Golden, & Walsh, 2013). Επιπλέον, οι εργαζόμενοι άρχισαν να νιώθουν πιο δυναμικοί στο έργο τους και να εξυπηρετούν όλους τους επισκέπτες με αυτοπεποίθηση και σιγουριά. Για να διατηρηθεί αυτή η ροή παρέχονταν και εκπαιδευτικά σεμινάρια, που κάποια από αυτά γίνονταν υποχρεωτικά για όλους τους εργαζομένους. Το μουσείο αυτό τέλος, βραβεύτηκε για το ότι κατάφερε, να δημιουργήσει ένα μεγάλο σχολείο που μαθαίνει κάποιος μέσω της εμπειρίας και που είναι ανοιχτό για όλα τα παιδιά (Golden, & Walsh, 2013).

B.3. Ψηφιακή Προσβασιμότητα

Η ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνολογίας ευνόησε την αναβάθμιση των υπηρεσιών των μουσείων με σκοπό τη βελτίωση και της Ψηφιακής Προσβασιμότητας σε αυτά (Lisney, et all., 2013 αναφορά σε Molloy, 1981). Ένας από τους πιο σημαντικούς σκοπούς της τεχνολογίας στους χώρους αυτούς, είναι να βοηθήσει τα άτομα με αναπηρία, να κινούνται όσο πιο αυτόνομα και ανεξάρτητα (Lisney, et all., 2013).

Η Ψηφιακή Προσβασιμότητα είναι ένας από τους κλάδους που έκανε την εμφάνισή της περίπου στο 1990, όποτε και εισήλθαν στις ιστοσελίδες των επισκέψιμων χώρων (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι κλπ.), κάποιες νέες τεχνολογίες όπως, Java (Sun Accessibility), Adobe Flash (Regan, 2004, Adobe Accessibility Resource Centre), Microsoft products (Microsoft Accessibility Developer Center) (Petrie & Bevan, 2009). Όλα αυτά αφορούν την αναβάθμιση της προσβασιμότητας στην επικοινωνία, την πρόσληψη και κατανόηση του περιβάλλοντος με ψηφιακό τρόπο (Petrie & Bevan, 2009).

Οι ηλεκτρονικές ιστοσελίδες των αρχαιολογικών και σύγχρονων εκθεσιακών χώρων έχουν σκοπό τους την ενημέρωση και την κινητοποίηση του κοινού. Ωστόσο, είναι σημαντικό να ειπωθεί, ότι όλες οι ιστοσελίδες δεν είναι προσβάσιμες για άτομα με αναπηρία και κυρίως για τα άτομα με οπτική αναπηρία (Lisney, et al., 2013). Από διάφορες αναφορές ατόμων με προβλήματα όρασης, οι οποίοι έχουν προσπαθήσει να επισκεφτούν τέτοιες ιστοσελίδες, λένε ακριβώς, ότι ενώ αποτυπώνονται σε αυτές πολλά από τα εκθέματα αλλά και σχετικές πληροφορίες για αυτά στο διαδίκτυο, η προσβασιμότητα που υπάρχει, είναι μόνο για τους βλέποντες (Lisney, et al., 2013).

Για να μπορέσει μία ιστοσελίδα να γίνει προσβάσιμη για όλα τα άτομα (άτομα με αναπηρία, εμποδιζόμενα άτομα κ.α.) πρέπει να πληρούνται ορισμένα κριτήρια προσβασιμότητας, τα οποία έχουν οριστεί το 1999, από το Web Content Accessibility Guidelines (WCAG, 1999). Πρόκειται για μια σειρά οδηγιών προσβασιμότητας συγκεκριμένα για τις ηλεκτρονικές ιστοσελίδες. Συνολικά δεκατέσσερις οδηγοί, διασπώμενοι σε μέρη ελέγχου. Όσο πιο πολλά από αυτά τηρούνται, τόσο πιο προσβάσιμες θεωρούνται οι ιστοσελίδες και για περισσότερα άτομα του πληθυσμού (Petrie & Bevan, 2009).

Ρίχνοντας μια πιο προσεκτική ματιά στα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται σύμφωνα με το WCAG 1 (1999) και WCAG 2 (2008), η ψηφιακή πληροφόρηση για να είναι προσβάσιμη οφείλει πάνω απ' όλα να είναι εύκολη στην πρόσληψή της (εύκολα αντιληπτή) ανάλογα με τον τρόπο που μπορεί να έχει πρόσβαση ο κάθε χρήστης. Έτσι, χρειάζεται να παρέχεται μέσω απλού κειμένου, μεγέθυνσης γραμμάτων, προβολής συμβόλων, γραφής μπράιγ κλπ. Σαν δεύτερο κριτήριο, να έχει πρακτική και λειτουργική χρήση για όλα τα άτομα, για παράδειγμα προσβάσιμο πληκτρολόγιο, παροχή αρκετού χρόνου χρήσης και εύκολης πλοήγησης στην ιστοσελίδα. Τρίτον, για να πετύχει το δεύτερο, πολύ σημαντική είναι η παροχή βοήθειας και οδηγιών διερεύνησης του προγράμματος και το περιεχόμενο αυτού, να είναι απλό και εύκολα κατανοητό. Τέλος, παρέχεται επιπρόσθετη βοήθεια από υποστηρικτική τεχνολογία για να μπορέσει να γίνει πλήρως προσβάσιμη μια ιστοσελίδα (Petrie & Bevan, 2009).

Όσον αφορά τώρα το ζήτημα της ψηφιακής προσβασιμότητας για ένα μουσείο, αυτό έχει πολλά καλά, όπως είναι η προετοιμασία ενός επισκέπτη να επισκεφτεί την ιστοσελίδα του μουσείου και να αντλήσει χρήσιμες πληροφορίες για αυτό (Κιουρεξίδου, 2021). Με τον τρόπο αυτό ένας μελλοντικός επισκέπτης μπορεί να οργανώσει καλύτερα την πρόσβασή του στον χώρο (Golden, & Walsh, 2013).

Επιπλέον, η σημαντικότητα της χρήσης του διαδικτυακού χώρου του μουσείου έχει σκοπό να ενισχύσει την προσβασιμότητα άλλων κατηγοριών αναπηρίας, όπως άτομα με αυτισμό ή/και νοητική αναπηρία, αφού για τα άτομα αυτά παίζει πολύ σημαντικό ρόλο η κατάλληλη προετοιμασία τους πνευματικά και εικονικά. Για τα άτομα αυτά που πιθανώς να δυσκολεύονται να βρίσκονται σε νέους χώρους, που δεν γνωρίζουν και που αυτό είναι κάτι που τους προκαλεί άγχος, μια επίσκεψη στην ιστοσελίδα του μουσείου το οποίο θα επισκεφτούν, είναι πολύ βοηθητική (Golden, & Walsh, 2013).

Μέσα από αυτή την διαδικασία μπορούν, να πάρουν μια ιδέα για τα εκθέματα και για τον χώρο του κάθε μουσείου, αλλά και να επικοινωνήσουν με τους ανθρώπους που εργάζονται στον χώρο, με αποτέλεσμα την πιο άνετη επίσκεψη στο μουσείο και την μείωση του άγχους τους (Golden, & Walsh, 2013).

Σύμφωνα λοιπόν, με τις συμβουλές και τα συμπεράσματα της προαναφερόμενης ομάδας της Αγγλίας, για τον 21^ο αιώνα και για τα δεδομένα και τις απαιτήσεις της εποχής που ζούμε, όλοι οι χώροι πολιτισμού (μουσεία, γκαλερί, εκθέσεις κλπ) θα πρέπει να διαθέτουν μια προσβάσιμη ιστοσελίδα στο διαδίκτυο. Αυτό γιατί πολλοί πιθανοί επισκέπτες των χώρων αυτών αποθαρρύνονται να επισκεφτούν έναν τέτοιο χώρο χωρίς να γνωρίζουν από πριν με λεπτομέρειες τις παροχές και τις υπηρεσίες που προσφέρονται (όπως είναι η εύκολη πρόσβαση στους χώρους, η παροχή τουαλέτας για άτομα με αναπηρία, η άνετη περιήγηση κλπ) αλλά και, αν θα μπορέσουν να έχουν πρόσβαση σε όλα τα εκθέματα, να μπορέσουν δηλαδή όλοι ανεξαιρέτως, να διαβάσουν και να επεξεργαστούν την κάθε πληροφορία, όπως μπορούν να κάνουν και όλοι οι υπόλοιποι (Lisney, et all., 2013).

Αν όμως παρέχεται ψηφιακά προσβάσιμη ιστοσελίδα, οι άνθρωποι θα νιώθουν ευπρόσδεκτοι και θα μπορούν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση να τολμήσουν, να πάνε από κοντά να επισκεφτούν τον εκθεσιακό χώρο, αφού θα έχουν εικόνα από πριν για το τι θα τους συμβεί εκεί (Teixeira, Lemos, Carneiro, Eusébio, & Teixeira, 2020). Για παράδειγμα, μια τέτοια ιστοσελίδα μπορεί να παρέχει πληροφορίες όπως για την εύκολη πρόσβαση στην είσοδο του κτιρίου από την στάση του λεωφορείου ή του μετρό. Ακόμα, να υπάρχει λίστα των εκθεμάτων και του τρόπου με τον οποίο έχει προβλεφθεί να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία όλα τα άτομα ανεξαιρέτως κα. Γίνεται αντιληπτό ότι μέσω μια ιστοσελίδας ο κάθε επισκέπτης μπορεί πολύ εύκολα και γρήγορα να προσλαμβάνει πολύτιμη πληροφόρηση που να κάνει την επίσκεψή

του σε έναν τέτοιο χώρο, πάνω από όλα πραγματοποιήσιμη και έπειτα πιο ξεκούραστη και εύκολη (Teixeira et al., 2020).

Το μουσείο έχει έναν πολύ ισχυρό πολιτισμικό χαρακτήρα και για το λόγο αυτόν πρέπει να είναι προσβάσιμο σε όλους (Νάκου, 2002). Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν ακόμα αρκετές ελλείψεις στην προσβασιμότητα, που δεν ευνοούν την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία και τείνουν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική τους ενσωμάτωση (Emerson, Fortune, Llewellyn, & Stancliffe, 2021).

Περιθωριοποίηση των ατόμων με αναπηρία- η αναγκαιότητα για προσβασιμότητα στα μουσεία

Η απουσία προσβασιμότητας σε κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ατόμων, δηλαδή στην έλλειψη πρόσβασης τους σε κοινωνικές δραστηριότητες και τα κοινωνικά οφέλη (Brstilo, 2010).

Σύμφωνα με Michoroulou, Darcy, Ambrose, & Buhalis, 2015, αν οι κοινωνίες είχαν αποδεχτεί την διαφορετικότητα των ατόμων με αναπηρία ως μια φυσιολογική κατάσταση, που μπορεί να συμβεί στον οποιοδήποτε, μόνιμα ή και παροδικά, από τη γέννηση ή και μετέπειτα, τότε θα είχαν προβλέψει να καλύψουν το έλλειμμα και να υποστηρίξουν ουσιαστικά τα άτομα με αναπηρία. Ο Sandell, 2003, υποστηρίζει ότι, τα μουσεία μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία και να υποστηρίξουν την πρόσβασή τους σε αυτά. Τα μουσεία μέσω των εκθέσεών τους μπορούν να συμπεριλάβουν ισότιμα τα άτομα με αναπηρία σε εκπαιδευτικές δράσεις (Kawashima, 2006). Σύμφωνα με τον Sandell, 2003, ένα προσβάσιμο μουσείο καταλύει όλα τα εμπόδια που απομακρύνουν τα άτομα από τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό του σκοπό.

Στην έρευνα των McMillen, 2015, ερωτήθηκαν κάποια από τα άτομα με αναπηρία πως αισθάνονται, όταν μπορούν κατά την επίσκεψή τους σε ένα μουσείο να κατανοήσουν τα εκθέματα. Οι απαντήσεις ήταν θετικές όταν αυτοί μπορούσαν πράγματι, να αντιληφθούν ακριβώς τα εκθέματα και αυτό ήταν κάτι που τους έκανε να αισθάνονται πολύ πιο ενσωματωμένοι κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο. Η συμπερίληψη και η άρση των εμποδίων είτε αυτά είχαν να κάνουν με την κινητικότητα είτε με την πρόσληψη των πληροφοριών είχαν μεγαλύτερη επιτυχία, όταν στην όλη διαδικασία εμπλέκονταν οι εργαζόμενοι των μουσείων, οι οποίοι με τη δράση τους συνέβαλαν στη διατήρηση της προσβασιμότητας (McMillen, 2015, Sandell, 2003).

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα των Poria, Reichel, & Brandt, 2009, έδειξε ότι πολλά από τα άτομα με αναπηρία επιζητούν να έχουν πρόσβαση στα μουσεία, για να μπορούν να αποκτήσουν νέα γνώση αλλά και για να κοινωνικοποιηθούν και να περάσουν ποιοτικό χρόνο με τους φίλους τους. Πολύ συχνά μάλιστα τα μουσεία χαρακτηρίζονται και ως πηγή ανεπίσημης γνώσης αλλά και δίοδος κοινωνικής ενσωμάτωσης (Andrade, 2012).

Στην σημερινή εποχή τα μουσεία καλούνται μέσω της συμπερίληψης όλων των ατόμων με αναπηρία ή χωρίς, να επιτελέσουν τον κοινωνικό τους σκοπό, που είναι να ενεργοποιήσουν τους πολίτες να επισκεφτούν και να αλληλεπιδράσουν με την ιστορία, την τέχνη και τους ανθρώπους (Allday, 2009). Μέσω της ισότιμης προσβασιμότητας όλων των ατόμων, τα μουσεία αποτελούν πρότυπο ενός θεσμού που προωθεί μειώνει την διάκριση και την περιθωριοποίηση μιας κοινωνικής ομάδας (Allday, 2009). Ακόμα, αναπτύσσει θετική στάση απέναντι σε όλες τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και εξοικείωση με αυτές. Ενώ, ενθαρρύνει και τα άτομα με

αναπηρία να συμμετέχουν και να κοινωνικοποιηθούν σε ένα ασφαλές και προσβάσιμο για εκείνους περιβάλλον (Allday, 2009).

Όσον αφορά την ιστορία της αναπηρίας στην Αγγλία μία από τις ομάδες ανθρώπων που είχαν περιθωριοποιηθεί αρκετά ήταν τα άτομα με νοητική αναπηρία. Για πάρα πολλά χρόνια στο παρελθόν οι κοινωνίες στην Αγγλία κοιτούν με έλλειψη ενσυναίσθησης τα άτομα αυτά και οι συμπεριφορές τους ποικίλουν από γελοιοποίηση προς το πρόσωπό τους, φόβο, απέχθεια, οίκτο, φιλανθρωπία, ανεκτικότητα και κατανόηση (Gleeson, 2001). Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τον Gleeson, 2001 η αναπηρία ήταν αποδεκτή και συνηθισμένη μόνο στις οικογένειες των αγροτών της τότε εποχής και έτσι, κοινωνικά τοποθετούνταν σε εκείνο το κοινωνικό έδαφος της καθημερινότητας.

Αργότερα, στην Αγγλία και μετά την ψήφο για διαφύλαξη της ισότητας των ατόμων, μια έρευνα, όπου έλαβε μέρος σε τρία μουσεία διαφορετικών πόλεων το Γιορκ, Λιντς και Κόλτσεστερ, μελετήθηκαν και συγκρίθηκαν σχετικά με την προσβασιμότητας τους για τα άτομα με αναπηρία (Allday, 2009). Η προσβασιμότητα στην συγκεκριμένη έρευνα αφορούσε περισσότερο τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες και νοητική αναπηρία. Ωστόσο, οι πληροφορίες των εκθεμάτων προβάλλονταν κυρίως σε μακροσκελή κείμενα χωρίς επιπλέον διευκρινίσεις του περιεχομένου (Allday, 2009). Η διαφορά έγινε για πρώτη φορά, στο Κόλτσεστερ, όπου εκείνο το οποίο τέθηκε σαν σημαντική παράμετρος ήταν, να μπορέσουν τα μουσεία να αποδώσουν το περιεχόμενο των εκθέσεων, όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικά και με τέτοιο τρόπο, ώστε να συμπεριλάβουν τα άτομα με νοητική αναπηρία. Έτσι, μία από τις προτάσεις που έγιναν για τις εκθέσεις των μουσείων της περιοχής, ήταν να γίνουν μικρές θεατρικές παραστάσεις, στις οποίες με αναπαραστατικό τρόπο να αποδίδεται η πληροφόρηση για τα εκθέματα. Αυτή η καλή πρακτική φάνηκε να εντάσσει πολύ

παραπάνω τα άτομα με δυσκολίες στην κατανόηση και πρόσληψη των πληροφοριών, αφού χρησιμοποιήθηκε ένα μέσο πιο άμεσο και αποτελεσματικό για αυτούς (Allday, 2009). Κατόπιν, στα ίδια μουσεία, οι εκθέσεις τους εμπλουτίστηκαν με εικόνες, βίντεο και ηχητικές περιγραφές, που βοήθησαν ακόμα περισσότερο στην πρόσβαση στην πληροφόρηση για τα άτομα με νοητική αναπηρία (Allday, 2009).

Μία άλλη έρευνα που έγινε στην Παύια της Ιταλίας, είχε σκοπό να καλύψει την ανάγκη εξασφάλισης κάποιου ασφαλούς μέσου για να μπορούν τα άτομα με οπτική αναπηρία να περιηγούνται αυτόνομα μέσα στα μουσεία (Auricchio et al., 2017). Τα άτομα με οπτική αναπηρία λόγω της έλλειψης προσβασιμότητας, ταξιδεύουν λιγότερο, με αποτέλεσμα να κοινωνικοποιούνται και λιγότερο (Passini, & Proulx, 1988). Έτσι, στο μουσείο ηλεκτρονικών τεχνολογιών της πόλης εφαρμόστηκε ένα σύστημα απτικού χάρτη, για τα άτομα με οπτική αναπηρία. Η κατασκευή του χάρτη έγινε μέσω ενός τρισδιάστατου απτικού μοντέλου, το οποίο πέρασε από πολλά τεστ και δοκιμές, για να μπορέσουν να αποδοθούν, όσο πιο ρεαλιστικά γινόταν, οι λεπτομέρειες και τα χαρακτηριστικά του χώρου (Auricchio et al., 2017). Επίσης, προστέθηκαν λεπτομέρειες όπως πληροφορίες σε γραφή μπράιγ, απτικά σύμβολα, χρωματικές αντιθέσεις (μπλε- κίτρινο, κόκκινο- άσπρο) κ.α. Η δοκιμή λοιπόν του συγκεκριμένου 3D απτικού χάρτη είχε πολύ μεγάλη επιτυχία για το μουσείο. Η ακριβής αποτύπωση όλων των πληροφοριών, η χρήση κατάλληλων και ανθεκτικών υλικών που προστατεύουν την ποιότητα, οι χρωματικές αντιθέσεις που βοηθούν τα άτομα με προβλήματα όρασης και η τρισδιάστατη μορφή, που αποδίδει ρεαλιστικά τα στοιχεία του, δίνουν στον χρήστη τη δυνατότητα να τον χρησιμοποιεί ευχάριστα και αποτελεσματικά (Auricchio et al., 2017). Με τον τρόπο αυτόν τα άτομα αυτά μπόρεσαν και ενσωματώθηκαν περισσότερο σε μια κοινωνική επίσκεψη, όπως αυτή

του μουσείου, αφού μπορούσαν να παρευρεθούν εκεί με αυτοπεποίθηση και σιγουριά (Auricchio et al., 2017).

Μία ακόμα αποτελεσματική πρακτική φαίνεται να χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα των Constantinou, Loizides, & Ioannou, 2016, για την αναβάθμιση της προσβασιμότητας στα μουσεία, για τα άτομα με προβλήματα ακοής. Η διαδικασία αυτή πήρε μέρος στην Κύπρο στο Pottichion Municipal Museum, και στόχος ήταν να χρησιμοποιηθεί μια καλά προσχεδιασμένη εφαρμογή, για να υποστηρίξει τα άτομα με προβλήματα ακοής να μπορέσουν να περιηγηθούν αυτόνομα στον χώρο και να έχουν άμεση επαφή με τα εκθέματα. Η εφαρμογή αυτή μπορούσε, να χρησιμοποιηθεί μέσω τάμπλετ ή κινητού του επισκέπτη ή του μουσείου και συνδεόταν με WiFi διαθέσιμο δωρεάν για το κοινό από το μουσείο (Constantinou, et al., 2016). Η διαδικασία ήταν να σκανάρει κάθε φορά ο χρήστης τον ειδικό αριθμό QR code κάθε εκθέματος και να τον οδηγεί αυτόματα η εφαρμογή στο αντίστοιχο παράθυρο του βίντεο με όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για αυτό στην νοηματική γλώσσα. Το μενού της εφαρμογής ήταν απλό και αρκετά εύκολο στη χρήση εμπλουτισμένο από βίντεο, εικόνες και γραπτό κείμενο. Η παραπάνω μέθοδος εφαρμόστηκε σε 68 άτομα με προβλήματα ακοής και είχε πολύ θετικά αποτελέσματα σύμφωνα με τα λεγόμενα των χρηστών οι οποίοι εξέφρασαν μεγάλο βαθμό ικανοποίησης (Constantinou, et al., 2016).

Σε μία άλλη περίπτωση έγινε έρευνα των Economou, & Meintani, 2011, σχετικά με τη χρήση των ψηφιακών εφαρμογών και διαπιστώθηκε, ότι υπάρχουν ορισμένες, που στόχο έχουν να εξυπηρετήσουν πριν, μετά και κατά τη διάρκεια επίσκεψης σε ένα μουσείο (Economou, & Meintani, 2011). Έτσι, ένα άτομο μπορεί να ενημερωθεί για τις υπηρεσίες, τα ωράρια λειτουργίας και για όποια επιπλέον πληροφορία χρειαστεί μέσω της εφαρμογής, προετοιμάζοντας την επίσκεψή του σε αυτό. Ακόμα, μπορεί να αξιοποιήσει την ίδια εφαρμογή μέσα στο μουσείο για να μπορέσει να περιηγηθεί

αυτόνομα, αφού αυτή διαθέτει λειτουργίες που βοηθούν με τον προσανατολισμό μέσα στον χώρο. Τέλος, αυτό που προσφέρεται μετά την επίσκεψη του μουσείου, είναι ένα σύνολο εφαρμογών που προσφέρουν στους επισκέπτες επιπλέον εξάσκηση της γνώσης που έχουν ήδη λάβει κατά την παραμονή τους στο μουσείο. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αυτό είναι μέσω παιχνιδιών, τεστ ερωτήσεων, διαδραστικών δραστηριοτήτων (όπως παζλ, ζωγραφική) κα. (Economou, & Meintani, 2011). Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι αυτές οι εφαρμογές δεν λειτουργούν το ίδιο για όλα τα μουσεία. Συγκεκριμένα κάποια από τα μουσεία που διαθέτουν τέτοιες εφαρμογές είναι η Εθνική Πινακοθήκη στο Λονδίνο, το Μουσείο Κυνηγιού στη Γλασκόβη, Η Έκθεση του Καραβάτσιο στη Ρώμη κα. (Economou, & Meintani, 2011).

Στη σημερινή εποχή λοιπόν, όλο και περισσότερα μουσεία φαίνεται, να προσφέρουν την τέχνη τους όχι μόνο με έναν αλλά με πολλούς και διάφορους τρόπους, αρκεί αυτή να μπορεί να είναι προσβάσιμη σε όλους τους επισκέπτες (Candlin, 2006). Στο άρθρο τους οι Neumüller, Reichinger, Rist, & Kern, 2014, τονίζουν ότι η μεταστροφή από τον παραδοσιακό τρόπο επίσκεψης ενός μουσείου, σε έναν νέο τρόπο που έχει να κάνει με την πολυαισθητηριακή επαφή, αποτελεί αναγκαιότητα για την εποχή μας. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται, ότι ο άνθρωπος μπορεί καλύτερα να αντιληφθεί ένα έκθεμα χρησιμοποιώντας για παράδειγμα, την όραση του, αν αυτή είναι άρτια, διαφορετικά την αφή και την ακοή του συνδυαστικά (Marquis, Jung, et al., 2016). Μια τέτοια διαδικασία είναι πιο βοηθητική όχι μόνο για άτομα με προβλήματα όρασης αλλά και για άτομα με μαθησιακές δυσκολίες, νοητική αναπηρία, προβλήματα ακοής κα. (Neumüller, et al., 2014).

Κάποια εκθέματα δεν είναι το ίδιο εύκολο να γίνουν αντιληπτά μόνο μέσω της αφής, ή μόνο μέσω της ακοής, πολλές φορές ο συνδυασμός του τρόπου μετάδοσης των πληροφοριών μπορεί να διαφέρει και να ταιριάζει ξεχωριστά σε κάθε άνθρωπο,

ανάλογα με τις ανάγκες του. Για τον λόγο αυτόν, θεωρείται, ότι η καλύτερη πληροφόρηση σε κάποιον πολιτισμικό χώρο δίνεται μέσα από κάποιο πολυαισθητηριακό τρόπο και πάντα μόνο και εφόσον υπάρχει πρώτα η φυσική προσβασιμότητα στον χώρο αυτόν (Guedes, Marques, & Vitório, 2020).

Η παρούσα έρευνα εξετάζει το φαινόμενο της προσβασιμότητας σε πολιτισμικούς χώρους όπως, μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Έτσι, οι έρευνες που παρουσιάζονται αφορούν ως επί το πλείστον το συγκεκριμένο τομέα.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Μεθοδολογία

Ο σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τη χωρική προσβασιμότητα καθώς και την προσβασιμότητα στην πληροφόρηση σε ορισμένα μουσεία και τοποθεσίες ιστορικού ενδιαφέροντος σε δύο πολιτιστικά σημαντικές ευρωπαϊκές πόλεις, το Λονδίνο (την πρωτεύουσα της Μεγάλης Βρετανίας) και τη Θεσσαλονίκη (την δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας). Επιπλέον, η έρευνα περιλάμβανε και τη σύγκριση της προσβασιμότητας μεταξύ των δύο πόλεων. Δεκαπέντε μουσεία/τοποθεσίες ιστορικού ενδιαφέροντος (εφεξής αναφερόμενα ως "μουσεία") στο Λονδίνο και δεκαπέντε στη Θεσσαλονίκη επισκέφθηκαν και αξιολογήθηκαν.

Συμμετέχοντες

Τριάντα συμμετέχοντες - ένας αντιπρόσωπος για κάθε ένα από τα τριάντα μουσεία στο Λονδίνο και τη Θεσσαλονίκη - συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις ήταν άτομα από τα μουσεία με γνώση στον τομέα της προσβασιμότητας, όπως διευθυντές υπηρεσιών και προσωπικό λειτουργίας μουσείων, υπεύθυνοι οργάνωσης μουσείων, αρχαιολόγοι-

ιστορικοί και ξεναγοί. Στις περιπτώσεις όπου τέτοια άτομα δεν ήταν διαθέσιμα, οι απαντήσεις παρασχέθηκαν από το πλέον κατάλληλο προσωπικό που παρευρίσκονταν στον χώρο.

Η επιλογή των μουσείων που διερευνήθηκαν βασίστηκε σε κριτήρια όπως α) η ποικιλία του περιεχομένου τους στις δύο πόλεις, όπως ιστορία, τέχνη, φυσικές επιστήμες, τεχνολογία και διαδραστικής φύσεως εκθέσεις, β) ο υψηλός ρυθμός επισκεπτηρίων, γ) η πολιτιστική σημασία των μουσείων, δ) ο χρόνος λειτουργία ενός μουσείου, για τουλάχιστον πέντε χρόνια διάρκεια λειτουργίας.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα μουσεία που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα.

Πίνακας 1: Μουσεία μελέτης σε Λονδίνο και Θεσσαλονίκη

	Λονδίνο (Μεγάλη Βρετανία)	Θεσσαλονίκη (Ελλάδα)
1	Air Forces Museum	Αρχαιολογικό μουσείο
2	Bank of England Museum	Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
3	British Museum	Μουσείο Κινηματογράφου
4	Donatello Sculptures Exhibition	Εκκλησία Αγίου Δημητρίου
5	Egyptian Exhibition	Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
6	National Army Museum	Μουσείο Πειραματικής Τέχνης
7	National Gallery	Εβραϊκό Μουσείο
8	Natural History Museum	Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα
9	Royal Academy of Arts	Εθνική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης
10	Science Museum	Ολυμπιακό Μουσείο
11	Tate Britain	Μουσείο Φωτογραφίας
12	Titanic Exhibition	Μουσείο Ρωμαϊκής Αγοράς
13	Victoria and Albert Museum	Ροτόντα
14	Wallace Collection	Επταπύργιο Φυλακές (Γεντί Κουλέ)
15	Welcome Collection	Πολεμικό Μουσείο

Παρακάτω, παρατίθενται μια σύντομη περιγραφή των μουσείων που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα:

Πίνακας 2: Μουσεία της Θεσσαλονίκης

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού: Διαθέτει 11 αίθουσες αφιερωμένες στον Βυζαντινό πολιτισμό με διάφορες θεματικές ενότητες όπως, τον καθημερινό δημόσιο βίο, τη λατρεία, τα ταφικά έθιμα, την αρχιτεκτονική και την τέχνη, την εμπορική και εργαστηριακή δραστηριότητα της εποχής. Ορισμένα από τα εκθέματα που μπορεί να δει κανείς σε αυτό είναι γλυπτά, εικόνες, παλιά αντικείμενα κα. Το μουσείο πλαισιώνεται από οπτικοακουστικό υλικό και οθόνες αφής, που βοηθούν στην κατανόηση των εκθεμάτων.

Μουσείο Ρωμαϊκής Αγορά: Παρουσιάζεται ο αρχαιολογικός χώρος της Ρωμαϊκής Αγοράς Θεσσαλονίκης, μέσα από τα ευρήματα της ανασκαφικής έρευνας, που πραγματοποιήθηκε περιοδικά, από το 1962 έως το 1999 και με τη συνδρομή πλούσιου εποπτικού υλικού για τη γνωριμία του επισκέπτη. Αναπαρίσταται η ιστορία του συγκροτήματος της Αγοράς, μέσα από αντικείμενα της εποχής, κολώνες, σκαλιστά σκεύη και επιγραφές ενώ, υπάρχουν και κάποια που μαρτυρούν την ιστορία της πόλης από τον 3ο αιώνα π.Χ. έως σήμερα.

Αρχαιολογικό: Πρόκειται για το μουσείο που βρίσκεται στο κέντρο της Θεσσαλονίκης και διαθέτει εκθέματα από την προϊστορική μυθολογία, τη γέννηση των πόλεων, τη Μακεδονία από τον 7^ο αιώνα Π.Χ ως την ύστερη αρχαιότητα, όλα αυτά αναπαρίστανται με λίθους, ψηφίδες, γλυπτά, τάφους, καθημερινά είδη και σκεύη κα.

Φωτογραφίας: Μουσειακός χώρος που βρίσκεται στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και περιέχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό 90.000 περίπου φωτογραφικά αντικείμενα της περιόδου 1890-2015, μεταξύ και σημαντικών φωτογράφων της εποχής όπως του Γιάννη Στυλιανού, Σωκράτη Ιορδανίδη και Δημήτρη Λέτσιου κ.α.

Πολεμικό: Το κτήριο που στεγάζεται το Παράρτημα Θεσσαλονίκης βρίσκεται στον ευρύτερο χώρο του στρατοπέδου του Πεδίου του Άρεως, όπου σήμερα εδρεύει το Στρατηγείο του Γ' Σώματος Στρατού. Το κτήριο μέσα περιέχει εκθέματα πολεμικού εξοπλισμού από τον πρώτο και δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο καθώς και τον εμφύλιο.

Σύγχρονης Τέχνης: Ο **Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης** είναι το πρώτο μουσείο σύγχρονης τέχνης που ιδρύθηκε το 1979 στην Ελλάδα, με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Καλύπτει όλους τους τομείς της σύγχρονης τέχνης. Η μόνιμη συλλογή του ΜΜΣΤ αποτελείται από 2000 έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, που συνεχώς εμπλουτίζεται μέσω δωρεών που προέρχονται από συλλέκτες, καλλιτέχνες, γκαλερίστες και ιδιώτες. Μέρος της συλλογής εκτίθεται σε πτέρυγες του μουσείου, ενώ τα εκθέματα περιοδικά ανανεώνονται.

Ολυμπιακό: Ιδρύθηκε το 1998 στη Θεσσαλονίκη, αποτυπώνει την αθλητική ιστορία της χώρας, περιλαμβάνει πληθώρα αντικειμένων από τους Ολυμπιακούς Αγώνες όπως μετάλλια, κύπελλα, ρούχα αθλητών, στεφάνια κλπ. και διοργανώνει δράσεις για τα σχολεία, δίνοντας στους μαθητές την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με το αγωνιστικό πνεύμα που κυρίευε την τότε Αρχαία Ελλάδα.

Εβραϊκό: Το κτήριο του μουσείου ανεγέρθηκε το 1904 από την εβραϊκή κοινότητα Θεσσαλονίκης. Είναι ένα από τα λίγα οικοδομήματα του κέντρου της Θεσσαλονίκης που επιβίωσαν από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917 και τις διαδικασίες ανοικοδόμησης που επακολούθησαν. Ο κύριος εκθεσιακός χώρος του μουσείου περιέχει αντικείμενα μέγιστης σημασίας του Εβραϊκού πολιτισμού όπως, ιερά

βιβλία, παραδοσιακές φορεσιές, θρησκευτικά σύμβολα κλπ. Το ισόγειο είναι αφιερωμένο στο παλιό εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης.

Μακεδονικού Αγώνα: Η αρχική έκθεση του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα σχεδιάστηκε από τον Ιωάννη Μαζαράκη-Αινιάν. Στις επτά αίθουσες του ισόγειου προβάλλονται παραστατικά οι κυριότερες φάσεις της ιστορίας της Μακεδονίας του 19ου και των αρχών του 20ού αι. και οι κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις που επηρέασαν αποφασιστικά το μέλλον του Ελληνισμού της περιοχής.

Κινηματογράφου: Το Μουσείο Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1997, όταν η Θεσσαλονίκη ήταν η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης. Το μουσείο αυτό περιλαμβάνει εκθέματα σχετικά με την ιστορία, την τέχνη και την αξία του κινηματογράφου από εποχή σε εποχή. Φυσικά, μεγάλο αφιέρωμα γίνεται στον ελληνικό κινηματογράφο και τη διεθνή του εμβέλεια και διάδοση.

Εκκλησία Αγίου Δημήτριου: Η εκκλησία αυτή είναι αφιερωμένη στον Άγιο Δημήτριο τον πολιούχο της Πόλης. Η Θεσσαλονίκη τιμά τον Άγιο αυτόν σαν τον προστάτη της, για τα μαρτύρια που βίωσε στις κατακόμβες και τις φυλακές, τις οποίες και επισκέπτονται χιλιάδες πιστοί από την Ελλάδα αλλά και από άλλες χώρες.

Ροτόντα: Η Ροτόντα βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης και αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα ρωμαϊκά μνημεία στην Ελλάδα. Από το 1988 ανήκει στα μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Στις 18 Δεκεμβρίου 2015 η Ροτόντα μετά από τις εργασίες αποκατάστασης άνοιξε τις πύλες της στο κοινό και ξαναβρήκε τη θέση της στην πολιτιστική κληρονομιά της Θεσσαλονίκης. Η Ροτόντα αποτελεί τμήμα του ανακτορικού συγκροτήματος του αυτοκράτορα Γαλερίου και κατασκευάστηκε

κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Τετραρχίας,

Μουσείο Πειραματικής Τέχνης: Το Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης μετονομάζεται σε MOMus – Πειραματικό Κέντρο Τεχνών και αποτελεί πλέον Διεύθυνση – Μουσείο στο νέο φορέα.

Εθνική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης: Η Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης είναι μουσείο τέχνης, που βρίσκεται στο κτίριο Κάζα Μπιάνκα. Ιδρύθηκε το 1966 και διοργανώνει περιοδικές εκθέσεις βασισμένες στις μόνιμες συλλογές της αλλά και σε εκθέματα που αποτελούν αποτέλεσμα της συνεργασίας με άλλους φορείς, μουσεία κλπ.

Επταπύργιο Εφτά Πύργοι - Φυλακές (Γεντί Κουλέ): Το Φρούριο του Επταπυργίου, γνωστό και με την οθωμανική ονομασία Γεντί Κουλέ, βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο των τειχών της Θεσσαλονίκης, εντός της Ακρόπολης. Χρησιμοποιήθηκε ως φυλακές κατά την εποχή της τουρκοκρατίας και του Εμφυλίου Πολέμου.

Πίνακας 3: Μουσεία του Λονδίνου

Welcome Collection: Πρόκειται για ένα μουσείο και βιβλιοθήκη ταυτόχρονα με εναλλασσόμενες εκθέσεις που συνδέουν την ιατρική και την τέχνη. Για πρώτη φορά άνοιξε το 2007, πρόκειται δηλαδή για έναν σχετικά καινούριο εκθεσιακό χώρο και ο αριθμός των επισκεπτών φτάνει τις 550.000 περίπου τον χρόνο.

Wallace Collection: Η Συλλογή Wallace είναι ένα μουσείο στο Λονδίνο που καταλαμβάνει το Hertford House στην πλατεία Μάντσεστερ, το πρώην αρχοντικό της οικογένειας Seymour, Marquesses of Hertford. Ο εκθεσιακός αυτός χώρος περιέχει πίνακες από τον 14^ο αιώνα μέχρι το τέλος του 19^{ου} από σπουδαίους

καλλιτέχνες όπως τον Titian, Velázquez, Rubens and Van Dyck. Επιπλέον, οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν τη συλλογή αντικειμένων που προέρχονται από τον μεσαίωνα και την εποχής της Αναγέννησης.

British Museum: Το Βρετανικό Μουσείο είναι μουσείο της ανθρώπινης ιστορίας και πολιτισμού στο Λονδίνο. Το μουσείο αυτό περιέχει εκθέματα από την Αφρική, την Ασία, την Ελλάδα, την Ρώμη και την Αίγυπτο και το επισκέπτονται πάνω από 6 εκατομμύρια άνθρωποι τον χρόνο.

National Gallery: Πινακοθήκη που περιέχει 2.300 πίνακες από τον 13^ο αιώνα έως το 1900. Στην πινακοθήκη αυτή υπάρχουν διάσημοι πίνακες κυρίως Άγγλων καλλιτεχνών όπως του Turner, ενώ ακόμα δίνεται και η δυνατότητα εικονικής επίσκεψης μέσω της ηλεκτρονικής ιστοσελίδας του μουσείου αλλά και καθημερινών δια ζώσης ξεναγήσεων.

Victoria and Albert Museum: Το Μουσείο Βικτωρίας και Αλβέρτου στο Λονδίνο είναι το μεγαλύτερο μουσείο εφαρμοσμένων και διακοσμητικών τεχνών, σχεδιασμού και γλυπτικής στον κόσμο, το οποίο στεγάζει μια μόνιμη συλλογή πάνω από 2, 27 εκατομμυρίων εκθεμάτων. Ιδρύθηκε το 1852 και πήρε το όνομά του από την βασίλισσα Βικτώρια και τον πρίγκιπα Αλβέρτο.

Tate Britain: Πρόκειται για το μουσείο της Βρετανικής τέχνης στην περιοχή Μίλμπανκ του κεντρικού Λονδίνου, και μέρος του οργανισμού Τέιτ. Το μουσείο αυτό περιέχει πίνακες από σπουδαίους Άγγλους καλλιτέχνες όπως ο Turner, Millais, Whistler κα. από το 1600 μέχρι το 1900. Την έκθεση αυτή επισκέπτονται περίπου 1,5 εκατομμύριο άνθρωποι τον χρόνο από όλο τον κόσμο.

Bank of England Museum: Το Μουσείο της Τράπεζας της Αγγλίας, που βρίσκεται στην Τράπεζα της Αγγλίας στο Σίτυ του Λονδίνου, φιλοξενεί μια συλλογή διαφορετικών αντικειμένων που σχετίζονται με την ιστορία της Τράπεζας και την

οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου από την ίδρυση της Τράπεζας το 1694 έως σήμερα.

Science Museum: Το μουσείο αυτό περιέχει υλικό της ανθρώπινης καινοτομίας και δημιουργίας και διαθέτει πάνω από 325.000 εκθέματα. Το Μουσείο Επιστημών είναι ένα σημαντικό μουσείο στην Exhibition Road στην περιοχή South Kensington του Λονδίνου. Ιδρύθηκε το 1857 και σήμερα είναι ένα από τα σημαντικότερα τουριστικά αξιοθέατα της πόλης, με 3,3 εκατομμύρια επισκέπτες το χρόνο.

Titanic Exhibition: Η έκθεση αυτή αφιερωμένη στα 1,500 θύματα της τραγωδίας του Τιτανικού, έλαβε μέρος για πρώτη φορά στο Λονδίνο, ξετυλίγοντας την ιστορία του από το 1907. Μέσα από την επίσκεψη του μουσείου αυτού, μπορεί κανείς να πληροφορηθεί για τις ιστορίες των ανθρώπων που ταξίδευαν τότε με τον Τιτανικό, από τους λόγους για τους έκαναν το συγκεκριμένο ταξίδι, για ένα καλύτερο αύριο μέχρι και για τους ανθρώπους και την οικογένειά τους που άφηναν πίσω με την ελπίδα να ξανασμίξουν στο μέλλον.

Air Forces Museum: Το Μουσείο Βασιλικής Αεροπορίας του Λονδίνου βρίσκεται στο πρώην αεροδρόμιο Hendon, στο Borough of Barnet του Βόρειου Λονδίνου. Περιλαμβάνει πέντε κτίρια και υπόστεγα που δείχνουν την ιστορία της αεροπορίας και της Βασιλικής Αεροπορίας. Αποτελεί μέρος του Μουσείου Βασιλικής Αεροπορίας. Περιέχει συλλογές αεροσκαφών, που μπορεί κανείς να δει και να θαυμάσει. Στο μουσείο υπάρχουν πάνω από 100.000 εκθέματα, μερικές χιλιάδες φωτοτυπημένα αντίγραφα, φωτογραφίες, χάρτες της εποχής, ρούχα και εξοπλισμοί του στρατού, μετάλλια και οχήματα.

National Army Meseum: Το Εθνικό Μουσείο Στρατού είναι το κεντρικό μουσείο του Βρετανικού Στρατού. Βρίσκεται στην περιοχή Chelsea του κεντρικού Λονδίνου, δίπλα στο Royal Hospital Chelsea, το σπίτι των «Chelsea Pensioners». Το μουσείο

είναι μη τμηματικός δημόσιος φορέας και αποτελείται από εκθέματα πολεμικού εξοπλισμού που έχουν σχέση κυρίως με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Egyptian Exhibition: Ξεχωριστή έκθεση αφιερωμένη στην Αίγυπτο, διοργανωμένη από το Βρετανικό μουσείο λαμβάνει μέρος στο Λονδίνο. Τα εκθέματα αφορούν την πολιτική, ιστορική και θρησκευτική ζωή των Αιγυπτίων. Ένα από τα πιο ξεχωριστά εκθέματα είναι η Ροζέτα της Αιγύπτου, η οποία βοήθησε αρκετά για την άντληση πληροφοριών της κουλτούρας και του πολιτισμού των Αιγυπτίων και που δείχνει την γενικότερη επιρροή που είχαν η ελληνική και αιγυπτιακή γλώσσα και πως αυτές αλληλοεπηρεάστηκαν.

Natural History Museum: Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Λονδίνο είναι μουσείο στο οποίο εκτίθεται ευρύ φάσμα δειγμάτων από διάφορους τομείς της φυσικής ιστορίας. Πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα στα εκθέματα βρίσκονται απολιθώματα δεινοσαύρων, βαλσαμωμένα δέρματα και σχήματα ζώων, κόκκαλα και αναπαραστάσεις των ζώων περίπου 52 εκατομμυρίων χρόνων.

Donatello Sculptures Exhibition: Πρόκειται για μια έκθεση γλυπτών της εποχής της Αναγέννησης από τον Donatello, πολύ σημαντικό γλύπτη της εποχής που ενέπνευσε και επηρέασε αργότερα χιλιάδες καλλιτέχνες. Τα εκθέματα αυτά αποτελούν δάνειο από την Φλωρεντία για να μπορεί να τα απολαύσει ο κόσμος στον Ηνωμένο Βασίλειο και αποτελούνται από αγάλματα, σκαλιστά σε πέτρα, μάρμαρο και μπρούτζο. Το περιεχόμενο της έκθεσης αναπαριστά εικόνες από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, την Αναγέννηση αλλά και τη θρησκεία.

Royal Academy of Arts: Έπαυλη παλλαδικής αρχιτεκτονικής που φιλοξενεί έργα τέχνης παγκοσμίου κύρους και μια θρυλική θερινή έκθεση με ελεύθερη συμμετοχή. Ο χώρος αυτός φιλοξενεί κατά καιρούς πολλές και διαφορετικές εκθέσεις, που αυτές αλλάζουν. Η σταθερή έκθεση που διαθέτει αφορά τη συλλογή πινάκων,

γλυπτών και αντικειμένων, τα περισσότερα αντίγραφα των γνήσιων και αφορούν την Αναγέννηση και την πιο Σύγχρονη εποχή.

1) Τα εργαλεία

Το πρώτο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα ήταν μια επεκταμένη Λίκερτ λίστα έλεγχου (Likert 3) σημείων που αφορούσε κριτήρια προσβασιμότητας και πρότυπα που αφορούν την προσβασιμότητα στον χώρο και στην πληροφόρηση για κάθε είδους αναπηρία. Η συλλογή δεδομένων περιλάμβανε βαθμολόγηση σε μια κλίμακα από 1 - που αναφέρεται σε μη υπαρκτή δυνατότητα προσβασιμότητας/υπηρεσίας - έως 3 - που αναφέρεται σε ικανοποιητική δυνατότητα προσβασιμότητας/υπηρεσίας. Χρησιμοποιήθηκε το "Δεν Υφίσταται" (Δ/Υ) στις περιπτώσεις όπου η δυνατότητα προσβασιμότητας/υπηρεσίας δεν ήταν εφαρμοστέα (Βλέπε παράρτημα σελ.96).

Δημιουργήθηκαν είκοσι δύο κατηγορίες που αξιολόγησαν την προσβασιμότητα των μουσείων σε δύο διαφορετικά επίπεδα - φυσικός χώρος και πληροφόρηση - . Οι κατηγορίες 1-11 μέτρησαν τη χωρική προσβασιμότητα, ενώ οι κατηγορίες 12-22 αξιολόγησαν την προσβασιμότητα στην πληροφόρηση και τις σχετικές υπηρεσίες (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Οι 22 κατηγορίες προσβασιμότητας και τα κριτήρια προσβασιμότητας ως δείγμα πηγής των δεδομένων.

	Κατηγορίες για την Προσβασιμότητα στον Χώρο	Κριτήρια Προσβασιμότητας από κάθε κατηγορία (δείγμα δεδομένων)
1	Είσοδοι και Πόρτες	Αντίθεση χρωμάτων ενάντια στον τοίχο, έντονη περίγραμμα γραμμής γύρω από την πόρτα, αυτόματο

		άνοιγμα της πόρτας κλπ.
2	Σκάλες	Αντίθεση χρωμάτων στις άκρες τους, αντιολισθητική υφή, τοποθέτηση κιγκλιδωμάτων για ασφαλή κίνηση επάνω σε αυτά κλπ.
3	Ράμπες	Κατάλληλη κλίση, αντίθεση χρωμάτων στις άκρες τους, αντιολισθητική υφή, ικανοποιητικό μήκος και πλάτος για τη χρήση αναπηρικού καροτσιού κλπ.
4	Ανελκυστήρες	Ακουστική ειδοποίηση για το άφιξη του ανελκυστήρα, ακουστικό σήμα κατά την άφιξη σε κάθε όροφο, καθρέπτης μέσα στον ανελκυστήρα για εύκολη περιστροφή αναπηρικού καροτσιού, απτικοί αριθμοί στα κουμπιά κλήσης, αντίθεση χρωμάτων ενάντια στον τοίχο, έντονη περίγραμμα γραμμή στην είσοδο, αντιολισθητική υφή κλπ.
5	Ανελκυστήρες και Κατακόρυφες Πλατφόρμες Κίνησης ή Ανελκυστήρες με Καθίσματα.	Ελάχιστες διαστάσεις πλατφόρμας 0,90x1,20 μέτρα, χωρητικότητα ανύψωσης 250 κιλά, εκπαιδευμένο προσωπικό που γνωρίζει πώς να το λειτουργήσει κλπ.
6	Στοιχεία Προστασίας και Ασφάλειας	Κιγκλιδώματα και κιγκλιδώματα με κινούμενες ράβδους κλπ.
7	Έδαφος	Σταθερό και αντιολισθητικό πάτωμα, μειωμένες συνδέσεις, αντίθεση χρωμάτων για εύκολη αναγνώριση των εισόδων και εξόδων από το πάτωμα κλπ.
8	Εκθεσιακοί χώροι	Εύκολη πρόσβαση μέσω μεταφορών,

		πεζοδρόμια, παροχή χώρου στάθμευσης για αυτοκίνητα κλπ.
9	Προσανατολισμός	Απτικοί χάρτες, έντονα χρωματισμένες βέλη στο πάτωμα για την καθοδήγηση των επισκεπτών κλπ, χρήση απτικών χαρτών για όλους τους χώρους εκθέσεων, εκδόσεις οδηγών εκθέσεων σε μεγάλη γραφή, συμπεριλαμβανομένου ενός οδηγού διαδρομής (τον οποίο μπορούν να έχουν μαζί τους οι επισκέπτες), απτικοί δείκτες για τον προσδιορισμό της θέσης των ατόμων στο χώρο και στα δωμάτια, απτικά βέλη που υποδεικνύουν κατευθύνσεις μέσα στον χώρο κλπ.
10	Έξοδοι κινδύνου και διαδρομές εκκένωσης.	Απτικά βέλη κατεύθυνσης, ακουστικές προειδοποιήσεις, φωτισμός της σήμανσης εξόδου, σωστή αντίθεση χρωμάτων χωρίς αντανακλάσεις κλπ.
11	Καθιστικοί Χώροι	Χώροι ξεκούρασης, καθίσματα με πλάτη, μπράτσα, καθίσματα που μπορούν να φιλοξενήσουν άτομα με αναπηρίες, αντίθεση χρωμάτων για τα καθίσματα και τον χώρο, τοποθετημένα μακριά από τους τοίχους με κορνίζες έργων τέχνης ή άλλων διακοσμήσεων κλπ.
Κατηγορίες για την Προσβασιμότητα στην Πληροφόρηση		
12	Σήμανση	Απλό, σύντομο και σαφές στο σχεδιασμό του, χρήση ματ επιφάνειας χρώματος, χρήση αναγνωρίσιμων και κατάλληλων συμβόλων (π.χ.

		κατάλληλα για άτομα με αναπηρίες), τοποθετημένα σε προσβάσιμο ύψος από 1,40 έως 1,60 μέτρα, ακουστικές προειδοποιήσεις για κιγκλιδώματα, κλίσεις, σκαλοπάτια, πόρτες και περιοχές εκθέσεων, απτικές προειδοποιητικές πινακίδες κλπ.
13	Φωτισμός	Αποφυγή απότομων μεταβάσεων από φωτεινούς σε σκοτεινούς χώρους και αντιστρόφως, αυτόματος φωτισμός, επαρκής φωτισμός, ενημέρωση σε περίπτωση υποχρεωτικού χαμηλού φωτισμού λόγω δυνητικής βλάβης των εκθεμάτων κλπ.
14	Διακόπτες (διακόπτες φώτων, κουμπιά κ.α.)	Αντίθεση χρώματος με το φόντο τους, διάμετρος διακοπτών τουλάχιστον 25 χιλιοστά, πρέπει να απέχουν τουλάχιστον 10 χιλιοστά μεταξύ τους, απτικός δείκτης ή σύμβολο για τη λειτουργία τους, πρέπει να συνοδεύονται από οδηγίες Braille για τον εντοπισμό των ελέγχων μέσα στο δωμάτιο κλπ.
15	Σχεδιασμός Εκθέσεων	Αντιστοιχία των αριθμών με εξηγήσεις των εκθεμάτων και των ετικετών τους, εξερεύνηση των εκθεμάτων μέσω της αφή, με την αφή και το να αισθάνεστε τα αντικείμενα, συμπεριλαμβανομένων αντιγράφων των πραγματικών, εκθέσεις τοποθετημένα σε κατάλληλο ύψος για πλήρη ορατότητα από χρήστες αναπηρικών καροτσιών ή για να

		φτάνουν εύκολα, αναπαραστάσεις μεγάλων εκθεμάτων σε τρισδιάστατη μορφή κλπ.
16	Εκθέματα	Απλό περιγραφικό γραπτό κείμενο, έμφαση στους τίτλους και τα ονόματα, εφαρμογές που παρέχουν ηχητικές πληροφορίες (π.χ., Audio Eyes), διαχωρισμός σε κολόνες, παρουσίαση των χαρακτηριστικών με κουκκίδες, μεγαλύτερο μέγεθος γραμματοσειράς σε χαμηλές συνθήκες φωτισμού, χρήση γραφής Braille, γραφή με μεγαλύτερους χαρακτήρες, ηχητική περιγραφή κλπ.
17	Γραμματοσειρά και λεζάντες εκθεμάτων	Χρήση γραμματοσειράς με μέτριο πάχος, αποφεύγετε την σκίαση των γραμμάτων, έντονη αντίθεση χρωμάτων μεταξύ των γραμμάτων και του φόντου, υψηλή αντίθεση χρωμάτων, όπως μαύρο πάνω σε λευκό ή μαύρο πάνω σε κίτρινο, σκούρο χρώμα μελανιού σε φωτεινό φόντο, αποφεύγετε τα κίτρινα γράμματα εκτός αν ο φόντος είναι μαύρος κλπ.
18	Μορφή Κειμένου	Μορφοποίηση, μέγεθος και στυλ γραφής κειμένου για τις περιγραφές των εκθεμάτων, χρήση τίτλων και υποτίτλων, χρήση κουκκίδων, παροχή κειμένου μέσω προβολής μέσω βίντεο κ.λπ.
19	Εικόνες	Σαφήνεια, ματ χρώμα για το φόντο, έντονη αντίθεση χρωμάτων μεταξύ

		του φόντου και της εικόνας, μεγέθυνση των εκτυπώσεων, διαγράμματα, απτικές εικόνες που περιλαμβάνουν περιγραφές κλπ.
20	Πρόσβαση στην πληροφόρηση – Ξενάγηση	Διερμηνεία σε νοηματική γλώσσα ή παροχή ηχητικού οδηγού κ.λπ., περιήγηση με κείμενο σε ομιλία, δανεισμός ακουστικών και ηλεκτρονικών συσκευών για πρόσβαση στο πρόγραμμα της περιήγησης κλπ.
21	Υπηρεσίες	Παροχή αναπηρικού καροτσιού, προεξάρχουσα παροχή βοήθειας ηλεκτρονικά, προσιτή τουαλέτα, παροχή βοήθειας, πληροφοριών και εκπλήρωση αιτημάτων διαδικτυακά κλπ.
22	Καλές Πρακτικές	Σταθμοί με περιοχές δραστηριοτήτων, σταθμοί δραστηριοτήτων χρησιμοποιώντας τεχνολογία και ψηφιακά μέσα, εξερεύνηση εκθεμάτων μέσω της αίσθησης της μυρωδιάς, χρησιμοποιώντας αρώματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό και την ιστορία, πληροφορίες σχετικά με τις ημέρες και τις ώρες επισκεψιμότητας κατά τις αιχμές και τις αποκορυφές κλπ.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται συνολικά στην έρευνα είναι η λίστα ελέγχου των κριτηρίων προσβασιμότητας και η ημιδομημένη συνέντευξη.

Η σύνθεση της λίστας ελέγχου (βλέπε παράρτημα σελ.96) έγινε από την ίδια την ερευνήτρια και αξιολογήθηκε από την επιβλέπων καθηγήτρια του Πανεπιστημίου. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του εργαλείου αυτού, αντλήθηκαν από σχετικές πηγές όπως νομοθεσίες, πρότυπα και κριτήρια για την τήρηση της προσβασιμότητας στον χώρο και την πληροφόρηση (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Πηγές στα ελληνικά και τα αγγλικά που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του καταλόγου ελέγχου προσβασιμότητας για μουσεία.

Ελληνόφωνες Πηγές	
1	"Designing for All" Specifications Document Ministry of Environment, Physical Planning, and Public Works, Office of Studies for Persons with Disabilities, 1996
2	"Accessible Friendly Cities: Designing for All" Apokoroniotaki-Politeiadou, 2015
3	«Οικοδομικός Σχεδιασμός» ESAmE, 2019
4	"Culture for All, 2019" National Confederation of Disabled People, 2019
5	"How accessible are museums today?. In <i>Touch in Museums</i> " Weisen, 2020
6	"Technical Guidelines for Adapting Existing Buildings and Infrastructure for Accessibility to Persons with Disabilities and Persons with Reduced Mobility According to Current Legislation" Government Gazette of the Hellenic Republic, July 2020
	«Προσβάσιμες φιλικές πόλεις: σχεδιάζοντας για όλους». Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, 2015
	«Πολιτισμός για Όλους, 2019» Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, 2019
	«Τεχνικές οδηγίες προσαρμογής» Εφημερίδα της Κυβερνήσεως Τεύχος

	υφιστάμενων κτιρίων και υποδομών για την προσβασιμότητα αυτών σε άτομα με αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία»	της Ελληνικής Δημοκρατίας, Ιούλιος, 2020
	«Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία»	Αδαμόπουλος, 2020
	«Σχεδιασμός στην πόλη για άτομα με ειδικές ανάγκες»	Διβανέ, 2004
Αγγλόφωνες Πηγές		
	<i>"Sustainability of Exhibition Halls while adapting to Design Concept and Technology in Museums. St. Barnabas Icon and Archaeological Museum Examples. Revista de Cercetare si Interventie Sociala, 62, 331- 351. "</i>	Isikoren, Aygenc, 2018
8	"American Association of Museums"	Hirzy, 1998
9	"The Americans with Disabilities Act and Museums"	Salmen, 1998
10	"Architectural Practices and Disabling Design in the Built Environment"	Hall &Imrie, 1999
11	"A Story of Engagement: The British Council"	Fisher, 2009
12	"Approaches in Museums Toward Disability in the United Kingdom and the United States"	Walters, 2009
13	"ADA Checklists for Existing Facilities"	Institute for Human-Centered Design, 2010
14	"A Visually Impaired Museologist's Perspective on Inclusivity"	Wapner, 2013
15	"Second legislative review of the Accessibility for Ontarians with	Moran, 2014

	Disabilities Act, 2005. "	
16	"Physical Activity Design Guidelines for School Architecture"	Brittin, Sorensen, Trowbridge, Lee, Breithecker, Frerichs, & Huang, 2015
17	"Universal Design, Inclusive Design, Accessible Design, Design for All"	Persson, Åhman, Yngling, & Gulliksen, 2015
18	"An Assessment of Disability Access at the University of Kentucky"	Coffinbargar, 2018
19	"The economics of museums: a research perspective"	Johnson, Thomas, 1998
20	«Facility Accessibility Design Standards»	Janice, Baker, FCPA, FCA, 2015
21	«Accessibility Standards or the Accessibility for Ontarians with Disabilities Act, 2005»	Building Code Act, 1992
22	Access to and use of buildings: Volume 2 - Buildings other than dwellings (Building Regulations 2010). Department of Leveling Up, Housing and Communities, Ministry of Housing, Communities & Local Government.	Great Britain, 2010.
23	Building Regulations 2010: Protection from falling, collision, and impact. Ministry of Housing, Communities & Local Government.	United Kingdom, 2010.

Όλες οι παραπάνω κατηγορίες καλύπτουν σε σημαντικό βαθμό την προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση και ήταν απαραίτητο να εξεταστούν για να μπορέσει να γίνει μια πλήρης αξιολόγηση της προσβασιμότητας των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων.

Συνέντευξη

Το δεύτερο εργαλείο έρευνας ήταν μια ημιδομημένη συνέντευξη που εξετάζει: α) εάν τα άτομα που εργάζονται σε αυτούς τους χώρους είχαν γνώση και είχαν λάβει την κατάλληλη εκπαίδευση σχετικά με την προσβασιμότητα ή όχι, β) πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες προσβασιμότητας και τις βέλτιστες πρακτικές που είναι διαθέσιμες στα μουσεία για παιδιά και ενήλικες, γ) κάθε είδους ανατροφοδότηση από άτομα με αναπηρίες σχετικά με την προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση των επισκέψιμων χώρων ή την ανεπάρκεια της προσβασιμότητας στα μουσεία που εξετάστηκαν στη μελέτη.

Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η συλλογή και η μέτρηση των δεδομένων της συνέντευξης ήταν η καταγραφή των απαντήσεων ψηφιακά στο tablet.

Διαδικασία της έρευνας

Οι επισκέψεις στα μουσεία διήρκησαν περίπου 1,5 έως 2 ώρες για μεγαλύτερους εκθεσιακούς χώρους και 30-60 λεπτά για μικρότερους εκθεσιακούς χώρους. Στο δεύτερο στάδιο της επίσκεψης, πραγματοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη με τη συμμετοχή των υπαλλήλων των μουσείων. Στη συνέχεια, το περιεχόμενο μεταγράφηκε και αναλύθηκε από τους δύο ερευνητές ξεχωριστά. Οποιαδήποτε αποκλίνουσα ανάλυση του περιεχομένου συζητήθηκε περαιτέρω με τον τρίτο ειδικό.

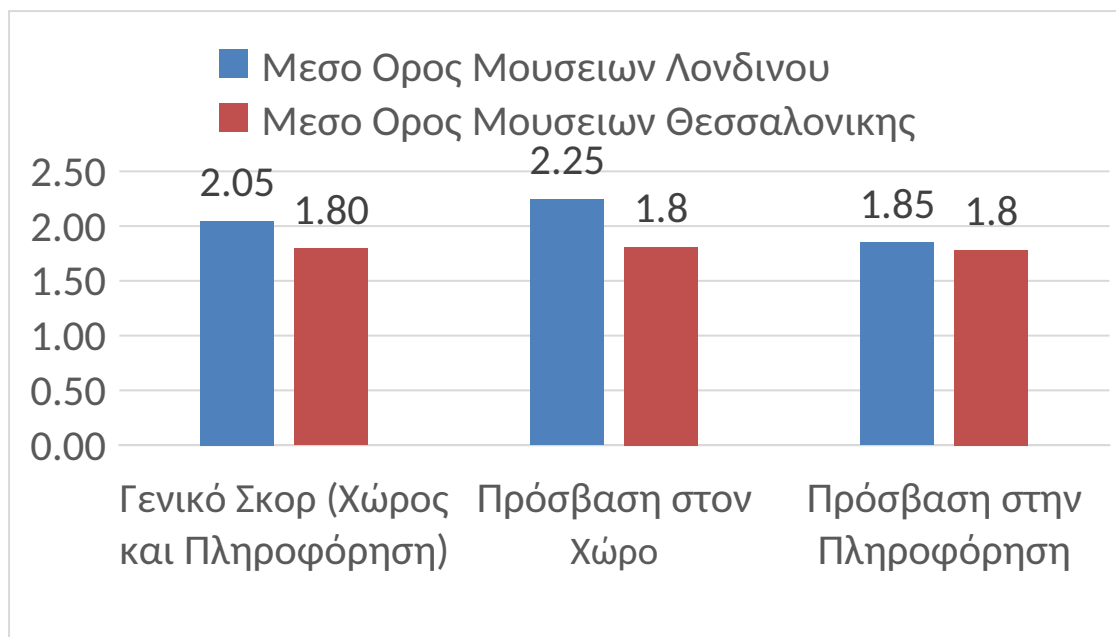
Αρχικά, η έρευνα ξεκίνησε με παρατήρηση κατά τις επισκέψεις στα μουσεία και καταγραφή των δεδομένων μέσω της λίστας ελέγχου, καθώς και φωτογράφιση των εκθεμάτων για περισσότερη μελέτη και αξιολόγηση. Η μέτρηση των στοιχείων έλαβε μέρος με βαθμολόγηση σε κλίμακα 1,2,3 και Δεν Υφίσταται (Δ/Υ). Χρησιμοποιήθηκε η ίδια λίστα ελέγχου εκ νέου για κάθε έναν εκθεσιακό χώρο. Στο τέλος της

διαδικασίας έγινε η συλλογή 30 αντίγραφων της λίστας ελέγχου, περιλαμβάνοντας διαφορετικές απαντήσεις- δεδομένα η κάθε μία, ένα για κάθε μουσείο.

Στο δεύτερο στάδιο της διαδικασίας διερευνείται μέσω της ημιδομημένης συνέντευξης κατά πόσο οι εργαζόμενοι των χώρων αυτών έχουν γνώσεις και είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι για να παρέχουν προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία. Ακόμα, καλούνται να δώσουν πληροφορίες για υπηρεσίες και καλές πρακτικές που διαθέτουν στο μουσείο τους και διευκολύνουν το έργο της προσβασιμότητας. Τέλος, καταγράφεται η ανατροφοδότηση, που μπορεί να υπάρχει από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία στους εργαζομένους, για το αν θεωρούν πλήρη, επαρκή ή και ανεπαρκή την προσβασιμότητα τους στα μουσεία, στο Λονδίνο και στην Θεσσαλονίκη.

Αποτελέσματα

Πραγματοποιήθηκε ανάλυση περιγραφικών στατιστικών και ανάλυση με το Ανεξάρτητων Δειγμάτων T-test. Σύμφωνα με τις μέσες τιμές των δύο μουσείων, α) σε όλες τις κατηγορίες συνολικά, β) στη χωρική προσβασιμότητα και γ) στην πληροφοριακή προσβασιμότητα, τα μουσεία στο Λονδίνο φαίνεται να είναι πιο προσβάσιμα σε όλες τις περιπτώσεις αυτές (**Γράφημα 1**).

Γράφημα 1. Γράφημα με ράβδους που παρουσιάζει τη σύγκριση των μουσείων στο Λονδίνο και στη Θεσσαλονίκη όσον αφορά την προσβασιμότητά τους συνολικά, καθώς και τη χωρική και πληροφοριακή προσβασιμότητά τους.

Μια πιο λεπτομερής μελέτη των δεδομένων στις 22 κατηγορίες προσβασιμότητας αποκάλυψε ότι οι κύριες διαφορές μεταξύ των μουσείων των δύο πόλεων βρίσκονταν σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες (**Πίνακας 6**), με τις "Εισόδους και Πόρτες" ($t(28) = 4,09, p < .001$), "Σκάλες" ($t(27) = 3,08, p = .005$), "Ανελκυστήρες" ($t(25) = 2,49, p < .05$), "Τοποθεσία Εκθεσιακού Χώρου" ($t(28) = 4,40, p < .001$), "Χώροι Καθίσματος" ($t(28) = 3,74, p < .001$), "Πρόσβαση σε Πληροφορίες - Ξεναγήσεις" ($t(28) = 2,05, p < .05$) και "Πρόσβαση σε Υπηρεσίες" ($t(28) = 5,50, p < .001$) να είναι αυτές με τη στατιστική σημαντικότητα.

Πίνακας 6: Μέσες Τιμές και Τυπικές Αποκλίσεις των μουσείων στο Λονδίνο και στη Θεσσαλονίκη για τις 22 κατηγορίες προσβασιμότητας.

	Ομάδα	Δείγμα (N)	Μέσος όρος (MN)	Τυπική Απόκλιση (SD)

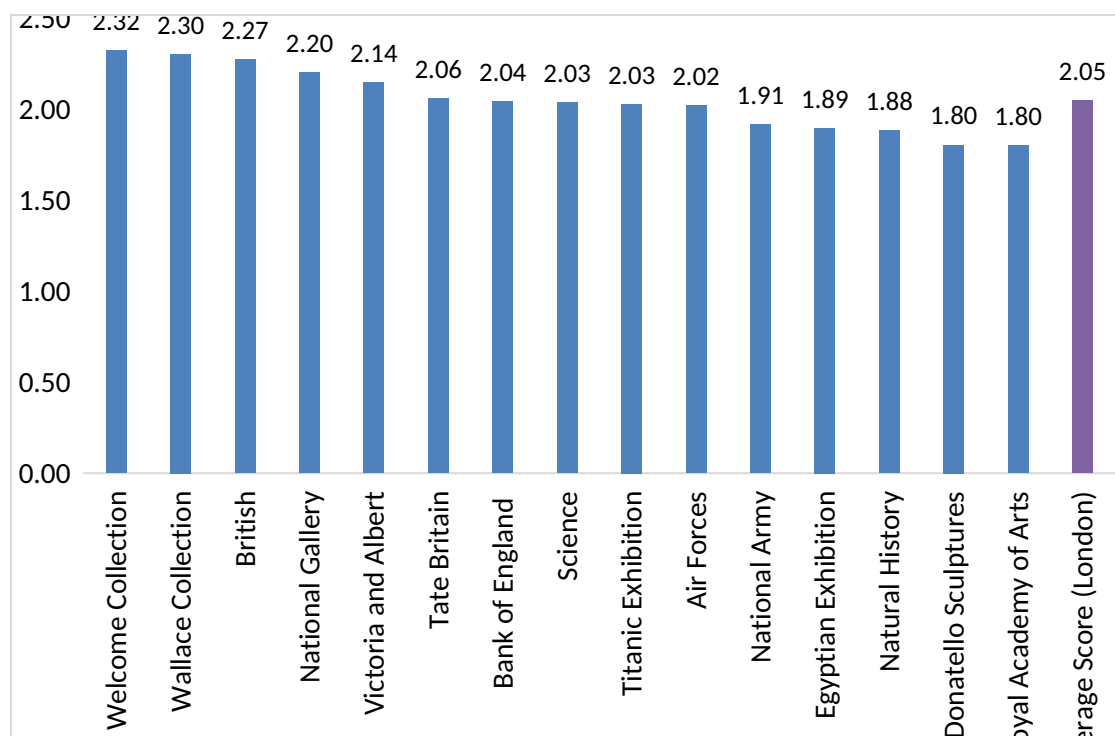
Είσοδοι και Πόρτες μέσος όρος mean	Λονδίνο	15	2.38	0.416
	Θεσσαλονίκη	15	1.75	0.422
Σκάλες και Κλίμακες	Λονδίνο	15	2.72	0.439
	Θεσσαλονίκη	14	2.07	0.678
Ράμπες	Λονδίνο	14	1.93	0.172
	Θεσσαλονίκη	14	1.72	0.429
Ανελκυστήρες	Λονδίνο	15	2.71	0.171
	Θεσσαλονίκη	12	2.15	0.859
Στοιχεία προστασίας και ασφάλειας	Λονδίνο	15	1.85	0.298
	Θεσσαλονίκη	15	1.85	0.356
Δάπεδο	Λονδίνο	15	2.36	0.241
	Θεσσαλονίκη	15	2.22	0.349
Τοποθεσία Εκθεσιακών χώρων	Λονδίνο	15	2.22	0.466
	Θεσσαλονίκη	15	1.47	0.468
Σήμανση	Λονδίνο	15	1.74	0.260
	Θεσσαλονίκη	15	1.68	0.368
Προσανατολισμός	Λονδίνο	15	1.75	0.250
	Θεσσαλονίκη	15	1.69	0.462
Έξοδοι και διέξοδοι κινδύνου	Λονδίνο	15	2.22	0.241
	Θεσσαλονίκη	15	1.98	0.449
Αναβατόρια	Λονδίνο	3	3.00	0.000

	Θεσσαλονίκη	8	2.17	0.976
Φώτα	Λονδίνο	15	2.11	0.463
	Θεσσαλονίκη	14	2.27	0.639
Καθιστικοί χώροι	Λονδίνο	15	1.61	0.484
	Θεσσαλονίκη	15	1.10	0.198
Σχεδιασμός εκθέσεων	Λονδίνο	15	1.93	0.250
	Θεσσαλονίκη	15	1.86	0.382
Εκθέματα	Λονδίνο	15	1.75	0.302
	Θεσσαλονίκη	15	1.65	0.383
Γραμματοσειρά	Λονδίνο	15	2.68	0.150
	Θεσσαλονίκη	15	2.73	0.144
Μορφή κειμένου	Λονδίνο	15	1.61	0.361
	Θεσσαλονίκη	15	1.60	0.306
Εικόνα	Λονδίνο	15	1.73	0.148
	Θεσσαλονίκη	15	1.83	0.181
Ξενάγηση	Λονδίνο	15	1.83	0.516
	Θεσσαλονίκη	15	1.52	0.257
Υπηρεσίες	Λονδίνο	15	2.80	0.276
	Θεσσαλονίκη	15	1.87	0.602
Καλές πρακτικές	Λονδίνο	15	1.33	0.291
	Θεσσαλονίκη	15	1.28	0.317

Επιπλέον, εξετάζοντας τα μουσεία κάθε πόλης ξεχωριστά και κάνοντας σύγκριση μεταξύ τους, διαπιστώθηκε ότι στο Λονδίνο τα πιο προσβάσιμα μουσεία όσον αφορά τόσο τη χωρική προσβασιμότητα όσο και την προσβασιμότητα στις πληροφορίες/υπηρεσίες ήταν τα μουσεία Welcome Collection ($M = 2,32$), Wallace Collection ($M = 2,30$) και British ($M = 2,27$). Τα λιγότερο προσβάσιμα μουσεία όσον αφορά τόσο τη χωρική προσβασιμότητα όσο και την προσβασιμότητα στις πληροφορίες/υπηρεσίες ήταν το Royal Academy of Arts ($M = 1,80$), η Έκθεση

Γλυπτών Donatello ($M = 1,80$) και το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας ($M = 1,88$)

(Γράφημα 2).

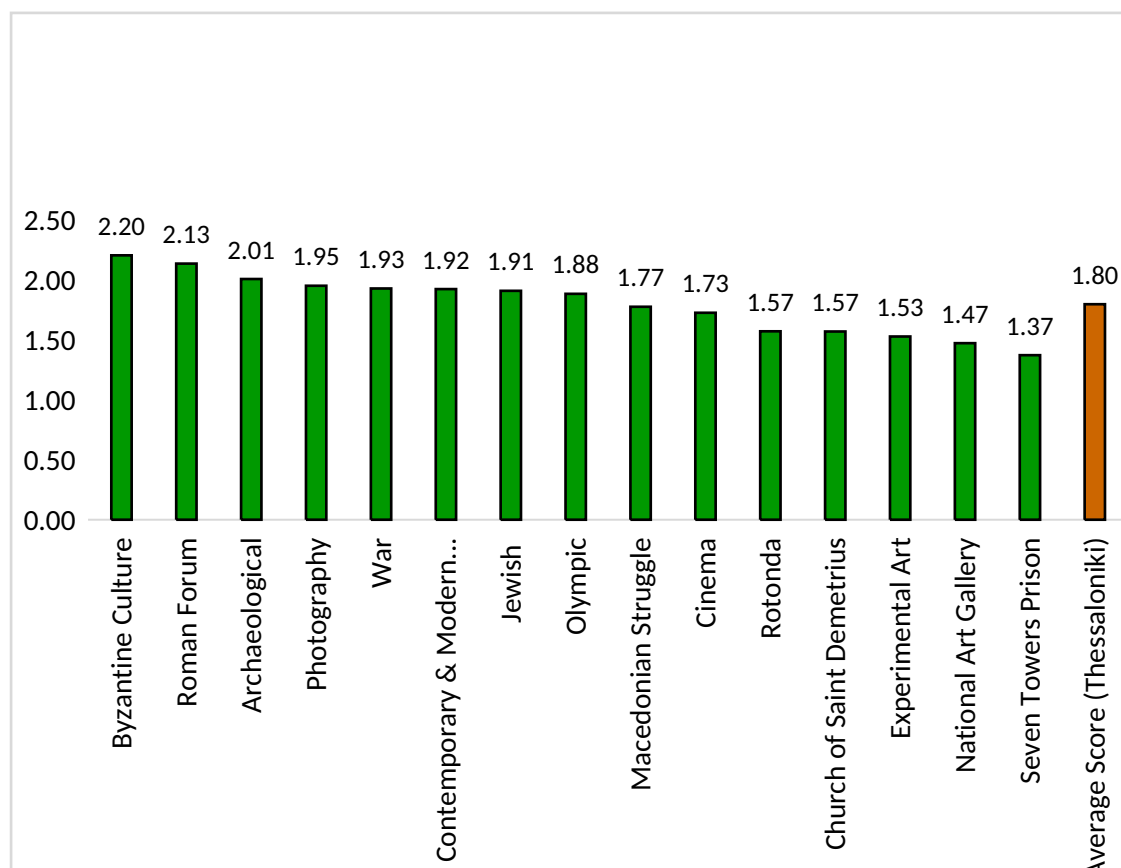

Γράφημα 2. Βαθμοί προσβασιμότητας (μέσες τιμές) για κάθε μουσείο στο Λονδίνο και ο μέσος όρος.

Όσον αφορά τους μουσειακούς χώρους του Λονδίνου, οι κατηγορίες που φάνηκαν να έχουν το μεγαλύτερο μέσο όρο ήταν οι εξής: «Δάπεδο» ($M = 2.3$), «Τοποθεσία εκθεσιακών χώρων» ($M = 2.2$), «Έξοδοι» ($M = 2.2$), «Αναβατόρια» ($M = 3.0$) και «Υπηρεσίες» ($M = 2.8$).

Όσον αφορά τα μουσεία στη Θεσσαλονίκη, διαπιστώθηκε ότι το Μουσείο της Βυζαντινής Πολιτισμικής ($M = 2,20$), το Μουσείο Ρωμαϊκής Αγοράς ($M = 2,13$) και το Αρχαιολογικό Μουσείο ($M = 2,01$) ήταν τα πιο προσβάσιμα όσον αφορά τόσο τη χωρική προσβασιμότητα όσο και την προσβασιμότητα στις πληροφορίες/υπηρεσίες. Από την άλλη μεριά, εκείνα τα οποία είναι τα λιγότερο προσβάσιμα της πόλης, έχοντας συγκεντρώσει το χαμηλότερο σκορ είναι ανάμεσά τους ρωμαϊκά μνημεία και

κάποια από τα παλιά νεοκλασικά κτίρια. Έτσι, οι Φυλακές των Επτά Πυργίων (Υεντίκουλε) ($M = 1,37$), η Εθνική Πινακοθήκη ($M = 1,47$) και το Μουσείο Πειραματικής Τέχνης ($M = 1,53$) συγκέντρωσαν το χαμηλότερο επίπεδο προσβασιμότητας, αφού υπήρχαν σημαντικές ελλείψεις στην προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση (**Γράφημα 3**).

Γράφημα 3. Βαθμοί προσβασιμότητας (μέσες τιμές) για κάθε μουσείο στη Θεσσαλονίκη και ο μέσος όρος.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνολικά οι κατηγορίες του εργαλείου αξιολόγησης της προσβασιμότητας στις οποίες δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στα μουσεία της Θεσσαλονίκης, ανάλογα με το ποιος από αυτές συγκέντρωσαν μέσο όρο. Έτσι, όσον αφορά τη Θεσσαλονίκη φαίνεται να δόθηκε έμφαση στις παρακάτω εξής κατηγορίες: «Δάπεδο» ($M = 2.2$), «Αναβατόρια» ($M = 2.1$), «Φώτα» ($M = 2.2$), «Γράμματα στα

εκθέματα» ($M = 2.7$). Στην ίδια πόλη οι αμέσως επόμενες κατηγορίες με υψηλό ποσοστό είναι «Υπηρεσίες» ($M = 1.8$), «Εικόνες» ($M = 1.8$), «Προσανατολισμός» ($M = 1.6$), «Κείμενο» ($M = 1.6$).

Τα αποτελέσματα του ανεξάρτητου δείγματος t-test δείχνουν σημαντικές διαφορές σε αρκετές κατηγορίες με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση t-test με ανεξάρτητα δείγματα. Όσον αφορά την κατηγορία «Είσοδοι και πόρτες» τα μουσεία των δύο πόλεων διαφέρουν μεταξύ τους στατιστικά παρουσιάζοντας στατιστική σημαντικότητα $t(28) = 4.09, p < .001$. Έπειτα, τα μουσεία των δύο πόλεων διαφέρουν μεταξύ τους και ως προς την κατηγορία «Σκάλες και κλίμακες» $t(27) = 3.08, p = .005$. Ακόμα, οι δύο πόλεις διαφέρουν μεταξύ τους και ως προς την κατηγορία «Ανελκυστήρες» $t(25) = 2.49, p < .05$. Επιπλέον, μία κατηγορία που παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα είναι η «Τοποθεσία εκθέσεων» $t(28) = 4.40, p < .001$ αλλά και η κατηγορία «Καθιστικοί χώροι» $t(28) = 3.74, p < .001$. Ακόμα, η κατηγορία «Πρόσβαση στην πληροφορία – ξενάγηση» είναι στατιστικά σημαντική γιατί ανέδειξαν μεγαλύτερη διαφορά στην προσβασιμότητα των μουσείων των δύο χωρών $t(28) = 2.05, p < .05$ αλλά και η κατηγορία «Υπηρεσίες» είναι στατιστικά σημαντική $t(28) = 5.50, p < .001$, υποδηλώνοντας μια σημαντική διαφορά μεταξύ των μελετώμενων μεταβλητών.

Επιπλέον, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω των ημιδομημένων συνεντεύξεων αναλύθηκαν και κωδικοποιήθηκαν για να παρέχουν τα στοιχεία/κωδικοί και τη συχνότητα της εμφάνισής τους. Η διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων διεξήχθη ξεχωριστά για τα μουσεία του Λονδίνου και της Θεσσαλονίκης προκειμένου να συγκριθούν τα αποτελέσματα που αφορούν κάθε πόλη μεταξύ τους.

Παρακάτω αναγράφονται τα αποτελέσματα της συνέντευξης για κάθε μία από τις ερωτήσεις ξεχωριστά (**Πίνακας 7**).

Πίνακας 7: Απαντήσεις της πρώτης ερώτησης της συνέντευξης.

α) Το μουσείο ή ο συγκεκριμένος χώρος πολιτισμικής κληρονομιάς διοργανώνει ξεναγήσεις ή και δραστηριότητες για παιδιά/και ενήλικες με αναπηρία και αν ναι, τι είδους δραστηριότητες είναι αυτές;
Δραστηριότητες για παιδιά, οι οποίες χρειάζεται να είναι προγραμματισμένες (22)
Δραστηριότητες για ενήλικες με αναπηρία, όπως για παράδειγμα στάσεις δραστηριοτήτων με οθόνες αφής, κουμπιά και βίντεο (7)
Ξενάγηση με ιδιώτη ξεναγό (6)
Ξενάγηση στη νοηματική γλώσσα, με εθελοντική προσφορά (3)

Πίνακας 8: Απαντήσεις της δεύτερης ερώτησης της συνέντευξης.

β) Τι είδους ανατροφοδότηση δίνεται από τα άτομα με αναπηρία για τα μουσεία και τις εγκαταστάσεις τους;
Τα άτομα με αναπηρία είναι στην πλειοψηφία τους ευχαριστημένα με τις υποδομές των μουσείων (13).
Ανησυχία για το αν θα μπορέσουν να έχουν πρόσβαση στην τοποθεσία του μουσείου, χρησιμοποιώντας την συγκοινωνία (12). Ελλείψεις στο απτικό υλικό, ελάχιστη σχεδόν ανεπαρκής η ποσότητα των απτικών εκθεμάτων (11)
Έλλειψη ακουστικής πληροφόρησης (audio guide) (9)

Τα άτομα με αναπηρία εκτιμούν πολύ τη διάθεση των εργαζομένων των μουσείων να τους εξυπηρετήσουν και να τους κάνουν όσο πιο εύκολη την ξενάγησή τους, παρέχοντάς τους τον εξοπλισμό του μουσείου αλλά ακόμα και όταν αυτό ο εξοπλισμός απουσιάζει, πολλοί κάνουν ότι καλύτερο μπορούν (8).
Ανησυχία για το αν θα μπορούν να επισκεφτούν το μπάνιο (7).
Δεν έχουν κάποια ανατροφοδότηση από άτομα με οπτική αναπηρία (7)
Ελλείψεις στην σήμανση (5).
Ορισμένα άτομα αντιμετωπίζουν δυσκολίες όταν το μουσείο συγκεντρώνει πάρα πολύ κόσμο και με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται να επισκεφτούν όλους τους χώρους και τις αίθουσες (4).
Παράπονα για την εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση, πολλές φορές δίνονται ασαφείς πληροφορίες (1).

Πίνακας 9: Απαντήσεις της τρίτης ερώτησης της συνέντευξης.

γ) Οι εργαζόμενοι του μουσείου έχουν λάβει κάποια εκπαίδευση για την κατάλληλη υποστήριξη των ατόμων με αναπηρία, και αν ναι τί είδους εκπαίδευση;
Έλλειψη εκπαίδευσης εργαζομένων (19)
Οι περισσότεροι από τους εργαζομένους μαθαίνουν εμπειρικά ότι χρειάζεται να κάνουν (13)
Υπάρχουν κατά καιρούς εθελοντές ή συγγενείς που συνοδεύουν άτομα με αναπηρία και λειτουργούν σαν πρότυπο για τους εργαζόμενους των μουσείων. (4)
Γίνονται κάποια σεμινάρια που σε εκπαιδεύουν για το πως να υποστηρίξεις άτομα με αναπηρία. Αυτά τα σεμινάρια είναι προαιρετικά και συμμετέχει κάποιος μόνο αν το θέλει. (2)

Συζήτηση

Με βάση τη σύγκριση των μουσείων των δύο πόλεων της Θεσσαλονίκης και του Λονδίνου όσον αφορά την προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση τα μουσεία του Λονδίνου φαίνεται συνολικά να είναι πιο προσβάσιμα από τα μουσεία της Θεσσαλονίκης. Αυτή η διαφορά υπάρχει περισσότερο στην προσβασιμότητα στον χώρο και λιγότερο στην πληροφόρηση. Πράγματι, τα περισσότερα μουσεία στο Λονδίνο προσφέρουν πλήρη πρόσβαση σε όλους τους χώρους άτομα με κινητική αναπηρία μέσω διάφορων μέσων όπως ανελκυστήρες, κλιμακοστάσια κ. Η πραγματικότητα δείχνει ότι πολλές φορές η προσβασιμότητα συνδέεται με την πρόσβαση των ατόμων με κινητικές αναπηρίες, ειδικά όταν συζητείται στο πλαίσιο του τουρισμού (Israeli, 2002). Στην παρούσα μελέτη και στις δύο πόλεις, το Λονδίνο και η Θεσσαλονίκη, το επίπεδο της προσβασιμότητας στον χώρο των μουσείων ήταν υψηλότερο από το επίπεδο προσβασιμότητας στις πληροφορίες. Σε πολλά μουσεία, η κύρια εστίαση ήταν η διασφάλιση της χωρικής προσβασιμότητας, με την πρόσβαση στις πληροφορίες να αποτελεί δευτερεύουσα σκέψη (Mesquita, Carneiro, 2016).

Σχετικά με τα μουσεία της παρούσας μελέτης το Natural History museum στο Λονδίνο επιβεβαιώνει την παραπάνω θεωρία, καθώς - παρά τη μεγάλη προσβασιμότητα στον χώρο - υπήρχαν πολλά ζητήματα σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες, όπως η έλλειψη υποτίτλων στα βίντεο, η έλλειψη απτικών εκθεμάτων κλπ. Αυτό το θέμα αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο πολλά μουσεία αδυνατούν να προσφέρουν υπηρεσίες για άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες. Έχει προταθεί ότι, αν και τα μουσεία διαφέρουν στην προσφορά προσβασιμότητας από χώρα σε χώρα, φαίνεται ότι πράγματι υπάρχει μεγαλύτερη προσοχή στην φυσική προσβασιμότητα παρά στην αισθητηριακή προσβασιμότητα (Stevenson, 1991). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και το ευρωπαϊκά χρηματοδοτούμενο έργο

"ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ" στην Ελλάδα, το οποίο έδωσε προτεραιότητα να εξασφαλίσει την προσβασιμότητα στον χώρο με το να καταστήσει αρχαιολογικούς χώρους της Θεσσαλονίκης, τη Ροτόντα και τον Ναό της Αγίας Σοφίας, προσβάσιμους για άτομα με κινητική αναπηρία (Sandell, Dodd, & Garland-Thomson, 2013).

Παρόμοια, η παρουσία πινακίδων "Μην αγγίζετε" και η έλλειψη αισθητικών εκθεμάτων στα μουσεία μπορεί να τα καθιστά λιγότερο προσβάσιμα για άτομα με προβλήματα όρασης (McMillen, 2015). Πράγματι, η εστίαση στα άτομα με κινητικές αναπηρίες και τη χωρική προσβασιμότητα δεν προκαλεί έκπληξη. Κοιτώντας αναδρομικά την εξέλιξη της προσβασιμότητας, μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει ότι οι προσπάθειες για την προσβασιμότητα έχουν τις ρίζες τους στα κτίρια χωρίς εμπόδια (Weisen, 2020). Ακόμα και όταν εισήχθη ο όρος "Καθολικός Σχεδιασμός" για να αναφέρει παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε προσβάσιμα περιβάλλοντα για όλους τους ανθρώπους (άτομα με αναπηρίες ή όχι), αυτό έγινε από τον Ronald L. Mace, έναν καταξιωμένο αρχιτέκτονα για το έργο του στον τομέα των αναπηριών (Danso, Ayarkwa, & Dansoh, 2011).

Ωστόσο, η πρόσβαση στις πληροφορίες αποτελεί ένα ζωτικό κομμάτι για όλα τα άτομα με αναπηρίες. Τα μουσεία που εξετάστηκαν στα πλαίσια της παρούσας μελέτης φάνηκε να είναι ανεπαρκώς εξοπλισμένα με τα (τεχνολογικά) μέσα που θα μπορούσαν να προάγουν την πρόσβαση στις πληροφορίες και την ενσωμάτωση. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα από την παρούσα μελέτη είναι ότι άτομα με προβλήματα όρασης μπορούσαν να υποστηριχθούν από τους απτικούς χάρτες που υπήρχαν στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού για να πλοηγηθούν ανεξάρτητα. Πράγματι, το απτικό υλικό όπως οι απτικοί χάρτες και τα απτικά αντίγραφα των εκθεμάτων συχνά προτείνονται ως λύση για την πρόσβαση σε εκθέματα και αντικείμενα για άτομα με προβλήματα όρασης, διατηρώντας τα αρχικά εκθέματα/αντικείμενα και

αποφεύγοντας την διάβρωση τους (McMillen, 2015). Έχει διαπιστωθεί ότι το απτικό υλικό ή οι αντίγραφα (ρέπλικες) που περιλαμβάνονται σε ένα μουσείο μπορούν να έχουν έντονη επίδραση στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, επιτρέποντάς τους να αποκτήσουν πληροφορίες για τα αντικείμενα που αγγίζουν (Vozikis, 2009). Για τον ίδιο λόγο, τα μουσεία μπορεί να χρησιμοποιούν πολύ-αισθητηριακές προσεγγίσεις, συμπεριλαμβανομένων των απτικών συλλογών των εκθεμάτων και των αντιγράφων τους, των σεμιναρίων ενημέρωσης και χειρισμού αυτών των εκθεμάτων, ακουστικών ξεναγήσεων και προφορικής υποστήριξης, προκειμένου να προσφέρουν μια πιο προσβάσιμη εμπειρία στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης (Naniopoulos, Tsalis, Papanikolaou, Kalliagra, & Kourmpeti, 2015).

Επιπλέον, με βάση τα σχόλια που λάμβαναν από τους επισκέπτες με αναπηρίες, τα πρόσωπα που έλαβαν μέρος στη συνέντευξη στο Λονδίνο και τη Θεσσαλονίκη τονίζουν την ανάγκη για βελτίωση της προσβασιμότητας στα εκθέματα μέσω πολλών αισθητηριακών και ακουστικών πληροφοριών που παρέχουν μια πλήρη εμπειρία των εκθεμάτων των μουσείων. Αυτό είναι σύμφωνο με προηγούμενες έρευνες που έχει προταθεί ότι το απτικό υλικό, οι αντιγραφές και οι ηχητικές περιγραφές αποτελούν ένα σημαντικό βήμα προς την προσβασιμότητα για τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης και ακοής. Για την διασφάλιση τέτοιων τρόπων προσβασιμότητας είναι αναμφισβήτητο ότι απαιτείται συγκεκριμένη προετοιμασία των πληροφοριών που θα είναι προσβάσιμες. Η πρόσβαση στις απαραίτητες πληροφορίες αποτελεί προαπαιτούμενο για τη δημιουργία μιας θετικής εμπειρίας για τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης ή/και ακοής (Argyropoulos, & Kanari, 2015).

Ωστόσο, εκτός από άτομα με κινητικές αναπηρίες ή με προβλήματα όρασης, υπάρχουν και οι επισκέπτες με άλλους τύπους αναπηριών οι οποίοι φαίνεται να μην είναι πλήρως ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες των μουσείων. Όσον αφορά την

παρούσα μελέτη, το Εθνικό Πολεμικό Μουσείο στη Θεσσαλονίκη παρείχε μεγάλα, πολύχρωμα βέλη ως πινακίδες για να βοηθήσει τα άτομα με νοητικές αναπηρίες να βρίσκουν τον προσανατολισμό τους χωρίς υποστήριξη. Πράγματι, αυτού του είδους ο βοηθητικός εξοπλισμός στοχεύει στο να ενθαρρύνει τα άτομα με αναπηρίες να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σε ένα μουσείο. Ωστόσο, τα μέτρα για τη βελτίωση της προσβασιμότητας για άτομα με νοητικές αναπηρίες, όπως η χρήση απλούστερης γλώσσας για πληροφορίες σχετικά με τα εκθέματα ή η χρήση γραφικών για καθοδήγηση, αποδείχθηκαν σπάνια. Μια παρόμοια έρευνα για την προσβασιμότητα των μουσείων στη Σεβίλλη βρήκε επίσης ότι, ενώ οι ανάγκες των ατόμων με κινητικές αναπηρίες λαμβάνουν τη μεγαλύτερη προσοχή, η κάλυψη των αναγκών των ατόμων με νοητικές αναπηρίες φαίνεται να απουσιάζουν πλήρως (Reyes-García, Criado-García, Camúñez-Ruíz, Casado-Pérez, 2021).

Ακόμα, φαίνεται από τα ευρήματα της συνέντευξης ότι σε ορισμένα μουσεία υπάρχουν κάποιες καλές πρακτικές που ευχαριστούν τα άτομα με αναπηρία. Ωστόσο, οι πρακτικές αυτές φαίνεται να μην είναι πάντα διαθέσιμες και να απαιτούν αρκετή προετοιμασία για να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν. Τέτοιου είδους πρακτικές μπορεί να είναι διάφορες δραστηριότητες για παιδιά και ενήλικες και στις οποίες διασφαλίζεται η προσβασιμότητα όπου χρειάζεται και κατά περίπτωση. Ωστόσο, αυτό δημιουργεί δυσκολίες στις περιπτώσεις όπου ένα άτομο με αναπηρία επισκέπτεται ένα μουσείο χωρίς προειδοποίηση, όπως κάνει ένα άτομο χωρίς αναπηρία, διότι τότε δεν θα έχει υπάρξει αρκετός χρόνος για να έχει εξασφαλισθεί η προσβασιμότητα (Boylan, 2006).

Επιπλέον, μια πιο προσεκτική ματιά στις διαφορές μεταξύ των μουσείων της Θεσσαλονίκης αποκάλυψε ότι ο βαθμός προσβασιμότητάς τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη χρονολογική ηλικία του κτιρίου που φιλοξενεί το μουσείο. Όσον

αφορά την Ελλάδα, αξίζει να σχολιασθεί, ότι το Βυζαντινό μουσείο και το μουσείο Ρωμαϊκής αγοράς, παρουσιάζουν το μεγαλύτερο βαθμό προσβασιμότητας και στις δύο κατηγορίες, δηλαδή τον χώρο και την πληροφόρηση. Πράγματι και τα δύο αυτά μουσεία ήταν αρκετά αναβαθμισμένα και κατάλληλα οργανωμένα διασφαλίζοντας την προσβασιμότητα στα άτομα με κινητική αναπηρία σε όλους τους χώρους. Έτσι παρείχαν αναπηρικό αμαξίδιο στα άτομα που το χρειάζονταν αλλά και εύκολη πρόσβαση στη χρήση ράμπας, ανελκυστήρα και αναβατορίου. Ακόμα, παρέχόταν πλούσιο απτικό υλικό και αντίγραφα των εκθεμάτων σε απτική μορφή για άτομα με οπτική αναπηρία. Επιπλέον, υπήρχε και ακουστική περιήγηση των εκθεμάτων με τη μορφή audio guide, επιλογή μενού και υποτιτλισμό. Αξίζει να σχολιασθεί, ότι τα δύο αυτά μουσεία είναι από τα πιο καινούρια της Θεσσαλονίκης και θεωρούνται δύο από τα πιο σημαντικά και πιο συχνά επισκέψιμα της πόλης. Μάλιστα, το Βυζαντινό μουσείο βραβεύτηκε με το «Βραβείο Μουσείου» και θεωρείται ως ένα κτίριο από τα καλύτερα έργα δημόσιας αρχιτεκτονικής των τελευταίων χρόνων. Ενώ, και το μουσείο Ρωμαϊκής Αγοράς αποτελεί ένα από τα πιο καινούρια κτίρια, που έχει κατασκευαστεί μέσα στον αρχαιολογικό χώρο της Ρωμαϊκής Αγοράς, αναβαθμίζοντας κατά πολύ τον αρχαιολογικό αυτόν χώρο σε ότι αφορά την προσβασιμότητα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια της συνέντευξης στην Θεσσαλονίκη ορισμένοι εκπρόσωποι των μουσείων εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με τη χρονολογική ηλικία των κτιρίων. Κατά τη γνώμη τους, η παλαιότητα ενός κτιρίου θα μπορούσε να αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο, καθώς δεν θα επέτρεπε την παροχή ανελκυστήρα, ασανσέρ κ.λπ. Γι' αυτό το λόγο, η Φυλακή των Επτά Πύργων (Γεντί Κουλέ), η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου καθώς και η Ροτόντα στη Θεσσαλονίκη παρουσίαζαν αρκετές ελλείψεις στην προσβασιμότητά τους για τα άτομα με

κινητικές αναπηρίες. Αντίστοιχα, πολλά από τα νεοκλασικά κτίρια της πόλης, όπως το μουσείο Μακεδονικού Αγώνα και η Εθνική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης συγκέντρωσαν το χαμηλότερο επίπεδο προσβασιμότητας, αφού η έλλειψη ανελκυστήρα εμπόδιζε την χωρική προσβασιμότητα για πολλούς από τους επισκέπτες. Σύμφωνα μάλιστα με τα λεγόμενα των εργαζομένων των μουσείων, αυτά αδυνατούσαν να τηρήσουν τα κριτήρια προσβασιμότητας λόγω της παλαιότητας του κτιρίου.

Πράγματι, στο Λονδίνο, τα μοντέρνα μουσειακά κτίρια κατασκευάστηκαν από την αρχή με τα πρότυπα προσβασιμότητας στον χώρο. Πιο συγκεκριμένα, σχεδόν όλα τα μουσεία του Λονδίνου, είχαν πρόσβαση σε όλους τους χώρους με αναπηρικό αμαξίδιο, μέσω ανελκυστήρα, του αναβατορίου ή μέσω κάποιου άλλου μέσου. Αντίθετα, πολλά ιστορικά μουσεία και αξιοθέατα στη Θεσσαλονίκη δεν λαμβάνουν υπόψη τα ίδια κριτήρια καθώς την εποχή που δημιουργήθηκαν αρκετοί από τους αρχαιολογικούς της χώρους υπήρχαν ήδη πολύ καιρό πριν. Έτσι, η Θεσσαλονίκη διαθέτει πολλά ιστορικά αξιοθέατα που χρονολογούνται από τη βυζαντινή εποχή, καιρός κατά τον οποίο δεν υπήρχαν κανόνες για τη φιλοξενία ατόμων με αναπηρίες.

Συνεπώς, η Θεσσαλονίκη αντιμετωπίζει μεγαλύτερες δυσκολίες στην προσαρμογή των χώρων της για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις προσβασιμότητας, και το οικονομικό βάρος της υλοποίησης των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων αποτελεί μια σημαντική πρόκληση. Η σύγκρουση μεταξύ της ηλικίας του κτιρίου και της προσβασιμότητας δεν είναι η πρώτη φορά που επανεμφανίζεται. Άλλοι ερευνητές έχουν προηγουμένως υπογραμμίσει τη δυσκολία ή ακόμη και την αδυναμία προσαρμογής προς την προσβασιμότητα λόγω των δομικών ειδικοτήτων ενός κτιρίου (Goodwin, 2013). Τα νεότερα κτίρια φαίνεται ότι συμμορφώνονται περισσότερο με

τους εθνικούς κανονισμούς ή τις διεθνείς οδηγίες (Argyropoulos, & Kanari, 2015), ενώ τα παλαιότερα παρουσιάζουν μια πιο αργή συμμόρφωση (Welage & Liu, 2011).

Σε τέτοιες περιπτώσεις όπου τα θέματα προσβασιμότητας είναι δύσκολο να λυθούν, πιθανώς να αντισταθμιστούν με την υποστήριξη εξειδικευμένου προσωπικού που θα εξυπηρετεί τους επισκέπτες με αναπηρίες. Ωστόσο, η πλειοψηφία των υπαλλήλων ανέφερε ότι δεν λαμβάνουν καμία επιπλέον εκπαίδευση για το πώς να υποστηρίξουν ανθρώπους με αναπηρίες και πώς να παρέχουν προσβασιμότητα στο περιβάλλον τους. Σύμφωνα με το προσωπικό ορισμένων μουσείων, όλα όσα μαθαίνουν προέρχονται από τη δική τους καθημερινή εμπειρία, χωρίς να λαμβάνουν καμία καθοδήγηση ή οδηγίες. Φαίνεται ότι υπάρχει επιθυμία στο προσωπικό των χώρων έκθεσης να μάθει και να εκπαιδευθεί για να υποστηρίξει καλύτερα άτομα με αναπηρίες, ειδικά για να τα κάνει να αισθάνονται πιο άνετα κατά τη διάρκεια των επισκέψεών τους. Η εκπαίδευση του προσωπικού των μουσείων έχει προταθεί προηγουμένως ως ένας τρόπος για την εξασφάλιση και προώθηση των υπηρεσιών προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρίες (Hayhoe, 2013).

Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης παρέχουν όχι μόνο μια λεπτομερή εξέταση της προσβασιμότητας των μουσείων στο Λονδίνο και τη Θεσσαλονίκη, αλλά και μια γενική εικόνα του επιπέδου προσβασιμότητας των μουσείων που μπορεί να βοηθήσει κάποιον να ενημερωθεί και να χρησιμοποιήσει τη γνώση αυτή. Συνεπώς, τα αποτελέσματα της μελέτης έχουν μεγάλη σημασία όχι μόνο για όσους θα ήθελαν να ενημερωθούν για την προσβασιμότητα των μουσείων - χώρου και πληροφόρησης - των δύο πόλεων, αλλά και για όσους θα ήθελαν να εργαστούν προς τη βελτίωση της προσβασιμότητας των μουσείων, των χώρων ιστορικού ενδιαφέροντος και άλλων τοποθεσιών που ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά. Η καινοτομία της μελέτης έγκειται στη λεπτομερή και ολιστική αξιολόγηση της προσβασιμότητας των

μουσείων - όχι μόνο για άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες, αλλά και για άτομα με νοητικές αναπηρίες. Με αυτόν τον τρόπο, τα αποτελέσματα μπορούν να είναι πολύ χρήσιμα για όσους επιθυμούν να προσφέρουν μια πιο συμπεριληπτική ευκαιρία για πρόσβαση στους χώρους των μουσείων, την ιστορία και τον πολιτισμό.

Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, τα 30 μουσεία - 15 στο Λονδίνο και 15 στη Θεσσαλονίκη - που εξετάστηκαν όσον αφορά το επίπεδο προσβασιμότητάς τους - χώρου και πληροφορίας/υπηρεσιών - αποδείχθηκε ότι έχουν ευκαιρίες για ανάπτυξη προκειμένου να συμπεριλάβουν όλους τους διάφορους επισκέπτες στην εμπειρία που προσφέρουν. Αυτό δεν είναι πάντα εύκολο να επιτευχθεί, καθώς υπάρχουν τυπικοί περιορισμοί που μπορεί να αντικρούσουν πολλούς τύπους δομικών επεμβάσεων. Ωστόσο, όταν κάποιος διαθέτει τα εργαλεία για να μελετήσει ένα πρόβλημα λεπτομερώς και ολιστικά, μπορεί να προσεγγίσει μια λύση.

Δυσκολίες και εμπόδια

Μία από τις πιο βασικές ιδιαιτερότητες της έρευνας αυτής ήταν ο χρόνος που απαιτούνταν για να μπορέσει να γίνει η συλλογή όλων των δεδομένων. Για την συλλογή του δείγματος της έρευνας έπρεπε να πραγματοποιηθούν επισκέψεις σε έναν έναν τους εκθεσιακούς χώρους καθώς και να αφιερωθεί ποιοτικός χρόνος διάρκειας μία με δύο ώρες στον καθένα. Επιπλέον, οι αποστάσεις ήταν ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που χρειάστηκε να ληφθεί υπόψη καθώς τα μουσεία δεν βρίσκονταν δίπλα το ένα με το άλλο, επομένως, έπρεπε να προγραμματιστούν οι επισκέψεις ξεχωριστά για το καθένα, σε διαφορετικές μέρες και κυρίως τα Σαββατοκύριακα.

Επιπλέον, η έρευνα διέθετε και την δυσκολία της απόστασης μεταξύ των δύο διαφορετικών χωρών Αγγλίας και Ελλάδας. Έτσι, ο προγραμματισμός της συλλογής

των ερευνητικών στοιχείων χρειάστηκε να γίνει πολύ στοχευμένα και σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο.

Ακόμα μία δυσκολία ήταν ότι οι εργαζόμενοι των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων δεν ήταν πάντα καλά ενημερωμένοι, για να μπορέσουν να απαντήσουν με ακρίβεια στις ερωτήσεις της συνέντευξης αλλά και για να βοηθήσουν γενικότερα στην συλλογή των δεδομένων.

Όσον αφορά τη συλλογή των δεδομένων, αυτή ήταν μια πολύ δημιουργική διαδικασία, διότι κάθε φορά πραγματοποιούνταν μια μικρή ξενάγηση μέσω της παρατήρησης και αυτό ήταν αρκετά ενδιαφέρον. Η καταγραφή των δεδομένων διευκολύνθηκε πολύ περισσότερο με τη χρήση της τεχνολογίας, χρήση κινητού τηλεφώνου και Ipad.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αδαμόπουλος, Δ. (2020). Πολιτιστικό μάρκετινγκ και διαχείριση πολιτιστικών οργανισμών. Η περίπτωση του Μουσείου Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας, Κώστα Κοτσανά.

Αποκορωνιωτάκη-Πολιτειάδου, Κ. (2015). *Προσβάσιμες φιλικές πόλεις: σχεδιάζοντας για όλους* (Doctoral dissertation, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και Κατασκευών). <http://dx.doi.org/10.12681/eadd/42639>

Διβανέ, Σ. (2004). *Σχεδιασμός στην πόλη για άτομα με ειδικές ανάγκες: η περίπτωση του Βόλου-ολυμπιακής πόλης 2004* (Bachelor's thesis).

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία Ε.Σ.Α.με.Α., (2019). Νέος Οικοδομικός Κανονισμός. Διασφαλίζοντας την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή.

Κιουρεξίδου, Μ. (2021). Η ψηφιακή πληροφόρηση και η προσβασιμότητα σε ιστοσελίδες μουσείων για άτομα με αναπηρία. *Open Journal of Animation, Film and Interactive Media in Education and Culture [AFIMinEC]*, 2(1).
[https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/AFIMEC/article/view/25389#:~:text=2\(1\).-,https%3A//doi.org/10.12681/afiinmec.25389,-More%20Citation%20Formats](https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/AFIMEC/article/view/25389#:~:text=2(1).-,https%3A//doi.org/10.12681/afiinmec.25389,-More%20Citation%20Formats)

Λαναρά, Ε. Δ. (2017). *Νέος οικοδομικός κανονισμός: κριτική προσέγγιση και ανάλυση του Ν. 4067/2012* (Master's thesis).

Νάκου, Ε. (2002). Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης Μουσείου, εκπαίδευσης και ιστορίας» στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή, Επιμ. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, 115-128.

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 25ης Οκτωβρίου σχετικά με την κινητικότητα και την ένταξη ατόμων με αναπηρία και την ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία (Οκτωβρίου 2010-2020 (2010/2272(INI), 2013/C 131 E/02, <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0453&from=EN>

Allday, K. (2009). From changeling to citizen: Learning disability and its representation in museums. *Museum and Society*, 7(1), 32-49. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/267012574.pdf>

Alisha, M. Y., & Kusuma, N. R. (2021, February). Wayfinding system for the blinds in the museum. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol.

673, No. 1, p. 012047). IOP Publishing. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/673/1/012047>

Amemiya, T., & Sugiyama, H. (2010). Orienting kinesthetically: A haptic handheld wayfinder for people with visual impairments. *ACM Transactions on Accessible Computing (TACCESS)*, 3(2), 1-23. <https://doi.org/10.1145/1857920.1857923>

Anagnostakis, G., Antoniou, M., Kardamitsi, E., Sachinidis, T., Koutsabasis, P., Stavrakis, M., & Zissis, A. (2016). Accessible museum collections for the visually impaired: Combining tactile exploration, audio descriptions and mobile gestures. <https://doi.org/10.1145/2957265.2963118>

Andrade, I. F. (2012). Assessment method of accessibility conditions: How to make public buildings accessible? *Work*, 41(Supplement 1), 3774-3780. <https://doi.org/10.3233/WOR-2012-0675-3774>

Argyropoulos, V. S., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museum through "touch": Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *Alter*, 9(2), 130-143. <https://doi.org/10.1016/j.alter.2014.12.005>

Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Chamonikolaou, S., & Kanari, C. (2016). Museums and people with visual disability: An exploration and implementation through an ERASMUS+ Project. In *Proceedings of EDULEARN2016 Conference* (pp. 4509-4516). <https://doi.org/10.21125/edulearn.2016.2092>

Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2017, July 2-7). Current and future trends in museums regarding visitors with disabilities: the case

of visitors with visual impairments. In *9th ICEVI European Conference: Empowered by Dialogue* (pp. 32-33).

Asakawa, S., Guerreiro, J., Ahmetovic, D., Kitani, K. M., & Asakawa, C. (2018). The present and future of museum accessibility for people with visual impairments. In Proceedings of the 20th International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility (pp. 382-384). <https://doi.org/10.1145/3234695.3240997>

Auricchio, F., Greco, A., Alaimo, G., Giacometti, V., Marconi, S., & Mauri, V. (2017). 3D printing technology for buildings accessibility: The tactile map for MTE museum in Pavia. *J. Civ. Eng. Archit*, 11, 736-747. https://scholar.google.co.uk/scholar?q=doi:+10.17265/19347359/2017.08.002&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

Bergman, E. (1981). *Arts Accessibility for the Deaf*. National Access Center, Washington, DC; National Endowment for the Arts, Washington, D.C. <https://eric.ed.gov/?id=ED213235>

Building Code Act, 1992, Accessibility Standards or the Accessibility for Ontarians with Disabilities Act, 2005. <https://www.psychdogpartners.org/wp-content/uploads/2017/02/Second-Legislative-Review-of-the-AODA-English.pdf>

Boys, J. (2016). Museums and higher education working together: Challenges and opportunities (pp. 56-59).

Boylan, P. J. (2006). The intangible heritage: A challenge and an opportunity for museums and museum professional training. *International Journal of Intangible Heritage*, 1(1), 53-66.

Black, G. (2012). The engaging museum: Developing museums for visitor involvement. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203559277>

Brown, K. (2019). Museums and local development: An introduction to museums, sustainability and well-being. *Museum International*, 71(3-4), 1-13. <https://doi.org/10.1080/13500775.2019.1702257>

Brock, A., & Jouffrais, C. (2015). Interactive audio-tactile maps for visually impaired people. *ACM SIGACCESS Accessibility and Computing*, (113), 3-12. <https://doi.org/10.1145/2850440.2850441>

Brook, O. (2016). Spatial equity and cultural participation: how access influences attendance at museums and galleries in London. *Cultural Trends*, 25(1), 21-34. <https://doi.org/10.1080/09548963.2015.1134098>

Burgstahler, S. (2009). *Universal Design: Process, Principles, and Applications*. DO-IT. Retrieved from <http://www.washington.edu/doiit>

Brittin, J., Sorensen, D., Trowbridge, M., Lee, K. K., Breithecker, D., Frerichs, L., & Huang, T. (2015). Physical activity design guidelines for school architecture. *PloS one*, 10(7), e0132597. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0132597>

Brown, K., & Mairesse, F. (2018). The definition of the museum through its social role. *Curator: The Museum Journal*, 61(4), 525-539. <https://doi.org/10.1111/cura.12276>

Candlin, F. (2004). Don't touch! Hands off! Art, blindness and the conservation of expertise. *Body & Society*, 10(1), 71-90. <https://doi.org/10.1177/1357034X04041761>

Candlin, F. (2006). The dubious inheritance of touch: Art history and museum access. *Journal of Visual Culture*, 5(2), 137-154. <https://doi.org/10.1177/1470412906066906>

Classen, C. (2007). Museum manners: The sensory life of the early museum. *Journal of Social History*, 41(4), 895-914. <https://www.jstor.org/stable/25096398>

Church, R. L., & Marston, J. R. (2003). Measuring accessibility for people with a disability. *Geographical Analysis*, 35(1), 83-96. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.2003.tb01102.x>

Constantinou, V., Loizides, F., & Ioannou, A. (2016, October 31–November 5). A personal tour of cultural heritage for deaf museum visitors. In *Digital Heritage. Progress in Cultural Heritage: Documentation, Preservation, and Protection: 6th International Conference, EuroMed 2016, Nicosia, Cyprus, Proceedings, Part II* (pp. 214-221). Springer International Publishing.

Coffinbargar, M. S. (2018). An Assessment of Disability Access at the University of Kentucky. <https://uknowledge.uky.edu/oswald/11>

Danso, A. K., Ayarkwa, J., & Dansoh, A. (2011). State of accessibility for the disabled in selected monumental public buildings in Accra, Ghana.

Davis, D. (2013). New ways of "seeing": The evocative power of audio and the empowerment of crowd sourcing in exhibitions. *Curator: The Museum Journal*, 56(3), 371-373. <https://doi.org/10.1111/cura.12037>

Dos Santos, L. N., & de Carvalho, R. J. M. (2012). Ergonomics and accessibility for people with visual impairment in hotels. *Work*, 41(Supplement 1), 1417-1424.

Di Franco, P. D. G., Camporesi, C., Galeazzi, F., & Kallmann, M. (2015). 3D printing and immersive visualization for improved perception of ancient artifacts. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 24(3), 243-264.

https://doi.org/10.1162/PRES_a_00229

Dimitrova Radojichikj, D. (2017). Museums: Accessibility to visitors with visual impairment. [https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/949#:~:text=to%20this%](https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/949#:~:text=to%20this%20item%3A-,http%3A//hdl.handle.net/20.500.12188/949,-Title%3A)

[20item%3A-,http%3A//hdl.handle.net/20.500.12188/949,-Title%3A](https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/949#:~:text=to%20this%20item%3A-,http%3A//hdl.handle.net/20.500.12188/949,-Title%3A)

Dukpa, D., & Kamenopoulou, L. (2018). The conceptualisation of inclusion and disability in Bhutan. *Inclusive education and disability in the Global South*, 53-79.

[https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-72829-](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-72829-2_3#:~:text=DOI%3A%2010.1007/978%2D3%2D319%2D72829%2D2_3)

[2_3#:~:text=DOI%3A%2010.1007/978%2D3%2D319%2D72829%2D2_3](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-72829-2_3#:~:text=DOI%3A%2010.1007/978%2D3%2D319%2D72829%2D2_3)

Earnscliffe J. (2019). Arts Council Capital team. Building Access: A good practice guide for arts and cultural organizations. Arts Council of England.

[https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-](https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Building_access_guide_260319_0.pdf)

[file/Building_access_guide_260319_0.pdf](https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Building_access_guide_260319_0.pdf)

Emerson, E., Fortune, N., Llewellyn, G., & Stancliffe, R. (2021). Loneliness, social support, social isolation and wellbeing among working age adults with and without disability: Cross-sectional study. *Disability and health journal*, 14(1), 100965.

<https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.100965>

Economou, M., & Meintani, E. (2011). Promising beginning? Evaluating museum mobile phone apps. <http://www.idc.ul.ie/techmuseums11/>

Evcil, A. N. (2012). Raising awareness about accessibility. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 490-494. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.686>

Ferri, D., & Giannoumis, G. A. (2014). A revaluation of the cultural dimension of disability policy in the European Union: The impact of digitization and web accessibility. *Behavioral sciences & the law*, 32(1), 33-51.

<https://doi.org/10.1002/bsl.2102>

Filová, N., Rollová, L., & Čerešňová, Z. (2022). Universal Design Principles Applied in Museums' Historic Buildings. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, 30(1 (63)), 92-105. [https://doi.org/10.31522/p.30.1\(63\).9](https://doi.org/10.31522/p.30.1(63).9)

Fisher, A. (2009). *A Story of engagement: the British Council 1934-2009* (p. 17). London: British Council.

Gábos, A., & Kopasz, M. (2019). Concept paper on the extension and further development of IPOLIS. *Leuven, H2020 InGRID-2 project*.

Giles, E., & van der Linden, J. (2014). Using e-Textile objects for touch based interaction for visual impairment. In *Proceedings of the 2014 ACM international symposium on wearable computers: Adjunct program* (pp. 177-183).

<https://doi.org/10.1145/2641248.2641351>

Gleeson, B. (2001). Disability and the open city. *Urban studies*, 38(2), 251-265.

<https://doi.org/10.1080/00420980123531>

Golledge, R. G. (1992). Place recognition and wayfinding: Making sense of space. *Geoforum*, 23(2), 199-214. [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(92\)90017-X](https://doi.org/10.1016/0016-7185(92)90017-X)

Goss, J., Reich, C., Stoessel, S., & Iacovelli, S. (2012). Universally Designed Museum Programming.

Goodwin, H. (2013). American sign language and audio description on the mobile guide at the museum of fine arts, Boston. *Curator: The Museum Journal*, 3(56), 369-370. <http://dx.doi.org/10.1111%2Fcura.12036>

Goodnow, K., Goodnow, K. J., & Akman, H. (Eds.), (2008). *Scandinavian museums and cultural diversity* (Vol. 4). Berghahn Books.

Golden, T., & Walsh, L. (2013). Play for all at Chicago Children's Museum: A history and overview. *Curator: The Museum Journal*, 56(3), 337-347. <https://doi.org/10.1111/cura.12032>

Goode, G. B. (2016). The Relationships and Responsibilities of Museums. In *Museum Origins* (pp. 111-124). Routledge.

Great Britain. (2010). Access to and use of buildings: Volume 2 - Buildings other than dwellings (Building Regulations 2010). Department of Levelling Up, Housing and Communities, Ministry of Housing, Communities & Local Government. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60b0ea89d3bf7f43560e324a/Approved_Document_M_vol_2.pdf

Guedes, L. S., Marques, L. A., & Vitório, G. (2020). Enhancing interaction and accessibility in museums and exhibitions with augmented reality and screen readers. In *Computers Helping People with Special Needs: 17th International Conference, ICCHP 2020, Lecco, Italy, September 9–11, 2020, Proceedings, Part I 17* (pp. 157-163). Springer International Publishing.

Hayhoe, S. (2013). A practice report of students from a school for the blind leading groups of younger mainstream students in visiting a museum and making multi-modal

artworks. *Journal of Blindness Innovation and Research*, 3(2). <http://www.nfb-jbir.org/index.php/JBIR>

Hansen, J. D., & Reich, J. (2015). Democratizing education? Examining access and usage patterns in massive open online courses. *Science*, 350(6265), 1245-1248. <https://doi.org/10.1126/science.aab3782>

Hall, P., & Imrie, R. (1999). Architectural practices and disabling design in the built environment. *Environment and planning B: planning and design*, 26(3), 409-425. <https://doi.org/10.1068/b260409>

Handa, K., Dairoku, H., & Toriyama, Y. (2010). Investigation of priority needs in terms of museum service accessibility for visually impaired visitors. *British journal of visual impairment*, 28(3), 221-234. <https://doi.org/10.1177/0264619610374680>

Heller, M. A. (2000). Touch, representation, and blindness. <https://philpapers.org/rec/AHETRA>

Henderson, T. Z., & Atencio, D. J. (2007). Integration of play, learning, and experience: What museums afford young visitors. *Early Childhood Education Journal*, 35, 245-251.

Hein, G. E. (2004). John Dewey and museum education. *Curator: The Museum Journal*, 47(4), 413-427. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2004.tb00136.x>

Hein, G. E. (2005). The role of museums in society: Education and social action. *Curator*, 48(4), 357.

Hetherington, K. (2000). Museums and the visually impaired: the spatial politics of access. *The Sociological Review*, 48(3), 444-463. <https://doi.org/10.1111%2F1467-954X.00225>

Heusler, B., & Sutter, C. (2020). Gaze control in law enforcement: Comparing a tactical police unit to patrol officers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s11896-020-09412-z>

Hjelm, T. (2023). Learning for all in the digital museum. <https://hdl.handle.net/2077/75157>

Hutchinson, R. S., & Eardley, A. F. (2020). The accessible museum: towards an understanding of international audio description practices in museums. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 114(6), 475-487. <https://doi.org/10.1177/0145482X20971958>

Hirzy, E. C. American Association of Museums.(1998). *Excellence and Equity: Education and the Public Dimension of Museums: A Report from the American Association of Museums.*

ADA Checklists for existing facilities (2010). Institute for Human Centered Design. ADA Standards for Accessible Design- ADA National Network. <http://www.humancentereddesign.org/>

Israeli, A. A preliminary investigation of the importance of site accessibility factors for disabled tourists. *Journal of Travel Research*, 2002, 41.1, 101-104. <https://doi.org/10.1177/004728750204100114>

Janes, R. R. (2010). The mindful museum. *Curator: The Museum Journal*, 53(3), 325-338. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2010.00032.x>

Janice M. Baker, FCPA, FCA (2015). *Facility Accessibility Design Standards.*

Kanari, H., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *International Journal of the Inclusive Museum*, 6(3).

Kalisher, E. (1998). Reexamining diversity: A look at the deaf community in museums. *Curator: The Museum Journal*, 41(1), 13-35. <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.1998.tb00811.x>

Kawashima, N. (2006). Audience development and social inclusion in Britain: Tensions, contradictions and paradoxes in policy and their implications for cultural management. *International journal of cultural policy*, 12(1), 55-72. <https://doi.org/10.1080/10286630600613309>

Langa, L. A., Monaco, P., Subramaniam, M., Jaeger, P. T., Shanahan, K., & Ziebarth, B. (2013). Improving the museum experiences of children with autism spectrum disorders and their families: An exploratory examination of their motivations and needs and using Web-based resources to meet them. *Curator: The Museum Journal*, 56(3), 323-335. <https://doi.org/10.1111/cura.12031>

Lazzari, M., Francois, A., McLaughlin, M. L., Jaskowiak, J., Wong, W. L., Akbarian, M., ... & Zhu, W. R. (2003, June). Using Haptics and a "Virtual Mirror" to Exhibit Museum Objects with Reflective Surfaces. In *Proceedings of International Conference on Advanced Robotics* (pp. 1247-1252). https://www.researchgate.net/profile/Margaret-Mclaughlin-7/publication/248268564_Using_haptics_and_a_virtual_mirror_to_exhibit_museum_objects_with_reluective_surfaces/links/56fca40308ae1b40b80649d2/Using-haptics-and-a-virtual-mirror-to-exhibit-museum-objects-with-reluective-surfaces.pdf

Lisney, E., Bowen, J. P., Hearn, K., & Zedda, M. (2013). Museums and technology: Being inclusive helps accessibility for all. *Curator: The Museum Journal*, 56(3), 353-361. <https://doi.org/10.1111/cura.12034>

Low, G. S., & Lamb Jr, C. W. (2000). The measurement and dimensionality of brand associations. *Journal of product & brand management*, 9(6), 350-370. <https://doi.org/10.1108/10610420010356966>

Loomis, J. M., Klatzky, R. L., & Golledge, R. G. (2001). Navigating without vision: basic and applied research. *Optometry and vision science*, 78(5), 282-289.

Meliones, A., & Sampson, D. (2018). Blind Museum Tourer: A system for self-guided tours in museums and blind indoor navigation. *Technologies*, 6(1), 4. <https://doi.org/10.3390/technologies6010004>

Marquis, E., Jung, B., Fudge Schormans, A., Lukmanji, S., Wilton, R., & Baptiste, S. (2016). Developing inclusive educators: Enhancing the accessibility of teaching and learning in higher education. *International Journal for Academic Development*, 21(4), 337-349. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2016.1181071>

Mennemeier, M., Garner, R. D., & Heilman, K. M. (1993). Memory, mood and measurement in hypothyroidism. *Journal of clinical and experimental neuropsychology*, 15(5), 822-831. <https://doi.org/10.1080/01688639308402598>

Mesquita, S., & Carneiro, M. J. (2016). Accessibility of European museums to visitors with visual impairments. *Disability & society*, 31(3), 373-388. <https://doi.org/10.1080/09687599.2016.1167671>

Moussouri, T. (2007). Implications of the social model of disability for visitor research. *Visitor Studies*, 10(1), 90-106. <https://doi.org/10.1080/10645570701263479>

Michopoulou, E., Darcy, S., Ambrose, I., & Buhalis, D. (2015). Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 179-188. <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2015-0043>

Millar, S. (2000). "Modality and mind: convergent active processing in interrelated networks as a model of development and perception by touch". *Touch, representation and blindness*, 99-141.

McLaughlin, M. L., Sukhatme, G., Shahabi, C., Hespanha, J., Ortega, A., & Medioni, G. (2000, March). The haptic museum. In *Proceedings of the EVA 2000 conference on electronic imaging and the visual arts*.

McMillen, R. (2015). Museum disability access: social inclusion opportunities through innovative new media practices. <http://hdl.handle.net/11418/554>

National Museums of Scotland (2002). Exhibitions for All. A practical guide to designing inclusive exhibitions. NMS Publishing Ltd. Trustees of the National Museums of Scotland. <https://www.scribd.com/document/339456915/Exhibitions-for-All-NMScotland>

Naniopoulos, A., & Tsalis, P. (2015). A methodology for facing the accessibility of monuments developed and realised in Thessaloniki, Greece. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/JTF-03-2015-0007>

Naniopoulos, A., Tsalis, P., Papanikolaou, E., Kalliagra, A., & Kourmpeti, C. (2015). Accessibility improvement interventions realised in Byzantine monuments of Thessaloniki, Greece. *Journal of Tourism Futures*. <https://doi.org/10.1108/JTF-03-2015-0008>

Neumüller, M., Reichinger, A., Rist, F., & Kern, C. (2014). 3D printing for cultural heritage: Preservation, accessibility, research and education. In *3D Research Challenges in Cultural Heritage* (pp. 119-134). Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-662-44630-0_9

Paladugu, D. A., Wang, Z., & Li, B. (2010). On presenting audio-tactile maps to visually impaired users for getting directions. In *CHI'10 Extended Abstracts on Human Factors in Computing Systems* (pp. 3955-3960). <https://doi.org/10.1145/1753846.1754085>

Passini, R., & Proulx, G. (1988). Wayfinding without vision: An experiment with congenitally totally blind people. *Environment and behavior*, *20*(2), 227-252. <https://doi.org/10.1177/0013916588202006>

Petrie, H., & Bevan, N. (2009). The evaluation of accessibility, usability, and user experience. *The universal access handbook*, *1*, 1-16. <http://www.crcpress.com/product/isbn/9780805862805>

Persson, H., Åhman, H., Yngling, A. A., & Gulliksen, J. (2015). Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts—one goal? On the concept of accessibility—historical, methodological and philosophical aspects. *Universal Access in the Information Society*, *14*, 505-526. <https://doi.org/10.1007/s10209-014-0358-z>

Pica, V. (2017). Cultural tourism and identity locations: how visitors experience contemporary heritage. *Tourism Today*, *16*, 56-74.

Poria, Y., Reichel, A., & Brandt, Y. (2009). People with disabilities visit art museums: an exploratory study of obstacles and difficulties. *Journal of Heritage Tourism*, 4(2), 117-129. <https://doi.org/10.1080/17438730802366508>

Proceedings of the 18th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices and Services Adjunct (pp. 1021-1025). <https://doi.org/10.1145/2957265.2963118>

Ralabate, P. K. (2011). Universal design for learning: Meeting the needs of all students. *The ASHA Leader*, 16(10), 14-17. <https://doi.org/10.1044/leader.FTR2.16102011.14>

Reyes-García, M.E.; Criado-García, F.; Camúñez-Ruíz, J.A.; Casado-Pérez, M. Accessibility to Cultural Tourism: The Case of the Major Museums in the City of Seville. *Sustainability* 2021, 13, 3432. <https://doi.org/10.3390/su13063432>

Rener, R. (2017, July). The 3D printing of tactile maps for persons with visual impairment. In *International Conference on Universal Access in Human-Computer Interaction* (pp. 335-350). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-58703-5_25

Richards, V., Pritchard, A., & Morgan, N. (2010). (Re) Envisioning tourism and visual impairment. *Annals of Tourism Research*, 37(4), 1097-1116. <https://doi.org/10.1079/9781845936624.0021>

Salmen, J. P. (1998). *Everyone's Welcome: The Americans with Disabilities Act and Museums*. American Association of Museums, 1575 Eye St., NW., Suite 400, Washington, DC 20005.

Sandell, Richard (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. University of Leicester. Journal contribution. <https://hdl.handle.net/2381/52>

Sandell, R., Dodd, J., & Jones, C. (2010). An evaluation of sh [OUT]-The social justice programme of the Gallery of Modern Art, Glasgow 2009-2010.

Sandell, R., Dodd, J., & Garland-Thomson, R. (2013). Re-presenting disability. *Activism and agency in the museum*. London.

Santiwes, S. (2015). The Blind and the Model of Architecture Touching. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 8(4), 151-161.

Sawyer, A. (2015). Easy Access to Historic Buildings. Centre for Accessible Environments. Historic England <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/easy-access-to-historic-buildings/heag010-easy-access-to-historic-buildings/>

Small, J., Darcy, S., & Packer, T. (2012). The embodied tourist experiences of people with vision impairment: Management implications beyond the visual gaze. *Tourism Management*, 33(4), 941-950. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.09.015>

Starr, R. E. (2016). Accessibility practices & the inclusive museum: Legal compliance, professional standards, and the social responsibility of museums.

Stevenson, J. The long-term impact of interactive exhibits. *International journal of science education*, 1991, 13. 5, 521-531.

Sylaiou, S., & Fidas, C. (2022). Supporting People with Visual Impairments in Cultural Heritage: Survey and Future Research Directions. *International Journal of Human-Computer Interaction*. <https://doi.org/10.1080/10447318.2022.2098930>

Tapu, R., Mocanu, B., & Zaharia, T. (2019). Dynamic subtitles: A multimodal video accessibility enhancement dedicated to deaf and hearing impaired users. In *Proceedings of the IEEE/CVF International Conference on Computer Vision Workshops* (pp. 0-0).

Teixeira, P., Lemos, D., Carneiro, M. J., Eusébio, C., & Teixeira, L. (2020). Web accessibility in Portuguese museums: Potential constraints on interaction for people with disabilities. In *HCI International 2020–Late Breaking Papers: Universal Access and Inclusive Design: 22nd HCI International Conference, HCII 2020, Copenhagen, Denmark, July 19–24, 2020, Proceedings 22* (pp. 371-386). Springer International Publishing.

Ungar, S., Blades, M., & Spencer, C. (1993). The role of tactile maps in mobility training. *British Journal of Visual Impairment*, 11(2), 59-61.
https://doi.org/10.1007/978-3-662-44630-0_9

United Kingdom. (2010). Building Regulations 2010: Protection from falling, collision, and impact. Ministry of Housing, Communities & Local Government.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60d5bdcde90e07716f516cfd/Approved_Document_K.pdf

United Nations General Assembly. (2016, December 29). Standard rules on the equalization of opportunities for persons with disabilities: Resolution/adopted by the General Assembly, 20 December 1993. A/RES/48/96. Retrieved from <http://www.un-documents.net/a48r96.htm>

Urbas, R., Pivar, M., & Elesini, U. S. (2016). Development of tactile floor plan for the blind and the visually impaired by 3D printing technique. *Journal of graphic engineering and design*, 7(1), 19-26.

Vaz, R. I. F., Fernandes, P. O., & Veiga, A. C. R. (2016). Proposal of a tangible user interface to enhance accessibility in geological exhibitions and the experience of museum visitors. *Procedia Computer Science*, 100, 832-839.
<https://doi.org/10.1016/j.procs.2016.09.232>

Vaz, R., Freitas, D., & Coelho, A. (2020). Blind and visually impaired visitors' experiences in museums: increasing accessibility through assistive technologies. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 13(2), 57.

Vozikis, K. T. (2009). Are there accessible environments in Athens, Greece today. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 7(7), 488-497.

Waajid, B., Garner, P. W., & Owen, J. E. (2013). Infusing Social Emotional Learning into the Teacher Education Curriculum. *International Journal of Emotional Education*, 5(2), 31-48. <http://www.um.edu.mt/cres/ijee>

Walters, D. (2009). Approaches in museums towards disability in the United Kingdom and the United States. *Museum management and curatorship*, 24(1), 29-46.
<https://doi.org/10.1080/09647770902731759>

Wang, Z., Li, B., Hedgpeth, T., & Haven, T. (2009). Instant tactile-audio map: enabling access to digital maps for people with visual impairment. In *Proceedings of the 11th international ACM SIGACCESS conference on Computers and accessibility* (pp. 43-50). <https://doi.org/10.1145/1639642.1639652>

Wapner, J. (2013). Mission and Low Vision: A Visually Impaired Museologist's Perspective on Inclusivity. *Disability Studies Quarterly*, 33(3). <https://dsq-sds.org/index.php/dsq/issue/view/104>

Weil, S. E., & Wittlin, A. S. (2013). MuseuMs MeMory+ creativity= social change. http://icom-oesterreich.at/sites/icom-oesterreich.at/files/attachments/ICOM_Memorial_Lectures_2013.pdf
<https://doi.org/10.1080/09647770902731759>

Weisen, M. (2020). How accessible are museums today? In *Touch in Museums*, pp. 243-252, Routledge.

Wilson, P. F., Stott, J., Warnett, J. M., Attridge, A., Smith, M. P., Williams, M. A., & WMG, W. M. G. (2018). Museum visitor preference for the physical properties of 3D printed replicas. *Journal of Cultural Heritage*, 32, 176-185. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2018.02.002>

Woolf, A. B., Armstrong, J., Jamieson, L., & Golding, J. B. (2009, November). Recent trends in Australasian and world horticultural market access research and development. In *International Symposium Postharvest Pacifica 2009-Pathways to Quality: V International Symposium on Managing Quality in 880* (pp. 463-470). <https://doi.org/10.17660/ActaHortic.2010.880.55>

Zaharias, P., Michael, D., & Chrysanthou, Y. (2013). Learning through multi-touch interfaces in museum exhibits: An empirical investigation. *Journal of Educational*. <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.16.3.374>

Zakaria, N. N. (2020). Barriers to social inclusion with the Egyptian museums; new approach towards disability. *Curator: The Museum Journal*, 63(1), 115-130.

<https://doi.org/10.1111/cura.12353>

Παράρτημα

Λίστα Ελέγχου - Προδιαγραφές και κριτήρια προσβασιμότητας, σχετικά με την προσβασιμότητα στον χώρο και την πληροφόρηση.

ΕΙΣΟΔΟΙ ΚΑΙ ΠΟΡΤΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Είσοδοι – έξοδοι εύκολοι στην πρόσβαση και τον εντοπισμό τους 				
<ul style="list-style-type: none"> Το όνομα και η είσοδος τους θα πρέπει να αναγνωρίζονται εύκολα 				
<ul style="list-style-type: none"> Πόρτα ή πλαίσιο αυτής να έχει έντονη χρωματική αντίθεση χρώματος σε σχέση με τον τοίχο στον οποίο βρίσκεται 				
<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση ελεύθερου χώρου, χωρίς εμπόδια 				

γύρω από την είσοδο σε απόσταση 1500mm ²				
<ul style="list-style-type: none"> • Σαφής ένδειξη για το πως ανοίγει η πόρτα τραβήξτε – σπρώξτε (pull – russ), γράμματα σε μεγέθυνση, χρωματικές αντιθέσεις, Μπράιγ 				
<ul style="list-style-type: none"> • Αυτόματες – συρόμενες πόρτες 				
<ul style="list-style-type: none"> • Παροχή επαρκούς χρόνου διέλευσης και με ταχύτητα να μην υπερβαίνει τα 0.30μ/sec, ενώ ο χρόνος αναμονής να μην είναι μικρότερος από 6 δευτερόλεπτα. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να διαθέτει φωτοκύτταρο χαμηλά, για άτομα με κινητική αναπηρία 				

(όπου ο φωτισμός λειτουργεί με φωτοκύτταρο ή το ανοιγοκλείσιμο των πορτών)				
<ul style="list-style-type: none"> Μηχανισμό ασφαλείας που την ανοίγει ξανά αν συναντήσει οποιαδήποτε αντίσταση 				
<ul style="list-style-type: none"> Να αποφεύγεται η χρήση γυαλιού (επικίνδυνο σε περίπτωση ατυχήματος) 				

ΣΚΑΛΕΣ - ΚΛΙΜΑΚΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση σε όλους του χώρους 				
<ul style="list-style-type: none"> Σοβατεπί ώστε να εμποδίζει τα βοηθήματα των εμποδιζόμενων ατόμων να πλησιάζουν τα κατακόρυφα στοιχεία της κλίμακας με κίνδυνο τραυματισμού 				

ή και εκτροπής τους				
<ul style="list-style-type: none"> • Τοποθέτηση συνεχούς και παράλληλης με τη σκάλα κουπαστής και στις δυο πλευρές των κλιμακοστασίων 				
<ul style="list-style-type: none"> • Σήμανση της αρχής και του τέλους της αλλά και των σημείων αλλαγής της διεύθυνσής της 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση έντονης χρωματικής αντίθεσης με την επένδυση των βαθμίδων. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Επισήμανση με έντονη χρωματική αντίθεση των ακμών όλων των βαθμίδων. 				

ΡΑΜΠΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> • Ράμπα αναπήρων, επιθυμητή κλίση 5% και όχι μεγαλύτερη από 8% 				
<ul style="list-style-type: none"> • Υλικό 				

αντιολισθητικό, ομοιογενές, σταθερό, με αντοχή στην χρήση και τις καιρικές συνθήκες				
<ul style="list-style-type: none"> • Συνιστώμενο πλάτος ράμπας 1.30μ. και 1.70μ. για την διασταύρωση αμαξιδίων. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Κατασκευή λωρίδων επισήμανσης πλάτους 60εκ, από υλικό διαφορετικής υφής 				
<ul style="list-style-type: none"> • Πλατύσκαλα στην αρχή και το τέλος μιας ράμπας 				
<ul style="list-style-type: none"> • Πλατύσκαλα στην αλλαγή διεύθυνσης της ράμπας, 1.50μ. δυνατότητα ελιγμών (πλατύσκαλα ελιγμών) 				
<ul style="list-style-type: none"> • Κιγκλιδώματα τοποθετημένα σε όλο το μήκος της έκτασης της ράμπας και 				

από τις δύο πλευρές				
<ul style="list-style-type: none"> • Συνιστάται η τοποθέτηση πάντα δύο συνεχών χειρολισθήρων και από τις δύο πλευρές της ράμπας, σε ύψη 0.90 και 0,70μ από το δάπεδο ώστε να διευκολύνονται όλοι οι χρήστες , καθώς και τα παιδιά, τα άτομα μικρού ύψους και οι χρήστες αμαξιδίου 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να προεξέχουν πάντα 30εκ τουλάχιστον οριζόντια, στην αρχή και το τέλος μιας ράμπας και να συνεχίζονται στα πλατύσκαλα 				

ΑΝΕΛΚΥΣΤΗΡΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> • Πρόσβαση σε όλους τους χώρους 				

<ul style="list-style-type: none"> • Ισόπεδη πρόσβαση ή κεκλιμένα επίπεδα μμέγιστης κλίσης 5% 				
<ul style="list-style-type: none"> • Κατάλληλος για άτομα με αναπηρία 				
<ul style="list-style-type: none"> • Στο δάπεδο, μπροστά στην είσοδο του ανελκυστήρα, να υπάρχει ανάγλυφη και με έντονο χρώμα προειδοποίηση για τυφλούς και άτομα με προβλήματα στην όραση. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρωματική αντίθεση με το δάπεδο. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Περιμετρικά στα τοιχώματα χειρολισθήρας εντόνου χρώματος σε ύψος 0.90μ. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Δάπεδο αντιολισθητικό, λείο και να διευκολύνει τους ελιγμούς αναπηρικού 				

αμαξιδίου.				
<ul style="list-style-type: none"> • Να μη γίνεται χρήση χαλιού ή μοκέτας. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Άπλετος φωτισμός 				
<ul style="list-style-type: none"> • Όταν δεν υπάρχει χώρος για περιστροφή, χρειάζονται καθρέπτη τοποθετημένο απέναντι από την πόρτα, του οποίου η κάτω πλευρά πρέπει να απέχει από το δάπεδο 0.70μ. και η επάνω να φτάνει σε ύψος 2.00μ. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρόνος μερικών δευτερολέπτων που οι πόρτες παραμένουν ανοιχτές 				
<ul style="list-style-type: none"> • Γραφή των οδηγιών και των αριθμών των ανελκυστήρων σε απτή και μορφή Μπράιλ. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Σωστή τοποθέτηση χρησιμων κουμπιών για το κοινό 				

και στο κατάλληλο ύψος				
<ul style="list-style-type: none"> Απόσταση μεταξύ της πόρτας του ανελκυστήρα και του απέναντι τοίχου, σκάλας ή εμποδίου, πρέπει να είναι τουλάχιστον 1.50μ 				
<ul style="list-style-type: none"> Το κενό μεταξύ του δαπέδου του θαλάμου και του δαπέδου του ορόφου να μην είναι μεγαλύτερο από 2εκ. 				
<ul style="list-style-type: none"> Να μην υπάρχει διαφορά στάθμης μεταξύ του δαπέδου του θαλάμου και του δαπέδου του ορόφου μεγαλύτερη από 2εκ. 				
<ul style="list-style-type: none"> Τα χειριστήρια εκτός του θαλάμου (κλίσεως), τοποθετούνται κοντά στη πόρτα. 				

ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΗΣ ΑΝΕΛΚΥΣΤΗΡΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> • Ηχητικά σήματα άφιξης θαλάμου (διαφορετικά για άνοδο και κάθοδο) 				
<ul style="list-style-type: none"> • Ηχητική προειδοποίηση του κλεισίματος και του ανοίγματος των πορτών 				
ΕΚΤΟΣ ΘΑΛΑΜΟΥ				
<ul style="list-style-type: none"> • Ένδειξη ότι ο Ανελκυστήρας έρχεται 				
<ul style="list-style-type: none"> • Βέλη ανόδου και καθόδου 				
<ul style="list-style-type: none"> • Ηχητικά σήματα άφιξης θαλάμου (διαφορετικά για άνοδο και κάθοδο). 				
ΕΝΤΟΣ ΘΑΛΑΜΟΥ				
<ul style="list-style-type: none"> • Φωτεινή ένδειξη ορόφου 				
<ul style="list-style-type: none"> • Ηχητικό σήμα διέλευσης ορόφου 				
<ul style="list-style-type: none"> • Βέλη ανόδου και καθόδου 				

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΕΚΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
Στηθαίο ή κιγκλίδωμα και η χρήση σε συνδυασμό:				
<ul style="list-style-type: none"> Κατάλληλο συνολικό ύψος 0,90μ. 				
<ul style="list-style-type: none"> Κιγκλιδώματα σε όλους τους εκθεσιακούς χώρους 				
Χειρολισθήρας:				
<ul style="list-style-type: none"> Επιφάνεια λεία και ευχάριστη στην αφή 				
<ul style="list-style-type: none"> Στρογγυλή ή στρογγυλεμένη διατομή διαμέτρου 4-5 εκ. 				
<ul style="list-style-type: none"> Συνιστάται η τοποθέτηση πάντα δύο συνεχών χειρολισθήρων 				
<ul style="list-style-type: none"> Η τοποθέτηση δύο συνεχών χειρολισθήρων και από τις δύο πλευρές της ράμπας, σε ύψη 0,90 και 0,70μ από το δάπεδο, ώστε να διευκολύνονται όλοι οι χρήστες, καθώς και τα 				

παιδιά, τα άτομα μικρού ύψους και οι χρήστες αμαξιδίου.				
<ul style="list-style-type: none"> Να προεξέχουν πάντα 30εκ τουλάχιστον οριζόντια, στην αρχή και το τέλος μιας ράμπας και να συνεχίζονται στα πλατύσκαλα. 				

ΔΑΠΕΔΟ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟ Υ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Φτιαγμένο από υλικό αντιολισθητικό, ομοιογενές, σταθερό, με αντοχή στην χρήση και τις καιρικές συνθήκες 				
<ul style="list-style-type: none"> Να μην δυσχεραίνει την μετακίνηση ανθρώπων που χρησιμοποιούν αμαξίδιο, πατερίτσες, μπαστούνια ή άλλα βοηθητικά μέσα 				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή χρήσης χαλιών 				
<ul style="list-style-type: none"> Σμίκρυνση αρμών εδάφους 				
<ul style="list-style-type: none"> Προειδοποιητικό για την ύπαρξη χαμηλότερου/ψηλότερου επιπέδου εδάφους 				
<ul style="list-style-type: none"> Εξασφάλιση ικανού 				

<p>χώρου (περίπου 1,50m), μεταξύ των επίπλων, ώστε ένα τυφλό άτομο να μπορεί να περπατά δίπλα στον συνοδό του και οι χρήστες αμαξιδίων να έχουν αρκετό χώρο για ελιγμούς</p>				
--	--	--	--	--

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΕΚΘΕΣΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> • Προσβάσιμες συγκοινωνίες 				
<ul style="list-style-type: none"> • Πεζοδρόμια ή πεζοδρόμους 				
<ul style="list-style-type: none"> • Θέσεις στάθμευσης αναπηρικών αυτοκινήτων κοντά στις προσβάσιμες εισόδους των κτιρίων ή των εξυπηρετήσεων 				

ΣΗΜΑΝΣΗ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> • Απλή, σύντομη και συγκεκριμένη στον σχεδιασμό της 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση επιφάνειας χρώματος ματ 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση αναγνωρίσιμων και 				

κατάλληλων συμβολισμών (π.χ. κατάλληλο για ΑμεΑ κ.α.)				
<ul style="list-style-type: none"> Έχει τοποθετηθεί σε σημείο προσβάσιμο 1,40 με 1,60μ. 				
<ul style="list-style-type: none"> Προειδοποιητικές ηχητικές επισημάνσεις για τα κιγκλιδώματα, τις ράμπες, τις σκάλες, τις πόρτες και τους εκθεσιακούς χώρους 				
<ul style="list-style-type: none"> Προειδοποιητικές απτικές επισημάνσεις 				
Επιδάπεια				
<ul style="list-style-type: none"> Οδηγός όδευσης τυφλών, ειδική λωρίδα δαπέδου από πλάκες διαφορετικής υφής και χρώματος από το υπόλοιπο δάπεδο 				

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση απτικών χαρτών για όλους τους εκθεσιακούς χώρους 				
<ul style="list-style-type: none"> Οδηγοί της έκθεσης εκτυπωμένοι σε 				

<p>μεγέθυνση, που θα περιλαμβάνουν και οδηγό διαδρομής (θα μπορεί ο επισκέπτης να την φέρει μαζί του)</p>				
<ul style="list-style-type: none"> • Οδηγό που θα μπορεί να ακούει και θα περιλαμβάνει αρκετά καλό περιγραφικό λόγο και οδηγίες για τον καλύτερο προσανατολισμό του 				
<ul style="list-style-type: none"> • Απτικές σημάνσεις για τον προσδιορισμό του ατόμου στον χώρο και τις αίθουσες 				
<ul style="list-style-type: none"> • Βέλη απτικής μορφής για την κατεύθυνση σε χώρους 				
<ul style="list-style-type: none"> • Βέλη διαφορετικού χρώματος και με έντονη χρωματική αντίθεση από το χρώμα του τοίχου 				
<ul style="list-style-type: none"> • Σύντομες διαδρομές 				
<ul style="list-style-type: none"> • Επίπεδοι 				

χώροι, χολ				
<ul style="list-style-type: none"> Ξενάγηση των εκθεμάτων προς μία κατεύθυνση χωρίς να χρειάζεται οι επισκέπτες να γυρνάνε συνεχώς μπρος και πίσω 				

ΕΞΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΞΟΔΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Βέλη κατεύθυνσης, απτικής μορφής 				
<ul style="list-style-type: none"> Βέλη στην κατάλληλη χρωματική απόχρωση με σωστή αντίθεση χρωμάτων σε σχέση με τον τοίχο 				
<ul style="list-style-type: none"> Ηχητική προειδοποίηση 				
<ul style="list-style-type: none"> Προσβάσιμοι έξοδοι και για άτομα με αναπηρία 				
<ul style="list-style-type: none"> Να φωτίζεται η σήμανση εξόδου 				
<ul style="list-style-type: none"> Σωστή χρωματική αντίθεση χωρίς ανακλάσεις 				

ΑΝΑΒΑΤΟΡΙΑ ΚΑΘΕΤΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ, ΜΕ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ, ΜΕ ΚΑΘΙΣΜΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none">Καλύπτει μικρές υψομετρικές διαφορές				
<ul style="list-style-type: none">Ελάχιστες διαστάσεις πλατφόρμας 0.90x1.20μ. Ανυψωτική ικανότητα 250Kg				
<ul style="list-style-type: none">Καλή γνώση και υπεύθυνη χρήση (εκπαιδευμένο άτομο που ξέρει να το χρησιμοποιεί)				

ΧΕΙΡΙΣΤΗΡΙΑ(διακόπτες, κουμπιά από φώτα κλπ.)

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none">Τοποθετούνται σε ύψος 0.90 - 1.20μ από το δάπεδο				
<ul style="list-style-type: none">Χρωματική αντίθεση με το υπόβαθρό τους και να είναι τοποθετημένα με λογικό,				

ενιαίο και τυποποιημένο τρόπο				
<ul style="list-style-type: none"> • Οι διακόπτες πρέπει να έχουν πλάτος ή διάμετρο τουλάχιστον 25χιλ. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον 10χιλ. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να φωτίζονται από πίσω 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να έχουν ανάγλυφη επάνω τους την ένδειξη ή το σύμβολο λειτουργίας τους. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Είναι επιθυμητό να τοποθετούνται υπό γωνία προς το τοίχο 				
<ul style="list-style-type: none"> • Να υπάρχει οπωσδήποτε σύστημα κλίσεως κινδύνου, κατά προτίμηση τηλέφωνο, σε χρωματική αντίθεση με το τοίχωμα στο οποίο είναι τοποθετημένο. 				
<ul style="list-style-type: none"> • Συνοδεύονται από οδηγίες σε γραφή Braille για την εύρεση των 				

χειριστηρίων εντός του θαλάμου				
--------------------------------------	--	--	--	--

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Να αποφεύγεται η απότομη μετάβαση από φωτεινούς σε σκοτεινούς χώρους αλλά και το αντίστροφο 				
<ul style="list-style-type: none"> Αυτόματοι φωτισμοί 				
<ul style="list-style-type: none"> Άπλετος φωτισμός 				
<ul style="list-style-type: none"> Ενημερωτική ένδειξη σε περίπτωση υποχρεωτικού χαμηλού φωτισμού λόγω πιθανής ζημίας των εκθεμάτων 				

ΚΑΘΙΣΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Καθιστικοί χώροι για ξεκούραση 				
<ul style="list-style-type: none"> Καθίσματα με πλάτη 				

<ul style="list-style-type: none"> Καθίσματα με χειρολαβές 				
<ul style="list-style-type: none"> Καθίσματα στα οποία μπορούν να μεταφερθούν τα άτομα με αναπηρία 				
<ul style="list-style-type: none"> Χρωματική αντίθεση των καθισμάτων και του χώρου 				
<ul style="list-style-type: none"> Σε απόσταση από τοίχους με τοποθετημένα κάδρα ή άλλα διακοσμητικά 				
<ul style="list-style-type: none"> Σε απόσταση από κουμπιά ανελκυστήρων ή πορτών 				

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Αρίθμηση των εκθεμάτων προς μια εύκολη ακολουθία – όλοι να μπορούν να ακολουθήσουν 				
<ul style="list-style-type: none"> Να υπάρχει αντιστοίχιση αριθμών και επεξήγησης των 				

εκθεμάτων και των ετικετών τους				
<ul style="list-style-type: none"> Βέλτιστο ύψος τοποθέτησης εκθεμάτων είναι 1200-1600mm 				
<ul style="list-style-type: none"> Εξερεύνηση των εκθεμάτων μέσα από την αφή, αγγίζοντας και ψηλαφίζοντας αντικείμενα, αντίγραφα των πραγματικών (ρέπλικες) 				
<ul style="list-style-type: none"> Εκθέματα τοποθετημένα στο κατάλληλο ύψος, για να υπάρχει πλήρης ορατότητα από χρήστες αναπηρικού αμαξιδίου ή για να μπορούν να αγγίξουν οι χρήστες αναπηρικού αμαξιδίου 				
<ul style="list-style-type: none"> Αναπαραστάσεις τεράστιων εκθεμάτων σε τρισδιάστατη μορφή 				

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Απλός περιγραφικός γραπτός λόγος 				
<ul style="list-style-type: none"> Έντονη 				

υπογράμμιση τίτλων – ονομασιών				
• Εφαρμογές που παρέχουν ακουστική πληροφόρηση (AudioEyes)				
• Διαχωρισμός στηλών κειμένου				
• Απόδοση χαρακτηριστικ ών σε bullet points				
• Μεγαλύτερο μέγεθος γραμμάτων υπό συνθήκες χαμηλού φωτισμού				
• Μακέτες				
• Χρήση γραφής Μπράιγ				
• Γραφή σε μεγέθυνση				
• Ηχητική περιγραφή				

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΕΙΡΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
• Αποφυγή πλάγιας γραφής, πολύ λεπτών κεφαλαίων γραμμάτων και				

χρήσης διάφορων στυλ γραφής				
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση μέτριου πάχους γραφής 				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή σκίασης γραμμάτων 				
<ul style="list-style-type: none"> Έντονη χρωματική αντίθεση μεταξύ γραμμάτων και φόντου 				
<ul style="list-style-type: none"> Χρωματική αντίθεση μαύρο χρώμα σε άσπρο φόντο ή μαύρο σε κίτρινο 				
<ul style="list-style-type: none"> Σκούρο χρώμα μελάνης σε ανοιχτόχρωμο φόντο 				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή κίτρινου χρώματος γραμμάτων, εκτός κι αν το φόντο είναι μαύρο 				
<ul style="list-style-type: none"> Έντονη χρωματική αντίθεση της εικόνας των πληροφοριών με το φόντο του τοίχου ή του χώρου στον οποίο τοποθετείται 				

<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή χρήσης κόκκινου και πράσινου χρώματος συνδυαστικά 				
<ul style="list-style-type: none"> Επαρκές κενό μεταξύ των σειρών ενός κειμένου 				
<ul style="list-style-type: none"> Επαρκές κενό μεταξύ των γραμμών μιας λέξης (όχι γράμματα ενωμένα) 				
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση 50 – 75 χαρακτήρων σε κάθε γραμμή 				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή διαχωρισμού λέξεων στο τέλος της γραμμής 				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή καμπύλων και σχεδίων στην γραφή 				
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση αναγνωρισμένων δημόσιων συμβόλων 				
<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμός χρήσης italics, bizarre και μη εγκεκριμένης γραμματοσειράς 				
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση οριζόντιου προσανατολισμού 				

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
1 Διαχωρισμός κειμένου σε μικρότερα μέρη για ευκολότερη ανάγνωση				
2 Ορισμός τίτλων και υπότιτλων				
3 Χρήση bullet points ή χρήση πλαισίων για την επισήμανση σημαντικών πληροφοριών				
4 Λέξεις κλειδιά σε περιγραφές εκθεμάτων, χρήση σχεδιαγραμμάτων				
5 Χρήση απλών εικόνων για την ενίσχυση του γραπτού λόγου				
6 Κείμενο εμπλουτισμένο από απλά σύμβολα				
7 Απόδοση κειμένου μέσω προβολής βίντεο, μικρού μήκους ταινίας κλπ.				
8 Χρήση υπότιτλων για τους ανθρώπους με προβλήματα ακοής, δυσκολίας της κατανόησης της ομιλούμενης γλώσσας				
9 η απόδοση του βίντεο με υπότιτλους				

πρέπει να είναι όσο πιο ακριβής γίνεται, να μην αλλάζει το βασικό νόημα				
10 Χρήση διαφορετικού σκούρου φόντου υποτίτλων και έντονο φωτεινό χρώμα των γραμμάτων (έντονη χρωματική αντίθεση)				
11 Παροχή χρόνου 3 δευτερολέπτων για την ανάγνωση μιας σειράς και 6 δευτερολέπτων για 2 σειρές υποτίτλων				
12 Μη χρήση υποτίτλων – προϋποθέτει ότι υπάρχει κατάλληλο αντίγραφο των πληροφοριών του βίντεο και κατάλληλος φωτισμός για ανάγνωση από τον χρήστη				
13 Βίντεο χωρίς ήχο ή/και μόνο με μουσική – ενημέρωση (χρήση συμβόλου) για τους χρήστες με προβλήματα ακοής ότι δεν ακούγονται ηχητικές ενημερώσεις				
14 Παροχή καθισμάτων στην περιοχή του βίντεο				
15 Διαθεσιμότητα χώρου για				

αναπηρικά αμαξίδια στην περιοχή του βίντεο				
--	--	--	--	--

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
• Καθαρές εικόνες				
• Ματ χρώμα για φόντο				
• Έντονη χρωματική αντίθεση μεταξύ φόντου και εικόνας				
• Εκτυπωμένη σε μεγέθυνση				
• Μεγέθυνση των πιο σημαντικών μερών της εικόνας				
• Μικρότερη δυνατή απόσταση από μια εικόνα 1200mm ανάλογα και το μέγεθος της εικόνας				
• Εικονογράμματα				
• Απτικές εικόνες που περιλαμβάνουν περιγραφές				

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ - ΞΕΝΑΓΗΣΗ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΕΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ

<ul style="list-style-type: none"> • Ξενάγηση στην νοηματική γλώσσα 				
<ul style="list-style-type: none"> • Speech to text tours 				
<ul style="list-style-type: none"> • Δανεισμός ακουστικών και ηλεκτρονικών συσκευών για πρόσβαση στο πρόγραμμα περιήγησης 				
<ul style="list-style-type: none"> • Γραφείο υποδοχής και πληροφοριών εύκολα προσβάσιμο 				
<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση μεγεθυντικού ύ φακού (να παρέχεται από το μουσείο) 				
<ul style="list-style-type: none"> • Ακουστικές περιγραφές τις οποίες μπορεί κάποιος να κατεβάσει στο κινητό του ή στο tablet ή ακόμα και να παρέχονται από το μουσείο για την 				

ξενάγηση				
<ul style="list-style-type: none"> Αποφυγή χρήσης πολύ εξειδικευμένων όρων και εκφράσεων 				

ΛΟΙΠΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Προσβάσιμη τουαλέτα 				
<ul style="list-style-type: none"> Online παροχή βοήθειας, ενημέρωσης και εκπλήρωσης αιτημάτων, προετοιμασία και λοιπά (ειδικό email ομάδας προσβασιμότητας, ειδική ομάδα και προσωπικό) 				
<ul style="list-style-type: none"> Δανεισμός αναπηρικού αμαξιδίου 				

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΣΗ	ΚΑΘΟΛΟΥ (1)	ΜΕΤΡΙΑ (2)	ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΑ (3)	Δεν Υφίσταται Δ/Υ
<ul style="list-style-type: none"> Στάσεις με επιφάνειες δραστηριοτήτων 				

<ul style="list-style-type: none"> • Στάσεις δραστηριοτήτων με τη χρήση τεχνολογιών και ψηφιακών μέσων 				
<ul style="list-style-type: none"> • Εξερεύνηση των εκθεμάτων μέσα από την όσφρηση, χρησιμοποιώντας μυρωδιές που μπορεί να έχουν σχέση με τον πολιτισμό και την ιστορία 				
<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση για τις ημέρες και ώρες της μεγαλύτερης και μικρότερης αντίστοιχα επισκεψιμότητας 				
<ul style="list-style-type: none"> • Δραστηριότητες των παιδιών με αναπηρία με τις οποίες εμπλέκονται άμεσα στην εξερεύνηση των εκθεμάτων του μουσείου (δημιουργία κολάζ χρησιμοποιώντας εικόνες από τα εκθέματα που ξεχώρισαν και τους άρεσαν περισσότερο) 				
<ul style="list-style-type: none"> • Παιχνίδια και δράσεις, που προωθούν την γνώση μέσω της ξενάγησής τους, αγγίζοντας, μυρίζοντας και αλληλεπιδρώντας με το προσωπικό 				

του χώρου				
<ul style="list-style-type: none"> Χρήση 3D βίντεο και ταινιών 				
<ul style="list-style-type: none"> Υποτιτλισμοί σε βίντεο/ή και μικρού μήκους ταινίες 				
<ul style="list-style-type: none"> Στάσεις δραστηριοτήτων εντελώς προσβάσιμες για άτομα με αναπηρικό αμαξίδιο 				

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. Αν το μουσείο διοργανώνει ξεναγήσει ή και δραστηριότητες για παιδιά/και ενήλικες με αναπηρία και τι είδους δραστηριότητες;
2. Τι είδους ανατροφοδότηση δίνεται από τα άτομα με αναπηρία για τα μουσεία και τις εγκαταστάσεις τους;
3. Αν οι εργαζόμενοι του μουσείου έχουν λάβει κάποια εκπαίδευση για την κατάλληλη υποστήριξη των ατόμων με αναπηρία.